

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2015

Bc. Lucie Semerádová

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

Současný systém náhradní rodinné péče o ohrožené děti.

The current system in alternative foster care for vulnerable children.

Vedoucí práce

Mgr. Monika Válková

Autor práce

Bc. Lucie Semerádová

Praha 2015

Anotace

Předmětem mé diplomové práce „Současný systém náhradní rodinné péče o ohrožené děti.“ je utřídit současné změny náhradní rodinné péče v České republice, především v pěstounské péči a adopci. Cílem práce je zmapování dosavadních změn v zákoně. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je popsán stručný vývoj náhradní rodinné péče včetně současných změn, formy náhradní péče, vzdělávání pěstounů, finanční podpora státu a v neposlední řadě se věnuji i náhradní rodinné péči v Anglii. V praktické části bylo pomocí výzkumného šetření zjišťováno, jak změny v zákoně fungují v praxi. Pro sběr dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Práce může sloužit jako souhrn poznatků z praxe.

Annotation

Subject of dissertation work called „Current system of substitute foster care of endangered children“ is to classify contemporary changes of foster care in Czech republic, especially in foster care and adoption. The goal is to map out the recent changes in the law. The work is divided into theoretical and empirical part. The theoretical part describes a brief development of substitute foster care including current changes, alternative care forms, foster education, financial support of a state and also foster care in England. Practical part contains research that found out how these changes in the law work in praxis. I used semistructured interview method for data acquisition. Work can serve as a summary of findings out of praxis.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče, pěstounská péče, profesionální pěstounství, osvojení, poručenství, opatrovnictví, hostitelská péče, ústavní péče, občanský zákoník, zákon o rodině a zákon o sociálně – právní ochraně dětí.

Keywords.

Substitute family care, foster care, professional foster care, adoption, guardianship, custody, host care, institutional care, the Civil Code, family law and the law of social - legal protection of children.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit poděkování svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Monice Válkové za odborné vedení, za pomoc, trpělivost a cenné rady při zpracování této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 5. května 2015

Bc. Lucie Semerádová

Obsah

Úvod.....	- 10 -
TEORETICKÁ ČÁST	- 12 -
1. Historie náhradní rodinné péče	- 12 -
1.1. Počátky náhradní rodinné péče na území ČR.....	- 13 -
1.2. Historie práv dítěte a institucí na území ČR	- 15 -
2. Současný systém náhradní rodinné péče.....	- 19 -
2.1. Právní rámec náhradní rodinné péče v ČR.....	- 19 -
2.2. Novelu zákona z roku 2013.....	- 21 -
2.3. Občanský zákoník	- 25 -
2.4. Souhrn právní úpravy náhradní rodinné péče	- 26 -
3. Formy náhradní rodinné péče	- 27 -
3.1. Osvojení	- 27 -
3.2. Poručenství.....	- 30 -
3.3. Opatrovnictví.....	- 30 -
3.4. Hostitelská péče.....	- 31 -
3.5. Svěření dítěte do výchovy jiných fyzických osob než jsou rodiče	- 31 -
3.6. Pěstounská péče.....	- 31 -
3.6.1. Dlouhodobá pěstounská péče	- 32 -
3.6.2. Pěstounská péče na přechodnou dobu	- 32 -
3.6.3. Vzdělávání pěstounů.....	- 33 -
3.6.4. Finanční podpora státu.....	- 35 -
4. Náhradní rodinná péče na území Velké Británie	- 40 -
PRAKTICKÁ ČÁST.....	- 43 -
5. Výzkum.....	- 43 -
5.1. Vymezení výzkumného problému	- 43 -
5.2. Cíle diplomové práce	- 43 -
5.3. Hypotézy	- 44 -
5.4. Metodika výzkumu.....	- 44 -
6. Metoda výzkumu	- 46 -
6.1. Výběr zkoumaných respondentů a průběh výzkumu	- 46 -
7. Rozhovory s pracovníci orgánu sociálně – právní ochrany dětí	- 48 -
7.1. Respondent A	- 48 -

7.2. Respondent B	- 52 -
8. Rozhovory s pěstouny	- 61 -
8.1. Respondent C	- 61 -
8.2. Respondent D	- 68 -
10. Výsledky empirického výzkumu	- 73 -
10.1. Vyhodnocení výsledků rozhovorů sociálních pracovníků	- 73 -
10.2. Vyhodnocení výsledků rozhovorů pěstounů	- 79 -
10.3. Shrnutí výsledků	- 84 -
Závěr	- 86 -
Shrnutí	- 88 -
Summary	- 88 -
Seznam použité literatury	- 89 -
Seznam internetových zdrojů	- 92 -
Seznam příloh	- 95 -
PŘÍLOHY	- 96 -
Příloha A – Dotazník pro pracovníce OSPOD	- 96 -
Příloha B – Dotazník pro pěstouny	- 97 -
Příloha C – Souhrn právních úprav náhradní rodinné péče	- 98 -
Příloha D – Statistické údaje	- 100 -
Příloha E - Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu	- 102 -
Příloha F - Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu	- 104 -

Seznam zkratek

- OSPOD → orgán sociálně - právní ochrany dítěte
- SPOD → sociálně – právní ochrana dítěte
- NRP → náhradní rodinná péče
- NP → náhradní péče
- MHMP → Magistrát hlavního města Prahy
- MPSV → Ministerstvo práce a sociálních věcí
- OZ → občanský zákoník
- NOZ → nový občanský zákoník
- RA → respondent A
- RB → respondent B
- RC → respondent C
- RD → respondent D

Úvod

V dobách, kdy španělská chřipková pandemie zahltla Evropu, se píše příběh mé prababičky, který mne provází již od dětství. Rodiče mé prababičky byli obětí této nemoci a ona se svou mladší sestrou se ocitly v dětském domově (dříve klášteře). V této době se vyskytovala spousta sirotků. Děti, kterým zemřeli rodiče v důsledku neléčitelných nemocí či válek. Po krátké době strávené v ústavní péči se ona sama dostala do pěstounské péče v bohaté rodině jako služebná. Rodina si ji posléze velmi oblíbila a po smrti jejich vlastní dcery získala jiné postavení. Najít kontakt na její sestru bylo velmi složité a v té době skoro nereálné. Až po uplynutí neuvěřitelných 40 let se poprvé setkaly. Tento zážitek byl velmi emotivní a natolik hluboký, že i když atmosféru setkání znám zprostředkovaně z jejího vyprávění nebo z vyprávění naší rodiny, tak mě vždy dojde.

Prababička mi byla jistou inspirací k zájmu o problematiku náhradní rodinné péče již od bakalářského studia. Dnes už jsou situace osiřelých dětí v důsledcích „zlých dob“ naštěstí ojedinělé. Naopak bohužel přibýlo dětí, jejichž rodiče jsou sice naživu, ale nemohou nebo nechťejí se o ně z nějakého důvodu starat. Každé dítě umístěné v náhradní rodinné péči by mohlo vyprávět velmi strhující životní příběh, který je ovlivněn místem, kde vyrůstalo. Děti umístěných v ústavní péči je stále mnoho, a to i přesto, že má ze zákona přednost náhradní rodinná péče. Dětský domov nemůže nahradit ten opravdový domov. Neustálé střídání vychovatelů a personálu nemůže vytvořit rodinné zázemí pro výchovu budoucích rodičů. Díky studiu na vysoké škole jsem měla možnost navštívit zařízení pro výkon náhradní péče a nahlédnout tak více do problematiky. Dnes už nikdo nepochybuje o tom, že pro zdravý vývoj dítěte je důležité rodinné prostředí. Bohužel ne vždy tomu tak bylo. V posledních letech prošla náhradní rodinná péče mnoha změnami v zákonech, je zajímavé sledovat tyto změny a jejich vývoj.

Tato diplomová práce je mým pokračováním ve sledování vývoje změn v zákoně o sociálně – právní ochraně dětí, zákona o rodině a příchodu nového občanského zákoníku. Hlavním cílem této práce je zmapovat tyto stávající změny a prokázat jejich přínos do praxe. Zájemců, kteří by vykonávali náhradní rodinou péči v jakékoliv formě, je stále nedostatek. V době vysoké nezaměstnanosti by forma náhradní rodinné péče mohla být velkým přínosem pro mnoho rodin. Avšak přijmout dítě s těžkou minulostí je velmi náročné jak pro „náhradní rodiče“, tak i děti. Často slýchávám, že profesionální pěstouni se

věnuji nebo budou věnovat své práci jen kvůli finančnímu ohodnocení od státu. Člověk, který se přihlásí o pěstounství jen z finančních důvodů, může mít očekávání dosti zkreslené. Péče o dítě je vykonávána opravdu 24 hodin denně a mnoho lidí si nepřetržitou péči o děti neuvědomuje. Finanční odměna může být velkou motivací pro mnoha zájemců.

Je tomu v praxi opravdu tak? Novela zákona přinesla spoustu novinek, co se týče procesu osvojování a obou případů pěstounské péče. Přinesla také novou metodiku sociálních šetření, která by měla zkvalitnit a posílit sociální práci. Usnadnila a zefektivnila nová metodika práci sociálním pracovnícům a pěstounům? Nebo jsou ještě pod větším tlakem, než tomu bývalo před přijetím občanského zákoníku? Svoji výzkumnou část práce jsem se rozhodla věnovat právě těmto otázkám. K dosažení odpovědí na tyto otázky jsem zvolila kvalitativní metodu polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníci a pěstouny. Praktická část práce by mohla být využita v oblasti sociálně - právní ochrany dítěte a v interpretaci současných změn fungujících v praxi. Cílem je provést průzkum, ale ne provedení reprezentativního vědeckého výzkumu.

Ve své teoretické části se zaměřím na celkový vývoj a historii náhradní rodinné péče od prvních zmínek nalezinců až po současný systém. Následně vypracuji podrobný rozbor novely zákonů a nového občanského zákoníku, které pozměnily současný stav v systému náhradní rodinné péče. Ze všech informací vytvořím souhrn všech změn, jež se týkají dítěte a všech forem výkonu náhradní rodinné péče. Dále se budu zabývat doprovázejícími organizacemi a vzděláváním pěstounů na území České republiky. V předposlední části se také zaměřím na financování státu náhradní rodinné péče a v neposlední řadě zmapuji přístup náhradní rodinné péče na území Velké Británie, protože náš systém vychází právě z anglického vzoru.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie náhradní rodinné péče

Dnešní situace náhradní rodinné péče je součástí ústavy, zákonů o rodině, zákona o sociálně – právní ochraně dětí a občanského zákoníku. Bylo tomu tak již od prvních počátků náhradní péče? První zmínky o opuštěných dětech se nachází již ve starověkých mýtech, pohádkách a bájích, to je důkazem, že výskyt sirotek je velmi starý. O sirotku jménem Mojžíš, kterého se ujala faraonova dcera se, již dovídáme z knihy starého zákona. Z dějin je také známo, že s opuštěnými dětmi a sirotky se ve světě nezacházelo příliš pěkně. Dětský život v dobách hladomoru a válek neměl vůbec žádnou cenu. Až příchod křesťanství, které hlásá milosrdenství k životu, potlačilo surové zacházení s dětmi. Díky křesťanství se začaly zřizovat nalezince a útulky. První zmínky o útulcích jsou již z roku 335 z Konstantinopole. Nejznámějším nalezincem byl ten založený roku 1198 papežem Inocentem III v Římě. Tento ústav se stal vzorem péče o odložené a opuštěné děti po mnoho staletí. Zvláštností tohoto kláštera byl předchůdce dnešního babyboxu¹. Jednalo se o instalovanou schránku do zdi kláštera. Za doby osvícenství, růstu vzdělanosti ve filozofii, ekonomice a sociální politice se nalezince stávají obecnou potřebou. Roku 1784 byl založen Vídeňský nalezinec za vlády Josefa II a za pět let po tom byl založen i pražský nalezinec. Nástupem válečného období se zvyšoval počet sirotek. Začínají se uplatňovat vědy, jako psychologie, dětské lékařství, pedagogika, pedologie a v neposlední řadě dochází k demokratizaci dětské výchovy a klade se větší důraz na blaho dítěte. Dítě by mělo být upřednostňováno vždy za každých situací a podmínek. Ve většině evropských zemí vznikají proto zvláštní zákony. Roku 1804 bylo zavedeno osvojení a pěstounská péče, které umožňovaly, aby umístění dětí do ústavů bylo jen na krátkou dobu a potom byly svěřovány do náhradních rodin (Matějček et al, 1999).

V následujících podkapitolách se pokusím přiblížit počátky náhradní rodinné péče na území České republiky. Mnohdy nám již tak vzdálená doba je mnohem bližší, než si

¹ Je schránka zabudovaná ve zdi, která je opatřena speciálními dvířky, které lze otevřít jen jednou, zde matka může anonymně odložit své dítě. Prostor je vytápěn na teplotu 37 °C. U babyboxu je lístek z informacemi, co se bude dít a jak může matka dítě získat zpět. Po uzavření dvířek se spustí upozornění pro lékařský personál a dítě je v jejich péči. (Městské centrum sociálních služeb a prevence, 2006)
K dnešnímu dni je po celé České republice celkem 63 babyboxů a zachránilo 116 dětí (Babybox, [online] © 2010 Babybox, [cit. 28. února 2015], Dostupné z <http://www.babybox.cz/>)

myslíme a někdy se k ní trochu v jiné podobě vracíme se zpět. Proto je zajímavé pozorovat, jak se tento institut v průběhu let vyvíjel.

1.1. Počátky náhradní rodinné péče na území ČR

V době kdy, skončila třicetiletá válka, přibýlo mnoho opuštěných dětí. V této době se začaly objevovat první zmínky o nalezcích a sirotčincích na území českých zemí. Zakladateli jednoho z nejstarších ústavů byli Vlaši, kteří založili roku 1575 Vlašský špitál v Praze. Poskytoval ochranu všem chudým a opuštěným dětem, k těmto účelům sloužil po dobu 200 let. V roce 1773 měl téměř 1 200 chovanců. Roku 1789 byl zřízen útulek na přechodnou dobu určený pro nemanželské děti, které byly svěřovány do pěstounské péče. (Bubleová a kol, 2007)

V 19. století za dob Rakouska - Uherska se na našem území rozmohlo placené pěstounství, dítě přichází do péče pěstounky osmého dne po narození. Pěstounky dostávaly plat, který byl sestupný k věku dítěte. Pěstounka musela každý měsíc potvrdit, zda je dítě na živu. Dověšením šesti let bylo vráceno zpět do ústavu². Z ústavu šly děti do kláštera (šedých sester v Karlíně), zde byly jen na přechodnou dobu a poté poslány zpět do své domovské obce. Tam byly svěřeny rodinám, které se o ně přihlásily. Roku 1868 na základě zemského chudinského zákona³ byly zřizovány okresní sirotčince, které jsou v této době pokrokovým zařízením. Určitým pokrokem ve vývoji péče o děti shledáváme založení sirotčího fondu, který zřizuje roku 1902 Zemský výbor v Čechách pro děti a mládež. Díky fondu vznikají komise, jejichž úkolem je starat se o opuštěné a osiřelé děti. (Matějček et al, 1999)

Česká zemská komise se stala hlavním ústředím péče o mládež a spravovala 24 okresních sirotčinců. Stát spravoval 60 dětských domovů určených k ozdravnému pobytu opuštěných či ohrožených dětí. Kapacita těchto domovů nepřesahovala 20 míst, proto nebyl narušen rodinný ráz pracoviště. Po rychlém vyřízení všech soudních formalit se děti vracely zpět do vlastních rodin nebo pro ně byly vyhledány náhradní rodiny pěstounské či adoptivní, v nejhorším případě se děti posílaly do ústavů pro starší děti (se zvláštní výukovou a výchovnou péčí). Dětské domovy byly povinny vyvíjet iniciativu k tomu, aby

² Pokud byli pěstouni ochotni se o dítě starat i v následujících letech, mohli, ale bezplatně, a nebo si při vrácení dítěte mohli vzít jiné. Avšak k tomu museli mít jistá doporučení, která byla potřeba i k osvojení. (Gabriel a Novák, 2008)

³ Zákon č. 59/1868 Českého zemského zřízení: Obce byly povinny se starat o své chudé členy. Obce poskytovaly chudinské dávky, příspěvky a ústavní péče. (Koldinská, 2004)

děti, co nejdříve odešly do osvojení nebo pěstounské péče. Pěstouni pobírali na děti výživné, jehož náklady byly podstatně nižší než výdaje za dítě pobývajícím v domově (Gabriel a Novák, 2008). V období první republiky zaujímal pěstounská péče významné místo mezi formami náhradní rodinné péče. Matějček et al (1999) pěstounskou péči této doby rozděluje na tyto čtyři typy:

1. ***Pěstounská péče „nalezenecká“.*** Tato péče navazovala na pobyt dítěte v sirotčinci nebo nalezinci. Dítě v této péči bylo nejčastěji svěřováno oběma manželům, a to do dovršení určitého věku (v pražském nalezinci to bylo do 10 let později do 16 let), poté se dítě vracelo zpět do ústavu.
2. ***Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež.*** Také tato forma navazovala na stav z Rakouska – Uherska. Na základě vydání nového zákona o ochraně dětí nemanželských sociální pracovníci Okresních péčí o mládež vyhledávali mravně bezúhonné, v dobrém zdravotním a psychickém stavu a spolehlivé pěstouny, kteří dokážou zajistit dítěti řádnou výchovu a zázemí.
3. ***Pěstounská péče v tzv. koloniích.*** Tento typ pěstounské péče vznikl na Moravě, poté se rychle rozšířil i do Čech. Principem této myšlenky bylo založit rodinné kolonie v určité lokalitě, které byly tvořeny vhodnými rodinami pro pěstounskou péči. Výhodou bylo, že sociální pracovníci měli blízko sebe celé rodiny pohromadě a tím byla snazší kontrola a pomoc při výchově svěřenců.
4. ***Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny.*** Tento typ pěstounské péče probíhá bez soudního jednání. Forma této péče o děti se postupně proměňovala ve svěřování dětí prarodičům a jiným příbuzným. Je to jediný typ, který přetrval až do sedmdesátých let.

Dobře rozvinutý systém náhradní rodinné péče z dob první republiky utrpěl po druhé světové válce značnou újmu. Zejména od roku 1948, kdy se vlády ujali komunisté a zničili celý rozpracovaný systém péče o opuštěné děti. Činnost veškerých dobročinných sdružení byla zlikvidována. Tehdejší ideologie nesnesla představu, že v socialistické zemi se nacházejí opuštěné a nechtěné děti, tak kladla důraz na kolektivní výchovu, která byla uskutečňována a ukryta ve velkých ústavech. V roce 1950 byla pěstounská péče zrušena. Ke změně došlo až po 23 letech, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 50/1973 Sb. O pěstounské péči. Ovšem i nadále měla přednost péče ústavní před pěstounskou, případně osvojením. (Matějček et al, 1999)

1.2. Historie práv dítěte a institucí na území ČR

Říšský obecní zákon z roku 1862 byl právním základem péče o opuštěné a osiřelé děti. Tento zákon stanovil základní pravidla obcím, starat se o osoby, které potřebovaly pomoc z důvodů chudoby, nemohoucnosti, osiření nebo odložení. Roku 1868 byl vydán v Čechách chudinský zákon, který zajišťoval právo na veřejnou pomoc a péči potřebným osobám bez ohledu na věk. Díky tomuto zákonu vznikaly okresní sirotčince a sociální ústavy. Od roku 1904 vznikaly v jednotlivých okresech dobrovolné, samosprávné organizace pro péči o mládež. Jejich činnost byla zaměřena na rozdělování příspěvků ze sirotčích fondů a poskytování nejnutnější každodenní péče pro ohrožené děti. Tyto úřední orgány zaměřené na blaho dítěte a mládeže vytvořily oficiální základ sociální péče o ohrožené děti u nás. Na počátku 20. století byla péče o osiřelé děti nejednotná, byla odkázána převážně na charitativní činnost, kterou zajišťovaly náboženské organizace a dobrovolné spolky. (Bubleová a kol, 2007)

Nejvýznamnějšími institucemi, které se touto problematikou zabývaly, byly Okresní komise péče o mládež a Česká zemská komise pro mládež. V roce 1908 bylo ve Vídni založeno říšské Ústředí péče o mládež, které mělo sdružovat pobočky všech národů rakouského mocnářství, což pak ukázalo, že se ve skutečnosti zajímá pouze o německé pobočky péče o mládež. Dne 16. 5. 1908 bylo založeno ústředí České zemské komise pro péči o mládež. Tato komise sdružovala dobrovolné pracovníky různých oborů bez finanční pomoci státu. Současně v Čechách pracovala oficiální komise pro péči o mládež, jejím úkolem bylo podporovat a koordinovat činnost Okresních komisí péče o mládež. Komise podporovala nový systém sociální péče, který prosazovali pedagogové, lékaři a právníci. Tito odborníci se zasloužili o založení mnoha ústavů např. Sdružení pro výzkum dítěte (1910), Ochrana matek a kojenců (1915), Učňovský útulek na Malé straně (1915) a další. Česká zemská komise vydržovala ústavy pro opuštěné děti i během 1. světové války, kdy koncem války spravovala až 15 ústavů. Po vyhlášení Československa byly Česká zemská komise a Okresní komise péče o mládež velmi oceněny a začaly vznikat vlastní české státní orgány a ministerstva. Jednou z forem pomoci ohroženým dětem byla instituce hromadného poručení, založena roku 1910. O instituce hromadného poručení se staraly tzn. poručenské soudy, které zastupovaly právní a výchovné zájmy dítěte. (Bubleová a kol, 2007)

Okresní komise byly přejmenovány na Okresní péče o mládež, taktéž v roce 1921 vydalo Ministerstvo sociální péče jednotné stanovy pro péči o mládež a podle těchto stanov byla Česká zemská komise přejmenována na Zemské ústředí péče o mládež. Zemské ústředí bylo demokratickým centrálním orgánem, který sdružoval 220 okresních péčí o mládež v Čechách a 79 okresních péčí na Moravě. Okresní péče sdružovaly odborné i dobrovolné pracovníky, kteří pracovali v terénu a jejich činnost spočívala, ve včasném vyhledávání sociálních případů. Zemské ústředí samostatně hospodařilo s financemi, které získalo od vlády či jednotlivců nebo z dobročinných akcí a pořádalo kurzy pro nové pracovníky. Mezi hlavní úkoly Zemského ústředí patřily např. sjednocovat veškerou péči o mládež v zemi, spolupracovat s příslušnými úřady, starat se o uplatnění způsobilých sociálních pracovníků a obeznamovat veřejnost se všemi nedostatky v péči a vývoji dítěte. (Bubleová a kol, 2007)

Koncem 20. let byla péče o ohrožené a opuštěné děti odborně organizovaná. Bubleová (2007) uvádí, že v rámci systému péče o děti a mládež byly rozlišovány tři kategorie institucí:

- A) ***Instituce veřejnoprávní*** byly instituce v majetku veřejnoprávních svazků, státu, ministerstev, okresů či obcí. Stát spravoval ústavní péči prostřednictvím ministerstev. Okresní soudy vykonávaly dozor nad nezletilými sirotky, opuštěnými a nemanželskými dětmi v rámci poručenské a opatrovnické péče.
- B) ***Instituce polooficiální***. Do této kategorie patřily dobrovolné spolky, které spolupracovaly s veřejnými institucemi.⁴
- C) ***Instituce soukromoprávní***. Tato forma péče byla založena především na dobrovolné práci existujících spolků a sdružení.

Roku 1931 vstupuje v platnost zákon č. 4/31 Sb., o alimentární povinnosti a vládní nařízení o hromadném poručenství č. 334/38 Sb. Zájmy ohrožených dětí zastupovali tzv. veřejní poručníci, kteří upozorňovali na konkrétní sociální případy v obcích a okresech a prováděli terénní práci. Dětské domovy sloužily pouze jako přechodná zařízení pro ohrožené děti, kde se děti měly především tělesně a duševně zotavit. Za nejvhodnější formu náhradní rodinné péče byla považována adopce, a tak Zemské ústředí péče o mládež zavádělo co nejdokonalejší systém při osvojování dětí. Úlohou okresních péčí o mládež

⁴ Jednalo se např. o Českou komisi pro péči o mládež v Čechách a Praze, českou zemskou péči o mládež na Moravě a Brně, Zemské ústředí o mládež na Slovensku v Bratislavě a v Podkarpatské Rusi aj. (Bubleová a kol, 2007)

bylo vybírat podle přísných kritérií nejvhodnější osvojitele. V roce 1935 C. Stejskal založil Zemský pedologický ústav, který se snažil prosadit dokonalý systém při provádění adopcí. Díky dobré spolupráci s Okresní péčí o mládež se podařilo ve velmi krátké době umístit co největší počet dětí do adoptivních rodin. (Bubleová a kol, 2007)

Po 2. světové válce na území Československa pobývalo mnoho dětí s velmi smutnými osudy a zkušenostmi. Tyto děti nenaplňovaly představy potenciálních pěstounů či osvojitelů. Lišily se národností, ideálem a prožitými traumaty byly poznamenány. Děti, které přežily koncentrační tábory, se neměly kam vrátit. Majetek, který zanechala jejich rodina sousedům atpod. jim nenáležel. Ve spojitosti s osudem těchto dětí se zasloužil Přemysl Pitter, který vytvořil fungující systém péče pro děti osiřelé v důsledku holokaustu. (Gabriel a Novák, 2008) S příchodem komunistického režimu se začaly vyvíjet změny. Zemské ústředí péče o mládež a Okresní komise péče o mládež byla zrušena a veškerá péče o ohrožené děti přešla do pravomoci státních orgánů, ministerstev, sociálních odborů a národních výborů. Aplikováním rigidního sovětského systému péče o opuštěné děti v Československu se nebral ohled na základní psychické potřeby dětí ani na sourozenecké vztahy. Ustanovení zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže stanovilo, že dítě bude umístováno zásadně do péče kolektivní, která poskytne dítěti záruku ideologické výchovy. Ústavy nemohly vzájemně spolupracovat, neboť některé spravovalo Ministerstvo zdravotnictví a jiné zase Ministerstvo školství. To vedlo ke špatnému vývoji dítěte, psychické deprivaci, časté nemocnosti, asociálnímu projevu a jiným patologickým jevům objevujících se u dětí v ústavech. Teprve v 60. letech se začalo upozorňovat na nepříznivé důsledky této péče, které si uvědomovali zejména dětské lékaři, psychologové a sociální pracovníci. Prvním pozitivním výsledkem bylo zavedení zákona o osvojení z roku 1957 a zákona č. 94/63 Sb., o rodině v roce 1963. Tyto zákony poskytly právní ochranu ohroženým dětem. V té době se podařilo uskutečnit i několik experimentů. Například v roce 1967 byl změněn 1. dětský domov v Kašperských Horách na domov rodinného typu, v roce 1968 byla založena první SOS dětská vesnička Doubí a začaly se rozvíjet krajské poradny pro náhradní výchovnou péči. V roce 1972 byla vydána Organizační směrnice č. 30374/71-201 pro dětské domovy a ostatní výchovná zařízení, zde byl prodloužen věk odchodu dětí z dětského domova na 18 let. Vydáním zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči byly legalizovány všechny typy výchovné péče, až na SOS dětské vesničky. SOS dětské vesničky byly zrušeny roku 1973 a byly specifikovány jako zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče. Všechny majetek SOS vesniček byl zabaven a až roku

1989 došlo k obnovení činnosti tohoto sdružení. Snahu odborníků zavést nový fungující systém náhradní výchovné péče o děti v legislativních úpravách byl omezen státními orgány, které musely být ve shodě s kádrovými požadavky. Pracovníci v této oblasti byli ve své práci řízeni stávajícími vyhláškami a byrokratickými předpisy. Až po roce 1989 došlo k novelizaci zákona o pěstounské péči, díky níž byla pěstounská péče postavena na úroveň ústavní péče. (Bubleová a kol, 2007)

Všechna zmiňovaná vývojová fakta vedla k mnoha změnám. Před příchodem komunistického režimu byla péče o děti fungující a promyšlená. V současné době prošla Česká republika znovuorozením a zavedením moderního systému péče o děti. Tento systém by měl být postaven na zapomenutých a ztracených zkušenostech péče o děti z minulých dob, stejně tak by měl co nejvíce pracovat s poznatky zahraniční a dlouhodobé praxe. Postavení současného systému náhradní rodinné péče charakterizují v následující kapitole. Zaměřím se na změny v péči o ohrožené děti, které přinesly novely zákona o rodině a zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013 a nový občanský zákoník, jehož účinnost padla 1. 1. 2014. Dále stručně charakterizují právní rámec tykající se ohrožených dětí.

2. Současný systém náhradní rodinné péče

„Chceme ukázat, že toto „náhradní“ rodičovství může být ve všem všudy tak dokonalým, pravým, vyspělým a přirozeným jako každé jiné rodičovství vlastní – ba lepším, než jsou mnohá rodičovství sice vlastní podle zápisu v matrice, avšak špatná (ba někdy přímo zhoubná) podle vztahu k dítěti.“ (Matějček et al, 2002, 96 s.)

2.1. Právní rámec náhradní rodinné péče v ČR

Nejdůležitějšími předpisy, které se v současnosti dotýkají ohrožených dětí v České republice, jsou deklarace, mezinárodní smlouvy, ústavní předpisy České republiky a zákony České republiky. Mezi deklarace patří Všeobecná deklarace lidských práv, Ženevská deklarace práv dítěte (r. 1924), Deklarace práv dítěte (OSN, r. 1959), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů. Mezi mezinárodní smlouvy patří Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Listina základních práv Evropské unie, nařízení Rady (ES), Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Mezi ústavní předpisy České republiky patří Listina základních práv a svobod. Zákony upravující problematiku práv dětí tvoří Zákon o rodině (vnesený do občanského zákoníku), Zákon o sociálně – právní ochraně dětí, Občanský zákoník a další vnitrostátní normy upravující institut náhradní rodinné péče (zákon o státní sociální podpoře, o sociálních službách, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, o životním existenčním minimu, o pomoci v hmotné nouzi, o zvláštních řízeních soudních, občanský soudní řád a vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí). Některé z těchto předpisů budu charakterizovat v následujících bodech.

- **Ženevská deklarace práv dítěte**

Ženevská deklarace práv dítěte vznikla před 91 lety a přijala ji Společnost národů (předchůdkyně dnešní Organizace spojených národů – OSN). Ženevská deklarace práv dítěte uznává všeobecná lidská práva. Obsahuje 10 zásad, které prohlašují pro děti šťastné dětství, aby děti mohly užívat práva a svobody k vlastnímu prospěchu a i prospěchu společnosti a vyzývá rodiče, muže, ženy a doprovodné organizace, místní úřady a vlády zemí, aby uznávali tato práva a snažili se o jejich dodržování skrze zákony či jiná opatření. (výňatek z textu Dokumenty OSN, Ženevská deklarace práv dítěte)

- **Úmluva o právech dítěte**

Úmluva o právech dítěte je nejrozšířenějším a nejdůležitějším ratifikovaným dokumentem v oblasti práv dětí. Předchůdcem Úmluvy byla Deklarace práv dítěte z roku 1924. Úmluva o právech dítěte byla jednomyslně přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989, dne 26. ledna 1990 byla otevřena k podpisu a hned první den ji podepsalo 61 zemí. Česká a Slovenská federativní republika Úmluvu podepsala dne 30. září 1990, 6. února 1991 byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb. a tentýž rok nabyla účinnosti. Úmluva je klíčovým dokumentem nejen v systému ochrany dětí, ale je také nedílnou součástí mezinárodní ochrany lidských práv. Základními principy jsou zákaz diskriminace, vždy přihlížet na nejlepší zájem dítěte, právo na život, přežití a rozvoj dítěte a dbát na názor dítěte. (David, 1999)

- **Evropská úmluva o výkonu práv dětí**

Evropská úmluva o výkonu práv dětí vstoupila v platnost v České republice 1. července 2001, publikována ve Sbírce zákonů pod č. 54/2001 Sb. Účelem této úmluvy je v nejlepším zájmu podporovat práva dítě, poskytovat jim procesní práva, zabezpečovat, aby prostřednictvím jiných osob nebo orgánů, byly informovány o soudních řízeních, která se jich týkají, mohly se jich účastnit a vyjádřit svůj názor. (Bittner a kol, 2007)

- **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod**

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vstoupila v platnost pro Českou a Slovenskou federativní republiku dnem 18. března 1992, publikována pod č. 209/1992 Sb. Dále jsou pro Českou republiku závazné dodatkové protokoly, poslední vstoupil v platnost 1. října 1994. Úmluva se netýká jen dětí, ale všech osob. Každý jednotlivec, nevládní organizace nebo skupina osob v případě poškození má právo odvolat se na Evropský soud pro lidská práva, jehož rozhodnutí jsou pro Českou republiku závazná. Důležité informace k mému tématu, které úmluva obsahuje, je čl. 6 (právo na spravedlivý proces dítěte), čl. 8 (právo na respektování rodinného a soukromého života) a čl. 14 (zákaz diskriminace založené na jakémkoli důvodu při užívání práv a svobod přiznaných úmluvou). (výňatek z textu o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb.)

- **Listina základních práv a svobod**

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky Sbírky zákonů č. 2/1993. Práva dětí a rodičů obsahuje článek 32. Práva týkající se péče o děti je odstavce 4, který stanovuje, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. V odstavci 5 téhož zákona je obsaženo, že rodiče, kteří pečují o děti mají právo na pomoc státu. (výňatek z textu Listiny základních práv a svobod)

2.2. Novely zákona z roku 2013

Legislativní rámec systému náhradní rodinné péče se vyvíjel v období 1990-2013. Z deníku Britských listů (2011) se dovídáme informaci, že Výbor OSN pro práva dítěte vydal v březnu roku 2003 řadu připomínek a doporučení ke změnám v systému ochrany práv dětí. Za hlavní nedostatky označil Výbor OSN roztříštěnost systému náhradní rodinné péče do několika resortů, jejichž aktivity spolu dostatečně nespolečupracují, a to že stát vynakládá vysoké finanční prostředky na provoz dětských domovů a jiných ústavů, proto pak nezbyvá dostatek financí na preventivní služby, které by napomohly předcházet odebírání dětí z rodin. O osm let později dne 21. 6. 2011 výbor pro práva dítěte OSN zkonstatoval, že mnoho z těchto doporučení a připomínek nebylo dostatečně vyřešeno nebo byly vyřešeny jen částečně. Z toho důvodu Výbor doporučil České republice vytvořit komplexní národní akční plán týkající se práv dítěte a rovněž zapojení sociálních odborníků v této sféře. Na tomto základě vznikl hlavní impuls k realizaci změn v oblasti náhradní rodinné péče. Dle MPSV (2012) se Česká republika zavázala Výboru OSN vybudovat do roku 2018 funkční systém, který zajistí ochranu práv dětí. Vytvořená Národní strategie ochrany práv dětí – Právo na dědictví⁵, je zaměřena zejména na deinstitucionalizaci. Jejím cílem je vytvořit systém, který zajistí důslednou ochranu práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb, podporu zvyšování kvality života dětí a rodin, eliminovat diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem, podporu ve všestranném rozvoji dětí v jejich přirozeném rodinném prostředí (případně náhradním rodinném prostředí).

⁵ Schválená vládou ČR 4. Ledna 2012

Liga lidských práv⁶ zpracovala komplexní analýzu s názvem „*Děti z ústavů!*“, která obsahuje celou řadu návrhů systémových změn včetně změn legislativy. Mezi řešení, která liga lidských práv navrhuje, jsou např. sjednotit problematiku sociálně – právní ochrany, školská a zdravotní zařízení pod jeden resort, a to Ministerstvo práce a sociálních věcí, vytvořit metodiku a standardizované postupy pro pracovníky orgánu sociálně – právní ochrany a v práci s rodinou ohroženou odebíráním dítěte aj. (Bittner a kol, 2007) Většina návrhů jsou poté v novele obsaženy.

Následným krokem k naplnění akčního plánu a realizaci změn v systému péče o děti bylo přijetí novely zákona o sociálně – právní ochraně dětí. Způsob, jakým byla očekávaná novela přijata, nebyl zcela přívětivý. Nejprve ji vrátil senát a poté normu odmítl i tehdejší prezident Václav Klaus. Hospodářské noviny (2012) uvádí vyjádření bývalého prezidenta České republiky Václava Klause: „*Novela byla přijata pod tlakem mezinárodních organizací, které Českou republiku kritizovaly za velký počet dětí umístěných v ústavních zařízeních a malý počet dětí v pěstounské péči. Panují důvodné obavy, že nebudeme mít ani pěstouny, ani ústavy, a děti budou končit na ulici.*“ Dále bývalý pan prezident kritizoval pravidelné vyhodnocování situací rodin a dětí od obcí s rozšířenou působností. „*Ta povinnost je stanovena velmi široce a vágně a povede ke stále většímu zasahování veřejných institucí do soukromí rodin.*“ (Bíba, 2012)

Po následovném přehlasování veta Václava Klause vstoupil od 1. ledna 2013 v účinnost zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a upřednostňuje náhradní rodinou péči před ústavem. Dle výroční zprávy střediska NRP (2011) bylo cílem této novely postupné zrušení ústavní péče, a její nahrazení péčí rodinou. To bylo doplněno o systematickou práci s rodinami, která zajistí setrvání dítěte v rodině, případně jeho návrat do rodiny. Zákon reaguje na závěry nejnovějších výzkumů, analýz a také na poznatky z domácí i zahraniční praxe v oblasti péče o ohrožené děti a rodiny.

Institut sociálně – právní ochrany dětí společně se zákonem o rodině byl stěžejním právním předpisem upravující výkon sociálně – právní ochrany dítěte. Avšak k dnešnímu dni zákon o rodině, již neplatí a je nahrazen novým občanským zákoníkem, který zahrnuje

⁶ Liga lidských práv je nevládní organizací zabývající se ochranou lidských práv v oblastech, dlouhodobého systémového porušování. Jednou z těchto oblastí je problematika odebírání dětí z biologických rodin a jejich umísťování do ústavní výchovy. (Bittner a kol, 2007)

úpravu rodinného práva, včetně úpravy institutů náhradní rodinné péče (Vyskočil, 2014). Co zákon o rodině obsahoval, budu stručně charakterizovat v následujícím bodě.

- **Zákon o rodině**

Zákon o rodině č. 94/1963 ve znění novel. Obsahoval vztahy rodičů k dětem, rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnosti, výchovná opatření, pěstounskou péči, osvojení, poručnictví, opatrovnictví, příspěvky na výživné atd. (Úplné znění, 2013). Po rozsáhlé novele bylo nově do zákona o rodině zakotveno právo dítěte, aby se podle stupně svého vývoje mohlo vyjadřovat k rozhodnutím rodičů (což je naplnění článku 12 z Úmluvy o právech dítěte). Dále byla v zákoně zdůrazněna zásada, že soud při svěřeni dítěte do péče někoho jiného než rodiče, musí dát přednost příbuznému dítěti. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče nebo nařídit ústavní výchovu, ale je povinen obligatorně prověřit, zda výchovy nelze zajistit náhradní rodinou péčí, která má vždy přednost před výchovou ústavní (Vyskočil, 2014). Nařízená ústavní výchova je omezena nejdéle na 3 roky. V zákoně o rodině také přibylo upřesnění, že *„za vážné ohrožení nebo vážné narušení výchovy dítěte se nepovažují nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, jestliže jsou jinak tyto osoby nebo rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnit povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti“*, (výňatek z textu zákona č. 94/1963 Sb. § 46). Nově také bylo v zákoně upraveno osvojení. K osvojení není potřeba souhlasu rodičů (trvá-li zjevný nezáměr rodiče více jak 3 měsíce), pokud však nelze v chování rodiče spatřovat hrubé porušování, v tomto případě je třeba orgánem sociálně – právní ochrany dětí poskytnout rodiči poradenství a pomoc. Podmínkou pro osvojení byl i souhlas nezletilého rodiče⁷ (výňatek z textu zákona č. 94/1963 Sb. § 68). V zákoně o rodině byla také nově založena pravomoc orgánu sociálně – právní ochrany dětí svěřit dítě nacházející se v ústavní péči do předadopční péče (soud rozhodoval až o osvojení vlastním). Toto ustanovení zákona bylo shledáno v rozporu s článkem 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, proto bylo nadále toto ustanovení zrušeno.⁸ V poslední řadě se novela zákona o rodině vrátila k institutu poručnictví a zachovává institut opatrovnictví, kdy je nově zaveden tzv.

⁷ „Zákon vycházel ze zásady, že nezl. rodič je vždy schopen posoudit dosah takového právního úkonu a že jde o právo stojící mimo rozsah rodičovské zodpovědnosti.“ (Vyskočil, 2014 4s.)

⁸ Dle občanského zákoníku platí prakticky výlučná pravomoc soudu rozhodovat o svěřeni dítěte do péče jiné osoby či osob budoucích osvojitelů. Soudy postupují dle zákona o zvláštních řízeních soudních. (Vyskočil, 2014)

majetkový opatrovník, který spravuje jmění dítěte a účastní se soudních a úředních jednání (Vyskočil, 2014).

- **Zákon o sociálně – právní ochraně dětí**

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. v platném znění, obsahuje práva dítěte na příznivý vývoj, řádnou výchovu, ochranu jmění a zájmů dítěte a působení k obnově narušených funkcí rodiny. „Sociálně – právní ochrana“ je rovněž chápána jako ochrana práva dítěte na život, na rodičovskou péči a život v rodině (Motejl a kol., 2007). Přijetím zákona o sociálně – právní ochraně dětí byl zrušen zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Vláda předložila Poslanecké sněmovně nový návrh zákona o sociálně – právní ochraně dětí dne 28. 12. 2011. Ve Sbírce zákonů vyšla pod č. 401/2012 a v účinnost vešla od 1. 1. 2013.(MPSV, 2013a) Změny, které novela v tomto zákoně přinesla dle Vyskočila jsou:

- Stanovení závazných postupů v činnosti sociálně – právní ochrany dětí a jiných účastníků;
- Zavedení standardů kvality práce pro všechny subjekty v systému;
- Rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu, změny v způsobu příprav budoucích pěstounů. Vytváření podmínek pro zřízení odlehčovacích a podpůrných služeb pro budoucí pěstouny.

Podle dalších dodatků novely patří následující povinnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností: sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a činit proti nim opatření, pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny (podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte), zpracovávat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, který stanovuje opatření k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a v neposlední řadě pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci se zástupci škol, orgánů činných v sociální oblasti, policie aj. (výňatek z textu zákona č. 359/1999 Sb. § 10). Smyslem případových konferencí státních orgánů je využít efektivně všech poznatků o dítěti a spolu s odborníky zvolit další postup práce s rodinou a dítětem. Jedná se o jeden z nástrojů sociální práce. Případovou konferenci svolává orgán sociálně – právní ochrany dětí nebo předseda či pověřený člen komise pro sociálně – právní ochrany dětí. Dále všichni zúčastnění obdrží pozvánku s písemnými podklady pro jednání a vymezeným

cílem případové konference. Po ukončení případové konference se sepisuje protokol nebo zápis se závěry, který je součástí veškeré spisové dokumentace konkrétního případu. Celou konferenci provází poučení o mlčenlivosti (MHMP, 2014). Další povinnosti orgánů sociálně – právní ochrany dětí, komisí a poradních sborů je sdílet a sdělovat si navzájem údaje ze spisové dokumentace, které jsou nezbytné pro potřeby těchto orgánů a jsou součástí jednotného informačního systému. Dále na žádosti soudu, orgánu sociálního zabezpečení, Úřadu práce, věznic, intervenčních center a obecní policie je orgán sociálně – právní ochrany dětí povinen poskytnout veškerou dokumentaci (výňatek z textu zákona č. 359/1999 Sb. § 51 a § 53).

MPSV zabezpečilo vzdělávání sociálních pracovníků v oblastech vyhodnocování situace ohroženého dítěte a rodiny a individuálního plánu ochrany práv dítěte. Celkem bylo proškoleno 758 pracovníků a pracovníc (MPSV, 2014).

2.3. Občanský zákoník

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. nabyl účinnosti 1. 1. 2014. Zrušení zákona o rodině vedlo ke komplexní úpravě rodinného práva, které je obsaženo jen v občanském zákoníku. Důsledkem toho se náhradní rodinná péče nachází v oblasti rodinného práva, a to konkrétně v části druhé, hlavách II a III. Hlava druhá 2. Oddílu je označena, jako „**Osvojení**“, které je zde obsaženo, včetně osvojení zletilého. Hlava třetí je označena jako „**Poručenství a jiné formy péče o dítě**“ a obsahuje poručenství, opatrovnictví, svěřením do péče jiné osoby a pěstounství, dále obsahuje i ústavní výchovu. Právní úprava občanského zákoníku přenesla rozhodovací pravomoc v řízení ve věci svěřením dítěte do péče budoucích pěstounů a osvojitelů do dikce obvodních soudů. Soud je vždy povinen zvažovat situaci tak, aby byla upřednostněna vždy rodinná péče před ústavní. Jak už jsem již uvedla ve svém pojednání o zákoně o rodině, i v občanském zákoníku je zachováno tvrzení, že předcházením ústavní výchově napomáhá dodatek, který stanovuje, že pokud jsou rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte, tak bytové či majetkové poměry rodičů či jiných osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově. (výňatek z textu zákona č. 89/2012 Sb. § 971 odst. 3). Hlavními zásadami nového občanského zákoníku dle Trubačové (2014, 25 s.) jsou: „*Priorita svobody člověka před státem: lidé si dokážou soukromé záležitosti uspořádat sami podle svých zájmů a potřeb zpravidla rozumněji, než jim to dokáže nadirigovat stát. Povinnost každého respektovat právo člověka žít podle svého (§ 81 odst. 1). Zásada ochrany slabších*

(§3 odst. 2): nikdo nesmí utrpět nedůvodnou újmu pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení. Zásada „presumpce poctivosti“: vychází se z domněnky, že lidé jednají poctivě a v dobré víře – opak je potřeba dokázat.“

2.4. Souhrn právní úpravy náhradní rodinné péče

Pro lepší přehlednost v souhrnu změn v oblasti náhradní rodinné péči obsažených v zákoně o sociálně – právní ochraně dětí, jsem vytvořila přehlednou tabulku (viz příloha C), ve které jsem čerpala ze samotného zákona o sociálně – právní ochraně dětí (Úplné znění, 2013), textu pana Vyskočila (2014) a doplnila jsem ji i novým občanským zákoníkem.

Na základě novelizace příslušných zákonů se stala stěžejní vedle zájmu blaha dítěte také ochrana rodičovství, rodiny, práva na rodičovskou výchovu a péči s ohledem na širší sociální prostředí. Celkové úpravy zavedly kvalitnější systém ochrany dětí (Bubleová et al, 2014b). V následující kapitole rozvedu všechny možné formy náhradní rodinné péče, které mají společný cíl. Pomoci dětem začít nový život a pomoci jim, aby následně dokázaly samostatně v životě obstát. Je dokázáno, že jen děti vyrůstající ve stabilním rodinném prostředí zvládají mnohem snáz začlenění do společnosti a následně své rodičovské povinnosti. Prostor, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy, které nás ovlivňují a mění. Nejzákladnějším, nejpřirozenějším a nejdůležitějším prostředím je rodina, která poznamenává ve větší či menší míře každého z nás.

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické, socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje“ (Kraus a kol., 2001, s. 79).

Děti, které jsou připraveny o vyrůstání ve vlastní biologické rodině a nezažily ani „náhradní“ rodinný život, si nesou jistou psychickou deprivaci, která narušuje celý jejich následující život. Proto se hledá rychlá alternativa, která by byla pro ně a jejich vývoj co nejšetrnější. K hledání těchto alternativ přispívají již zmiňované změny v zákonech, díky nimž je upřednostňována náhradní rodinná péče před péčí ústavní.

3. Formy náhradní rodinné péče

„Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče.“ (Matějček a kol., 1999. s. 31)

Trubačová (2014) ve své brožurce Ministerstva práce a sociálních věcí stanovuje „hierarchii“ jednotlivých typů náhradní péče a na první místo se řadí **Statusové instituty**, což tvoří přirozené rodičovství, osvojení a poručenství. Druhé místo tvoří **Příbuzenská péče**, respektive péče osoby dítěti blízké. Třetí místo tvoří **Nepříbuzenská péče** (svěření dítěte jiné fyzické osobě, nemohou-li o dítě pečovat rodiče ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka/pěstounovi). Poslední místo tvoří **Ústavní výchova** včetně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§971 OZ – typ krátkodobé ústavní péče, kterou lze nařídit nejdéle na 6 měsíců).

3.1. Osvojení

„Mnoho adoptovaných dětí se potýká se širokou škálou vývojových problémů, a to i když se dostanou do náhradní rodiny krátce po narození. Každé z těchto dětí si prožilo zklamání: buď už na samém začátku, když se jich rodiče vzdali hned po narození nebo při bolestném zneužívání a zanedbávání, které prožívaly jako starší. To, jak na zraňování dítě reaguje, je velmi individuální. Zraněné děti často zraňují ostatní, zvláště toho, kdo se jim snaží přiblížit.“ (Archerová, 2001, s. 16.)

Institut osvojení je obsažen §§ 794 - 854 v zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Procesem vyřizování žádostí, posuzováním žadatelů o zprostředkování osvojení se zabývá zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. Soudy postupují při svěřování dětí do osvojení podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (Bubleová et al, 2014c). Osvojení je vnímáno jako forma rodičovství, nikoli jako náhradní rodinná péče. Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní za účelem vzniku nové rodiny pro nezletilé dítě. Dítě získává všechna práva jako dítě biologické, včetně příbuzenských vztahů osvojitele (výňatek z textu zákona č. 89/2012 Sb.). Smyslem osvojení je, aby si dítě získalo stabilní milující prostředí, ve kterém ho budou jeho rodiče chránit a milovat, jako kdyby bylo jejich vlastní se všemi právy a povinnostmi biologických rodičů. Osvojitelem se může stát zletilá a svéprávná fyzická osoba, která způsobem svého života a osobními vlastnostmi zaručuje, že

bude dobrým rodičem pro osvojované dítě. Občanský zákoník stanovuje přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než 16 let. Odborníci se shodují, že by neměl být věkový rozdíl menší než 25let a vyšší než 40 let, ale záleží na individualitě každého člověka, jeho fyzické a duševní kondici. Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii. Současný právní řád již nerozlišuje dva typy osvojení, tedy zrušitelné a nezrušitelné, jež byly dříve, rozlišuje pouze osvojení zletilého a nezletilého. Zrušením osvojení vznikají opět vzájemná práva mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojení nelze zrušit po uplynutí 3 let od rozhodnutí soudu (Bubleová et al, 2014c). Dle Bubleové (2014c) lze dítě osvojit za těchto stanovených podmínek:

- a. **Se souhlasem rodičů dítěte.** Souhlas s osvojením může být dán matkou dítěte nejdříve 6 týdnů po narození dítěte a otcem osvojovaného dítěte nejdříve po narození dítěte. Oba rodiče mohou souhlas s osvojením odvolat ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas dán, a to za podmínky, že *nebylo osvojované dítě předáno do péče osvojiteli před osvojením a pokud soud rozhodne, že je v zájmu dítěte, aby bylo se svými rodiči*. K osvojení je třeba souhlasu i rodiče, který nedosáhl svéprávnosti, pokud rodič nedosáhl šestnácti let, nemůže dát souhlas k osvojení.
- b. **Bez souhlasu rodičů dítěte.** Souhlasu rodičů není třeba pokud: *byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení, není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání, pokud se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří zjistit či oba rodiče zemřeli*. Pokud jsou tyto uvedené skutečnosti naplněny, vyžaduje se souhlas poručníka případně opatrovníka. Souhlasu rodiče také není třeba pokud soud rozhodne rozsudkem, že rodič nemá o dítě zjevný zájem (Nezájem rodiče je zjevný, trvá-li 3 měsíce od posledního projeveného zájmu, ale pokud toto porušování není považováno za hrubé, je povinností příslušného OSPOD poučit rodiče dítěte o možných důsledcích. V případě o rozhodování dalšího nezájmu musí uplynout opět tří měsíční lhůta od toho poučení.) Řízení soudu o osvojení může být zahájeno, až když nabylo právní moci rozhodnutí soudu o tom, že není potřeba souhlas rodičů. Soud je povinen, alespoň jednou vyslechnout rodiče osvojovaného.
- c. **Vyjádření osvojovaného dítěte.** Souhlasu osvojovaného je třeba vždy, když osvojovaný dovršil věku 12 let, s výjimkou případů, kdy není dítě schopno posoudit důsledky souhlasu, nebo by byl takový postup v rozporu se zájmy dítěte. U dítěte mladšího 12 let dává souhlas opatrovník.

Problémem v současné praxi je získání souhlasu k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům po uplynutí šesti týdnů od narození dítěte. Matka je již často nezastížitelná a souhlas k osvojení z různých důvodů nedá. V současné době musí být souhlas s osvojením určen výlučně osobním prohlášením vůči soudu. Proto je třeba již v porodnicích informovat matky o důležitosti tohoto úkonu. Tato úprava podmínek napomáhá plnit výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, kde je dítě v prozatímní péči ve zdravém rodinném prostředí (Bubleová et al, 2014c). Součástí úpravy institutu osvojení v rámci OZ je, že je osvojitel povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky (výňatek z textu zákona č. 89/2012 Sb. § 836). *„Jedním z velkých úkolů rodičů je pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí. A zásadní podmínkou tohoto úkolu je, aby dítě přiměřeně svému věku mělo samo o sobě co nejvíce informací. Na všech přípravách žadatelů se probírá téma „Jak říct pravdu osvojenému dítěti“. První, co by každé dítě mělo vědět, je fakt, že je přijaté, tj. že se mamince nenarodilo. Všichni žadatelé s tím souhlasí. V praxi se ale často stává, že dítě nastupuje do mateřské školy a ještě to neví. Anebo už to neví. Rodiče často argumentují tím, že dítě je ještě malé, že se o to nezajímá, že už mu to přece jednou řekli a není potřeba se k tomu stále vracet...I oni se totiž musí s faktem adopce vyrovnat a leckdy to bývají právě rodiče, kteří se nechtějí vracet k tomu, že dítě je „nevlastní“.“*⁹ (Frantíková, 2008, s. 13). Rodiče dětí mají mnohdy velmi skoupé informace o biologických rodičích dítěte, a to málo, co vědí, bohužel nebývá příliš atraktivní. Přesto všechno je důležité mluvit s dětmi otevřeně a s úctou o jejich biologických rodičích. Tím snáz se pomůže dítěti nalézt jeho identitu (Frantíková, 2008).

Pokud se nedaří najít dítěti náhradní rodinu v zemi původu, nachází se v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí mezinárodní osvojení. Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého. Úmluva umožňuje osvojení dětí z ciziny a do ciziny a stanovuje přesná pravidla i postupy, za jakých může být dítě osvojeno do ciziny. Na to musí v každé členské zemi dohlížet pověřený úřední orgán. U nás tuto funkci plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Děti, které jsou u nás právně volné a nepodaří se pro ně nalézt náhradní rodinu do šesti měsíců v zemi původu, jsou nabídnuty do osvojení v cizině (Bubleová a kol, 2007).

⁹ Rodiče jsou vystaveni pokušení dávat najevo své „vlastnické“ právo na dítě. (Matějček a Dytrych, 1999)

3.2. Poručenství

Je obsaženo pod §§ 928 - 942 OZ. Pokud není žádný z rodičů, který by ke svému dítěti vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud určí dítěti poručníka. Soud jmenuje poručníkem toho, koho jmenovali rodiče, pokud to osoba odmítne jmenuje soud poručníkem některou z osob příbuzných. Pokud není žádná osoba zvolena či dosavadní poručník zemře nebo ztratí způsobilost poručenství vykonávat, vykonává provizorně poručenství OSPOD jako veřejný poručník. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnosti a práva (pokud ovšem nejsou práva poručníka vymezeny jinak). Do funkce poručníka může soud jmenovat dvě osoby, zejména manžele. Poručník odpovídá za řádné plnění své funkce a podléhá stálému doзору soudu (podává neustálé zprávy o dítěti, překládá účty z jeho jmění, min. jednou za rok, pokud soud neučiní výjimku). Každé závažné rozhodnutí poručníka musí být schváleno soudem. Poručenství zaniká, nabude-li jeden z rodičů rodičovskou odpovědnost a bude schopen ji vykonávat, rovněž zaniká, pokud dítě nabude svéprávnosti nebo je-li osvojeno, a nebo poručník zemře či je odvolán z funkce. Poručník, který o dítě osobně pečuje tak, jako by mu bylo dítě svěřeno trvale do péče, má nárok na hmotnou odměnu jako pěstoun. Poručník může navrhnout, aby jmění dítěte spravoval opatrovník. (výňatek z textu zákona č. 89/2012 Sb. §§ 928 - 942)

3.3. Opatrovnictví

Další formou zákonného zastoupení je opatrovnictví, které je obsaženo pod §§ 943 - 952 OZ. Opatrovnictví je další způsob, kterým mohou soudem pověřeni dospělí v situacích, kdy je třeba, nahradit péči vlastních rodičů dítěte. Zejména v případě, že dítěti hrozí střet zájmů. Opatrovník vykonává za dítě všechna procesní práva účastníka řízení, zastupuje dítě v celém soudním procesu až do jeho skončení či odvolání. (Hofmannová, 2014) Soud při jmenování opatrovníka¹⁰, vždy uvede důvod, proč má funkci vykonávat a jak je omezena doba, po níž má funkci vykonávat (po vypršení doby je opatrovník soudem opatrovnictví zproštěn), dále jsou vymezena jeho práva a povinnosti. Opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, kdy je to z hlediska zájmů dítěte zapotřebí, aby soud nebo jiný orgán veřejné moci v dané záležitosti rozhodl, a také má právo na náhradu všech nebo některých nákladů a právo na odměnu. Opatrovník jmenován do funkce správy majetku dítěte, odpovídá za plnění své funkce, podléhá stálému doзору (předkládá účty

¹⁰ Též kolizní opatrovník. V praxi je nejčastěji do role kolizního opatrovníka ustanovován OSPOD, v případech mezinárodní ochrany dětí je ojediněle v této roli soudní čekatel. (Hofmannová, 2014 in § 469 odst. 1. Zákona č. 2922/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních)

atd.), taktéž mu za tuto funkci náleží odměna, kterou určí soud s ohledem na povahu výnosu jmění dítěte (výňatek z textu zákona č. 89/2012 Sb. § 943 - § 952).

3.4. Hostitelská péče

Termín hostitelská péče není obsažen v české legislativě, ale v praxi se s ním můžeme setkat. Jedná se o zajímavou péči, kdy jednotlivec nebo pár udržuje kontakt s dítětem nebo mladým člověkem, který se nachází v prostředí dětského domova. Dítě tráví s tímto člověkem (rodinou) čas, nejčastěji v době víkendů nebo prázdnin. Nevzniká mezi nimi žádný právní vztah. Dítě v této péči zažívá život v běžném rodinném prostředí, ale může přinášet dítěti zklamání vzhledem k její nenávaznosti a nedostatečnému právnímu ošetření. V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí § 30 je obsaženo, že ústavní zařízení může na základě písemného souhlasu obecního úřadu povolit dítěti pobyt u rodičů, případně jiných fyzických osob, v rozsahu 30 kalendářních dnů. (výňatek z textu zákona č. 359/1999 Sb. § 30) Tato doba může být na základě žádosti prodloužena. (Žižlavská, 2007)

3.5. Svěření dítěte do výchovy jiných fyzických osob než jsou rodiče

Tento institut je obsažen v §§ 953 - 957 občanského zákoníku. Svěření dítěte do výchovy jiných fyzických osob než rodiče je forma náhradní rodinné péče, která předpokládá návrat dítěte zpět do biologické rodiny. Dítě je většinou svěřeno do péče příbuzných. Jedná se zpravidla o případy, kdy existují krátkodobé překážky rodičovských práv. O výkonu této péče rozhoduje soud, který určí rozsah práv a povinností dané osoby k dítěti. Základní podmínkou pro svěření dítěte do této formy péče je zájem o dítě. (David, 1999). Pečujícími osobám je vymezen rozsah práv a povinností k dítěti, zpravidla se jedná o zajištění péče a zastupování v běžných záležitostech (Vyskočil, 2014) Dítě má nárok na výživné, které platí rodiče přímo pečující osobě. Jestliže výživné nelze stanovit ani rodičům ani prarodičům, nelze tuto formu náhradní rodinné péče stanovit a je namíste svěření dítěte do pěstounské péče (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2015).

3.6. Pěstounská péče

Pěstounská péče je formou náhradní rodinné péče, která je státem zprostředkovaná, řízená a kontrolovaná, zajišťující dostatečně hmotné zabezpečení dítěti v rodině nebo v prostředí rodinu připomínající. Právní vymezení určují §§ 958 – 970 OZ a dále je její

podrobnější úprava obsažena v §§ 47a – 47z zákona o sociálně – právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Tato péče je poskytovaná dlouhodobě nebo krátkodobě. Žižlavská (2008) zmiňuje, že pěstounská péče je určena především dětem, které ze zdravotních nebo sociálních důvodů nemohou být osvojeny. Často se jedná o skupiny sourozenců nebo starších dětí. O svěřeni dítěte do péče rozhoduje soud, dítě má právo být vyslyšeno. Pěstoun nemá rodičovskou odpovědnost, v pěstounské péči nejsou příbuzenské vztahy mezi pěstouny jejich příbuznými a dítětem. Dle Matějčka a Dytrycha (1999) pěstouni přijímají do výchovné péče dítě, které nepřijímají úplně za své jako u adopce. Mají k němu poněkud volnější citové pouto, ale pokud jde o porozumění jeho identitě, jsou na tom stejně jako osvojitelé.

3.6.1. Dlouhodobá pěstounská péče

Do pěstounské péče mohou být svěřovány děti, jejichž výchova rodičů není zajištěna. V případě pěstounské péče je podporován kontakt s biologickou rodinou, pokud není v rozporu ze zájmy dítěte. Současná právní úprava stanovuje povinnosti pěstounům udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitosti s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožňovat styk rodičů s dítětem, pokud soud svým rozhodnutím nestanoví jiné podmínky (Bubleová, 2014b). Občanský zákoník stanovuje stejně jako u ostatních forem rodinné péče, že o svěřeni do pěstounské péče rozhoduje vždy soud. Soud tak učiní v případě, že osoba, již je dítě svěřeno, poskytuje záruku řádné výchovy. Osoba blízká či příbuzenská má přednost před jinou osobou. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu (po prověření osob pěstounů od OSPOD) a končí zletilostí dítěte. Může být zrušena z důležitých důvodů, jestliže o to požádá pěstoun (Vyskočil, 2014).

3.6.2. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu je již obsažen v českém právním řádu od roku 2006, ale jeho přijetí do praxe se dostalo až s přijetím novely zákona o sociálně – právní ochraně dětí, která určila jasné podmínky k využití této péče. Smyslem této péče je poskytnout ohroženým dětem okamžitou pomoc a poskytnout rodičům čas, aby si mohli upravit svůj život tak, aby byli schopni převzít své dítě zpět do své péče. Pokud to není možné, tak jsou v této péči děti po dobu, než se pro ně najde jiná vhodná stabilní rodina. Svěřeni do této péče svěřuje soud na návrh OSPOD. Soud je povinen nejméně jednou za tři měsíce prozkoumat důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, zda stále trvají. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok. Tuto dobu lze

přesáhnout jen v případě, že do pěstounské péče byl později svěřen sourozenec již pečovaného dítěte, a tak se doba vypočítává od dítěte, které bylo do péče svěřeno jako poslední (Bubleová, 2014b). Dle Vyskočila (2014) může být dítě svěřeno do péče na přechodnou dobu, a to:

- Na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat;
- Na dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a zákona o rodině dát souhlas rodiče s osvojením;
- Na dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 821 OZ)

Očekává se, že pěstouni na přechodnou dobu budou specializováni na určitou skupinu dětí, následně je po odborném posouzení dítěte zvolen konkrétní pěstoun. Nelze však akceptovat přílišné zúžení této skupiny (např. přijímání dětí bez účasti biologických rodičů, vymezování se vůči etniku dítěte nebo přílišné zúžení věkové hranice dítěte). Každý krajský úřad musí zvažovat, pro jaké skupiny dětí potřebuje pěstouny a na základě toho se zájemci jedná o reálně dostupných formách náhradní rodinné péče. V současné době je největší zájem o tzv. raně pěstounskou péči. Jedná se o nejmenší děti, které čekají na zprostředkování do trvalé náhradní rodinné péče. Není důvodem nezařazovat do evidence žadatelů zájemce o tuto péči, protože je jich stále nedostatek. Umístění dítěte do rodiny zpravidla nejdříve projednává zaměstnanec úřadu nebo organizace, se kterou má pěstoun uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Pěstoun může ze závažných důvodů přijetí dítěte odmítnout (např. uplynula příliš krátká doba od odchodu předchozího dítěte, zdravotní důvody atd.). Bezdůvodné odmítnutí ze strany pěstouna může vést až k výpovědi z dohody o výkonu pěstounské péče. Po ukončení výkonu této péče je třeba zaměřit se na potřeby pěstounů. Dát jim příležitost zpracovat jejich ztrátu, doporučit terapii, supervizi musí vyhodnotit průběh výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Návrat dítěte do biologické rodiny či k jiným příbuzným je třeba perfektně naplánovat a seznámit účastníky s pravidly kontaktu s přechodnou rodinou dítěte. Udržování kontaktu je velmi významné a je vhodné svolat případovou konferenci. (MPSV. 2013b)

3.6.3. Vzdělávání pěstounů

Dle zákona sociálně – právní ochrany dětí § 47a je pěstoun povinen zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12

kalendářních měsíců po sobě jdoucích, což vyplývá z povinností osoby pečující (viz příloha C). Dítě umístěné v pěstounské péči zůstává pod ochranou státu, proto je nutné zajistit systém doprovázení, podpory a následného vzdělávání. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně - právní ochraně dětí obsahuje § 5, který je zaměřený na způsob zajištění zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě pro osoby pečující a osoby v evidenci (výňatek z vyhlášky č. 473/2012 Sb.). Znalosti a dovednosti jsou dle § 5 zaměřeny na:

- a) získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě,
- b) získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí, zejména dětí jiného etnika, dětí se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin, dětí, které zažily týrání, zneužívání či zanedbávání,
- c) poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte,
- d) zvládání krizových situací,
- e) návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny,
- f) přípravu dítěte na osamostatňování související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby.

Vzdělávání pro osoby pečující zajišťuje ten, kdo s touto osobou uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče (viz. příloha C). Vzdělávání probíhá u odborně způsobilých osob či subjektů poskytující akreditované kurzy podle zákona SPOD, případně u subjektů poskytující akreditované kurzy podle zákona o sociálních službách nebo u subjektů oprávněných realizovat vzdělávací programy podle jiných právních předpisů (MPSV, 2013c). Organizace zaměřené na vzdělávání pěstounů jsou rozděleny dle krajů. Jedná se např. o: Arkáda, Fond ohrožených dětí, Modrý zvonek, Natama, Rozum a cit, Sdružení pěstounských rodin, Středisko náhradní rodinné péče, Střep, Triáda, Trialog, aj. V následujících bodech uvádím stručnou charakteristiku jednotlivých organizací.

Střep - České centrum pro sanaci rodiny

Organizace Střep - České centrum pro sanaci rodiny byla založena roku 1995 a snaží se vnášet do praxe právo dětí spokojeně vyrůstat ve své vlastní rodině tak, že pomáhá jejich rodičům vytvořit bezpečný a stabilní domov. Střep umožňuje dětem to, aby

nemusely být odebrány z domova do ústavů, aby se mohly vrátit z ústavů zpět domů. Rodičům pak pomáhá dokázat vytvořit nový domov a udržovat jeho zázemí. Střep rovněž poskytuje poradenství a zkušenosti ostatním institucím a organizacím, které ho chtějí následovat, poskytuje také kurzy a akreditace (Střep, 2013).

Sdružení pěstounských rodin

Tato nezisková organizace působí v oblasti rodinné péče od roku 1995. Díky jeho působení vznikla síť pěstounských rodin, která si navzájem pomáhá. Sdružení se snaží pomáhat znevýhodněným dětem a mladistvým lidem v jejich nepříznivém vývoji a dosažení kvalitní budoucnosti. Sdružení pěstounských rodin poskytuje programy, projekty pro rozvoj kvalitního života všem dětem a veškeré služby pro žadatele a pěstounské rodiny. Některé projekty jsou ve spolupráci s Rakouskem např.: „*Posilujeme pěstounské rodiny*“. Sdružení také od roku 1997 vydává časopis Průvodce náhradní rodinnou péčí (Sdružení pěstounských rodin, 2015).

Dále stručně charakterizují Mezinárodní seminář PRIDE, poněvadž se o něm zmiňuje pěstounská rodina v mé praktické části práce. Program PRIDE, jehož cílem bylo naplňování potřeb dětí, posílení rodin, posílení kvality náhradní rodinné péče, sdílení zdrojů s veřejnými a dobrovolnickými subjekty, je komplexní systém pro nábor, výběr, přípravu a následné vzdělávání náhradních rodičů. Hlavními zásadami programu PRIDE jsou: podpora rozvoje dětí, význam rodičů a rodin, význam rozmanitosti a kulturní kompetence, vyrovnání se se ztrátou, důležitost týmové práce, jasné vymezení role, vzájemné posuzování a informovaná rozhodnutí (Adopce.com, 2013).

3.6.4. Finanční podpora státu

Aktuální dávky pěstounské péče se vyplácejí dle novely zákona z roku 2013 a jsou obsaženy v §§ 47e - 47n zákona o sociálně – právní ochraně dětí. Vyplácení dávek se dělí na vyplatitelné dávky jednorázové a opakující se vyplácení při splnění stanovených podmínek v měsíčních splátkách. Okruhy dávek pěstounské péče jsou:

a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,

Nárok na tento příspěvek má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Nárok o zachování příspěvku i po dosažení zletilosti, lze nejdéle do

dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě. Tento příspěvek nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném zaopatření v zařízení pro péči o děti nebo mládež.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí:

- a) 4 500 Kč/měsíčně pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 5 550 Kč/měsíčně pro dítě ve věku od 6 let do 12 let,
- c) 6 350 Kč/měsíčně pro dítě ve věku od 12 let do 18 let,
- d) 6 600 Kč/měsíčně pro dítě ve věku od 18 let do 26 let.

Jde-li o dítě, které je ze zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, vyplácí se měsíční příspěvek ve výši:

Dávky pěstounské péče				
<i>Dítě ve věku</i>	<i>Dítě ve stupni závislosti I (Lehká závislost) v Kč</i>	<i>Dítě ve stupni závislosti II (Středně těžká závislost) v Kč</i>	<i>Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) v Kč</i>	<i>Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) v Kč</i>
Do 6 let	4650	5550	5900	6400
6 - 12 let	5650	6800	7250	7850
12 - 18 let	6450	7800	8300	8700
18 - 26 let	6750	8100	8600	9000

Zdroj: Úplné znění - zákona o sociálně právní ochraně dětí, str. 54

b) odměna pěstouna,

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci pěstounů. Pokud jsou oba manželé pečující osobou nebo osobou v evidenci, náleží odměna pouze jednomu z nich.

Výše odměny pěstouna činí:

- a) 8 000 Kč/měsíčně, je-li pečováno o jedno dítě,
- b) 12 000 Kč/měsíčně, je-li pečováno o 2 děti,
- c) 20 000 Kč/měsíčně v případě, že:
 - 1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,
 - 2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osobě (ve stupni II, III a i IV. – viz tabulka výše),
 - 3. jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě.

- d) 24 000 Kč/měsíčně, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a to dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby (ve stupni II, III a i IV. – viz tabulka výše).

Za každé další svěřené dítě do péče pěstouna se odměna částky zvyšuje vždy o polovinu. Odměna pěstouna náleží i osobě, která je rodičem nebo prarodičem otce či matky svěřeného dítěte. Odměna pěstouna se poskytuje osobě pečující nebo osobě v evidenci i po dobu dočasné pracovní neschopnosti. Avšak nejdéle do konce uplynutí jednoho kalendářního měsíce, pokud je to déle, tak mu odměna pěstouna za péči o tyto děti nenáleží. Odměna pěstouna nenáleží osobě v evidenci po dobu, po kterou je přerušeno zprostředkování pěstounské péče.

c) příspěvek při převzetí dítěte,

Nárok na tento příspěvek má pečující osoba, která převzala dítě do pěstounské péče. Příspěvek při opakovaném převzetí stejného dítěte není znovu vyplacen. Výše příspěvku činí:

- a) do 6 let 8 000 Kč,
- b) od 6 let do 12 let 9 000 Kč,
- c) od 12 let do 18 let 10 000 Kč.

d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,

Nárok na tento příspěvek má pečující osoba, která má ve své péči nejméně 3 děti včetně zletilých nezaopatřených dětí, které zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna. Příspěvek se vztahuje na koupi či opravu motorového vozidla. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70% pořizovací ceny a k prokazatelným výdajům opravy činí příspěvek nejvýše 100 000 Kč. Součet příspěvků nesmí přesáhnout částku 200 000 v období 10 let.

e) příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péči má osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči. Výše příspěvku činí 25 000 Kč a náleží jen jednomu.

Státní příspěvek je vázán na uzavřenou dohodu a činí 48 000 Kč ročně. Vzhledem k tomu, že rok 2013 znamenal určité přechodové období pro uzavírání dohod a nedošlo

prozatím k „plnému“ čerpání státního příspěvku. Celkové systémové náklady na pěstounskou péči v roce 2013 představují 2,26 mld. viz následující tabulka.

Struktura výdajů ze státního rozpočtu na podporu pěstounské péče v roce 2013		Srovnání neinvestičních nákladů státního rozpočtu na jednotlivé typy péče o ohrožené děti (v Kč měsíčně)	
<i>Typ transferu:</i>	<i>Výdaje v Kč:</i>	<i>Typ péče:</i>	<i>Náklady v Kč:</i>
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	800 000 000	Sociální práce s rodinou (terénní, ambulantní)	3 500
Odměna pěstouna	1 130 000 000	Náhradní rodinná péče (pěstounská, poručenská)	15 220
Příspěvek na zakoupení vozidla	38 000 000	Ústavní zařízení celkem	34 722
Příspěvek při převzetí dítěte	16 500 000	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	22 075
Příspěvek při ukončení pěstounské péče	6 000 000	Dětské domovy	24 480
		Dětské domovy se školou	36 246
Státní příspěvek na výkon pěstounské péče	270 000 000	Kojenecké ústavy	46 667
		Výchovné ústavy	60 986
Celkem	2 260 500 000	Diagnostické ústavy	95 929

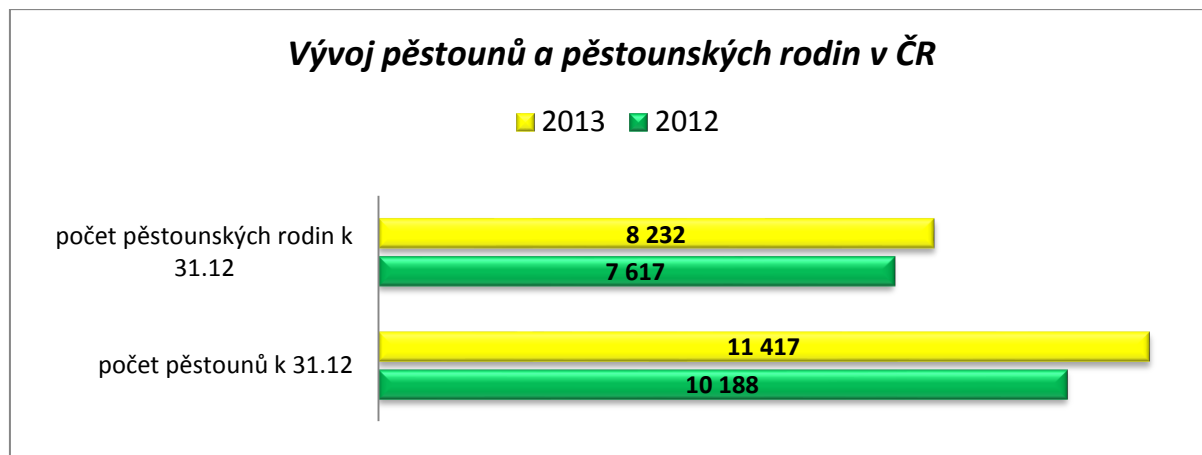
Vlastní zpracování autorky ze zdroje: (Macela, M. Průměrné neinvestiční náklady ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy v roce 2013, Deník veřejné správy, 2014)

Celá novelizace přinesla také ekonomické dopady. Pro zajímavost a lepší objasnění, zde uvádím náklady na jedno dítě v pobytových zařízeních ve školské oblasti. Průměrné měsíční náklady na jedno dítě ve školských zařízeních činí **37 358 Kč** měsíčně a průměrné měsíční náklady státu na jedno dítě v pěstounské péči tedy činí **15 220 Kč** (182 651 Kč ročně). I přes výrazné meziroční navýšení je pěstounská péče nejen z hlediska dopadu na dítě, ale i ekonomiky nejvýhodnějším typem péče o dítě, které žije mimo vlastní rodinu.

Náklady na jedno dítě v pobytových zařízeních ve školské oblasti				
<i>Typ zařízení</i>	<i>Celková kapacita</i>	<i>Celkové roční náklady (Kč)</i>	<i>Náklady 1 dítě/měsíc skutečný pobyt</i>	<i>Náklady 1 dítě/měsíc vč. investic (Kč)</i>
Výchovné ústavy	1 311	768 458 000	60 986	78 465
Dětské domovy se školou	1 070	324 688 000	36 246	39 559
Diagnostické ústavy	576	513 228 000	95 929	96 372
Dětské domovy	5 086	1 156 143 000	24 480	24 692
Celkem:	8 043	2 762 157 000	37 358	39 376

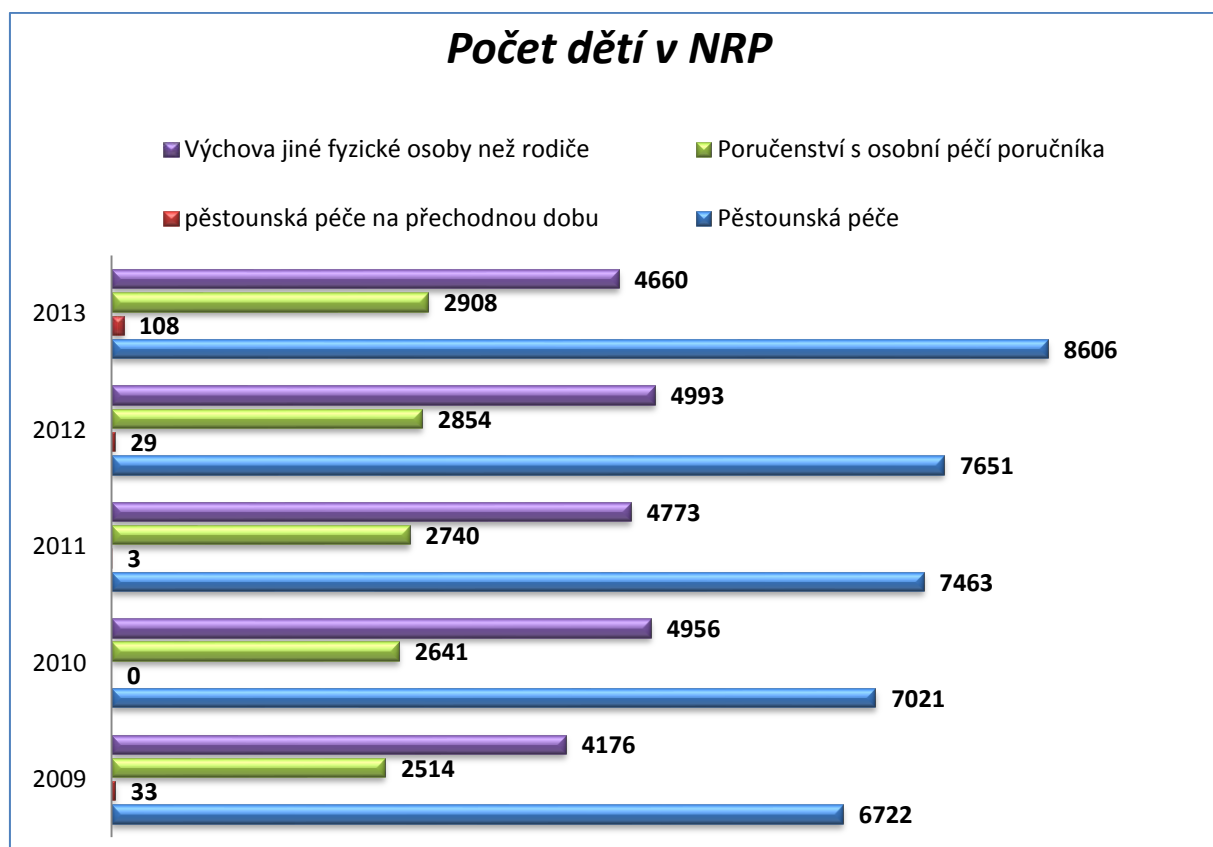
Vlastní zpracování autorky ze zdroje: (Macela, M. Průměrné neinvestiční náklady ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy v roce 2013, Deník veřejné správy, 2014)

Zda novela napomohla v náboru pěstounů hovoří následující grafy. Dle statistické ročenky MPSV (2013), zde uvádím počet pěstounů v roce 2012 a 2013. Nárůst není nijak velký a náhlý, ale spíše pozvolný, tak jen doufám, že bude trvale narůstající.

Vlastní zpracování autorky ze zdroje: (MPSV, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2013)

Druhý graf znázorňuje počet dětí v náhradní rodinné péči dle poskytovaného typu péče. Následující zajímavé statistické údaje uvádím v příloze D.

Vlastní zpracování autorky ze zdroje: (MPSV, statistiky)

4. Náhradní rodinná péče na území Velké Británie

Velká Británie je naším vzorem pro náhradní péči. Nejběžnější formou umístování opuštěných dětí je pěstounská péče, která se řídí zákonem o dětech z roku 1989 (The Children Act). Nejvyšší prioritou je soud, který při svém rozhodování bere hlavní zřetel na blaho dítěte. Soud také musí brát ohled na zjiitelná přání a pocity dítěte (s přihlédnutím k jeho věku a rozumovým schopnostem), potřeby fyzické, emocionální a potřeby v oblasti vzdělávání, pravděpodobný dopad změny na dítě, pohlaví, původ, trauma, kterým dítě trpělo nebo trpět bude, posouzení schopnosti jeho rodičů a jiných osob, naplnit potřeby dítěte a další pravomoci, které má podle tohoto zákona soud k dispozici (Zezulová, 2012).

Formy náhradní rodinné péče jsou ve Velké Británii zajišťovány ve dvou formách: *osvojení a pěstounská péče*. Podle nejnovějších informací z výročních zpráv Velké Británie (Foster Care, 2015) se dovídáme, že současný stav náhradní rodinné péče, zde obsahuje až 9 typů pěstounské péče. Jsou jimi:

- *Krátkodobá péče* - péče počítaná od jednoho přespání až maximálně do dvou let;
- *Dlouhodobá péče* - péče pro děti, které nemohou žít ve vlastní rodině, jedná se většinou o trvalý stav až do dospělosti dítěte;
- „*Překlenovací*“ *péče* - péče pro děti od 15 let, kterým pomáhají pěstouni přejít k nezávislému životu;
- *Speciálně terapeutická* - pro děti se specifickými potřebami (fyzicky či mentálně postižené);
- „*Nouzová péče*“ - pohotovostní péče pro okamžité či neplánované umístění dítěte do péče pěstounů;
- „*Rodič a dítě*“ - v této péči pěstouni poskytují rodičům odborné vedení a podporu před narozením jejich dítěte.¹¹
- *Respitní péče* – zahrnuje odlehčovací péči o dítě, mladého člověka nebo rodinou skupinu na částečný úvazek trvající od několika hodin, celého víkendu nebo celého týdne. Slouží pro pečující rodinu, která potřebuje vzít volno či krátkou přestávku. Dle

¹¹ Ve Velké Británii jsou zavedeny programy pro mladé rodiče s dětmi. Většina dospívajících dětí nacházející se v náhradní péči nebo opouštějící tuto péči se stanou rodiči, proto je potřeba následně podporovat vztah mezi mladým rodičem a jeho dítětem. V této péči je důležité stanovení role rodiče a role pečovatele (pěstouna), který pouze vypomáhá s péčí o dítě. Rodič (dospívající) má právo chovat se jako dospívající, pěstoun hlídá dítě když se rodič chce stýkat se svými přáteli, dále mají podporu ve vzdělávání, vyjadřování svého názoru k výchově a svému způsobu života, dále získávají praktickou pomoc v bydlení, zaměstnání atd. Studie dokazují, že děti v dospívajícím věku by měly být více seznámeny s rodičovstvím a mateřskou a otcovskou odpovědností. (Luke and Sebba, 2014)

zákona Children act § 20 může toto umístění trvat více než 4 týdny, ale celková doba trvání nesmí překročit 90 dnů za rok. Všechna tato umístění musí být vykonána u stejného pečovatele. (Stein, 2009)

- „*Odročená*“ – v této péči se pěstouni starají o děti, jejichž osud je teprve v řešení a čeká se vyhodnocení soudů. Toto umístění je většinou krátkodobé a vyžaduje spolupráci pečovatelů se soudy.
- „*Přechodná*“ – v této péči se řeší osud dětí, které přecházejí z ústavní péče do pěstounské péče. Cesta dítěte bývá plánovaná a doprovázená organizacemi.

Všechny formy péče pro děti ve Velké Británii jsou považovány za vysoce profesionální a mají jasnou vizi, která hlásá, že každé dítě má nárok na kvalitní zdravý život, šanci na úspěch bez ohledu na jeho původ a získat podporu v naději a naplnění v lepší budoucnost. Tyto potřeby dětí nejlépe naplňují ošetřující rodiny, které se přizpůsobují individualitě každého dítěte. Hodnoceny jsou také etnické, rasové, kulturní, náboženské a jazykové potřeby každého dítěte a jsou chráněny před zneužitím. Pěstounské rodiny sdílí s dítětem jeho jazyk, kulturu i náboženství, proto je každá rodina pečlivě vybírána, aby tyto potřeby dítěte dokázala naplnit.¹² Pěstouni mají přístup ke kvalitnímu vzdělávání a mají k dispozici 24 hodinovou podporu kvalifikovaného sociálního pracovníka (Foster Care, 2013). Většina umístění je považována za zdařilá, ale v důsledku nedostatku pěstounů je spojování dětí a rodin se zvláštními potřebami problematické. Problém se vyskytuje spíše u adolescentů a dětí z menšinových etnických skupin. Děti jsou umisťovány tam, kde je volno, než do speciálně vybraného prostředí pro naplnění jejich potřeb (Bubleová et al, 2002).

Dle Kate Wilson et al (2004) děti v Anglii, vstupují do systému náhradní rodinné z důvodů, že *rodiče nemohou pečovat o dítě* (z důvodů nemoci, výkonu trestu, bezdomovectví, finančních problémů atd.), *kvůli problémům s rodičovstvím* (zanedbávání, zneužívání atd.) a v neposlední řadě *kvůli problémům s chováním dítěte* (zhroucení rodinných vztahů s dítětem – dítě se vymyká mimo kontrolu rodičů, páchá trestnou činnost

¹² Pěstouni a sociální pracovníci v Anglii přicházejí do styku s mnoha etnickými a rasovými skupinami, proto je důležité, aby se nepodceňovali témata rasy, rasismu a barvy pleti. Děti cítí rozdíly a bariery v této souvislosti. Dítě pozná, že je jiné, proto je důležité, aby již od začátku mělo dítě vedle sebe osobu, která je stejného etnika a rasy. Tato osoba slouží jako prostředník mezi dítětem a pečující osobou. Dítě se dokáže s prostředníkem lépe ztotožnit se svojí přirozenou společností a přijmout odpovědi na otázky týkající se rasových odlišností a své identity (Ryan and Walker, 1993). Důležitá je rozmanitost pěstounů, aby byly k dispozici pěstouni v požadované (odborné) struktuře s ohledem na specifické potřeby dětí. (Novák, et al, 2014)

aj.). V současném systému Velké Británie se zaměřuje úspěšná preventivní činnost na rodiče, kteří nemohou z nějakého důvodu pečovat o dítě a výsledkem je, že v náhradní péči je stále více dětí, které jsou zanedbávané a zneužívané¹³. Tyto děti jsou vážně postižené z důvodů špatného zacházení, časté změny bydliště a důsledkem je opožděný vývoj, emocionální, zdravotní, vzdělávací problémy, problémy s navázáním blízkých vztahů, získávání identity.

V anglickém systému náhradní rodinnou péči zajišťují a garantují úřady místní samosprávy (Local Authorities), s následnou činností spojenou s organizací a uskutečňováním pěstounské péče si úřady najímají nezávislé agentury (Fostering Agencies). Veliký vliv na kvalitu pěstounské péče má dostatek pěstounů. Nezávislé agentury najímají velkou škálu náhradních rodičů a pečovatelů, kteří jsou schopni přijmout děti z různých cílových skupin. Agentury spolu spolupracují, sdílí spolu databáze pěstounů a to vede k aktivizaci všech pěstounů. Pro získávání nových pěstounů je důležitá motivace, pro kterou je důležitá výše platu, zabezpečení sociálních jistot a dále také zdokonalení podpory a rozšíření možností odborného a kariérního postupu. Mnoho agentur přispívá pěstounům na soukromé důchodové pojištění vedle toho je v Anglii pěstounství považováno za prestižní povolání. Vzdělávání pěstounů se uskutečňuje ve spolupráci s univerzitami a místními vzdělávacími institucemi, kde pěstouni získávají celosvětově uznávané univerzitní diplomy, které mohou následně uplatnit v zaměstnání. Aby byl uchazeč zařazen do databáze pěstounů, musí prvotně vyplnit žádost a účastnit se osobního setkání s kompetentní osobou. Následně povinně absolvuje školení, prověření způsobilosti (sociální, ekonomické, fyzické a psychické) a nakonec uzavře smlouvu o výkonu konkrétního typu pěstounské péče. Kontroly pěstounů jsou zajišťovány ze strany státních i nestátních subjektů. Kontrola je, ale většinou realizována určitou agenturou (Fostering Agencies), která pěstouna vyhledala a vyškolila. (Novák, et al, 2014). Finanční podpora pěstounské péče je většinou zabezpečena Local Authorities, pěstounům jsou vypláceny odměny (ty jsou vypláceny s ohledem na zkušenosti a vzdělání pěstouna) a příspěvky (pokrývají každodenní potřeby dítěte). Základní týdenní odměna činí okolo 380 £, někteří pěstouni mohou získat až dvojnásobek základního příspěvku a to podle potřeb dítěte a jejich kvalifikace. Další část tvoří příspěvek, který se pohybuje v rozmezí 119 – 209 £ a ten se odvíjí od věku dítěte. (Simply Fostering, 2008 – 2014)

¹³ Až 67% dětí bývá umístěna do náhradní péče z důvodů týrání a zanedbávání (Department for education, 2012)

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Výzkum

Praktická část diplomové práce obsahuje prvotně formulování výzkumného problému, cíl výzkumu, hypotézy, metodiku výzkumu, výsledky a vyhodnocení výzkumu. Ve své práci použiji metodu kvalitativního přístupu, kde vycházím z teorií sociologických a psychologických metod výzkumu.

5.1. Vymezení výzkumného problému

Dle definice Michala Miovského (2006) musíme jasně definovat, co za problém považujeme a jaké je jádro zamýšlené studie. Zich (2009) ve své publikaci dodává, že ne každý sociální jev může být vnímán jako problém. Sociálním problémem označujeme situaci ve společnosti, o níž se domníváme, že je v ní skryt potenciální konflikt mezi jednotlivými stránkami jevu. Švaříček (2007) problém formuluje jako zaujetí čehosi, co je pro nás nejasné, nezkoumané, nové, neobvyklé či neznámé. Uvědoměním si výzkumného problému dokážeme formulovat výzkumnou otázku. V mém případě lze výzkumný problém obecně chápat jako nesourodost v očekávané novelizaci zákona o sociálně – právní ochraně dětí, zákona o rodině z roku 2013 a následného příchodu nového občanského zákoníku, který již zmíněnou novelizaci rozčlenil a rozšířil. Otázkou je, zda nový občanský zákoník, zákon o sociálně – právní ochraně dětí a zákon o rodině pozitivně obohatil a vnesl do praxe očekávanou sourodost a přehlednost pro pracovníky, a i pěstouny. Vnesl nový občanský zákoník úsporu času a posun v právním řádu, jak se od něj očekávalo?

5.2. Cíle diplomové práce

- Zmapovat obsah změn v zákoně o sociálně – právní ochraně dětí, v zákoně o rodině a v novém občanském zákoníku, v literatuře, odborných člancích a jiných zdrojích;
- Prozkoumat praktickou stránku situace v oblasti náhradní rodinné péče od platné novely zákona;
- Zmapovat život pěstounů a sociálních pracovníků, jak novelizace ovlivnila jejich profesní život;
- Zjistit silné a slabé stránky současného systému.

5.3. Hypotézy

Formulace hypotéz je důležitou součástí provádění výzkumu. Předně ujasňuje cíle výzkumu, zahrnuje nezbytné upřesňování pojmů v teoretické části problému zkoumání.¹⁴ Hypotéza v neposlední řadě eviduje oblast cíle výzkumu, vymezuje část, na kterou bude soustředěna pozornost empirického výzkumu (Zich, 2009).

V návaznosti na výzkumný problém korespondují mé hypotézy s již uvedenými cíli výzkumu.

Hypotéza 1: *Předpokládám, že současné změny v oblasti náhradní rodinné péče jsou pro sociální pracovníky v praxi prospěšné a kvalitní.*

Hypotéza 2: *Předpokládám, že současné změny v oblasti náhradní rodinné péče jsou pro klienty (pěstouny) v praxi prospěšné a kvalitní.*

Hypotéza 3: *Očekávaná novela zákona sociálně – právní ochrany dětí a zákona o rodině z roku 2013 přinesla velké obohacení pro zdravý vývoj dítěte, a i v systému náhradní rodinné péče.*

Hypotéza 4: *Lze očekávat, že občanský zákoník vnesl úsporu času a přehlednost v oblasti náhradní rodinné péči.*

5.4. Metodika výzkumu

Pro výzkum byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, k jehož naplnění byla využita výzkumná metoda polostrukturovaného rozhovoru. K naplnění cílů diplomové práce využiji kvalitativní výzkum, protože se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s jedinci. Dle Hendla (2005) střední cesta v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem a určenou osnovou, vkládá do celého procesu získávání informací velkou pružnost. Kvalitativní výzkum, obsažený v mé diplomové práci, obsahuje dva okruhy skupin, na kterých se budu snažit zmapovat současnou situaci v náhradní rodinné péči. Jedná se o skupinu sociálních pracovníků a pěstounů. Rozhovory byly vedeny individuálně a v přirozených podmínkách všech

¹⁴ Tento proces se nazývá **operacionalizace**, což lze chápat jako definování pojmů a jejich rozložení do roviny empirických znaků (Zich, 2009).

respondentů. U každého interview jsem dbala na etické zásady výzkumu. Všichni zúčastnění byli předem zasvěceni do problematiky a byli plně informováni o průběhu a okolnostech výzkumu. Identita každého respondenta je plně anonymní, u sociálních pracovníků jsem obecně popsala pracoviště, kde obě pracují. Rozhovory byly se souhlasem účastníků nahrávány a následně přepsány do psané podoby.¹⁵ V případě respondenta A nemohl být rozhovor nahráván z důvodů návštěvy klienta a telefonických hovorů v průběhu interview. Sběr dat z rozhovoru byl zaznamenán do záznamového archu a poté přepsán. Každý z rozhovorů měl jasné stanovenou strukturu otázek (viz příloha A + B) a všichni z dotazovaných měli dostatečný prostor na odpověď. Čas realizace výzkumu probíhal v rozmezí čtyř měsíců (prosinec 2014 – březen 2015). Délka rozhovorů se pohybovala od 40 – 120 minut, záleželo vždy na rozsahu odpovědí, komunikativnosti respondentů a hlavně na rušivých vlivech během hovoru (telefony, příchod jiných osob atd.). Po dobu celého interview jsem vždy dodržovala určené fáze rozhovoru. Zich (2009) uvádí 4 fáze. První je přípravná fáze rozhovoru (rozpracování konkrétních otázek, volba druhu rozhovoru, určení času, prostředí a ostatní organizační záležitosti). Druhou fází tvoří zahájení rozhovoru. V této fázi se vyznačují cíle výzkumu a celkový smysl. Miovský (2006) doplňuje tuto fázi poznatkem, že při této fázi upevňujeme kontakt s účastněným. Při této fázi vznikají verbální i neverbální signály, které můžeme během rozhovoru vhodně využít. Během této fáze se snažíme vhodně komunikovat, abychom získali potřebné údaje pro výzkum. Třetí fází rozhovoru je celý průběh interview. Průběh rozhovoru je potřeba provádět citlivě a pečlivě. Při průběhu rozhovoru využíváme naše připravené otázky a můžeme je doplňovat parafrázemi či doplňujícími otázkami, což jsem ve výzkumu využila. Poslední fází rozhovoru tvoří důležitý závěr a ukončení interview. Dle Miovského (2006) je důležité ukončit kontakt s účastníkem důstojnou formou, aby se účastník nedomníval, že byl zneužit pouze jako zdroj informací.

¹⁵ Přepis audiozáznamu do textové podoby je důležitým krokem, který nazýváme transkripce. Transkripce má pro výzkum velmi významnou funkci. Zvolený transkripční systém nám určuje hloubku sledování dat a při přepisování dochází k prvotní redukci dat. Základem je, aby redukce probíhala systematicky a nedocházelo k zásadním odlišnostem psané podoby videozáznamu (Miovský, 2006). Pro kontrolu správné transkripce jsem zvolila techniku opakovaného poslechu audiozáznamu a po dokončení přepisu jsem s časovým odstupem procházela záznam znovu.

6. Metoda výzkumu

Polostrukturované interview je nejrozšířenější metodou rozhovorů, neboť si vytváříme určité schéma, které je pro výzkum závazné. V jejich průběhu se držíme specifikovaných okruhů otázek a cílů. V závislosti na délce a složitosti interview využíváme různých pomůcek, jako je záznamový arch či záznamník. Záznamový arch obsahuje osnovy rozhovoru a pomůže udržet danou strukturu interview. Možnosti kombinace nestrukturovaného a strukturovaného rozhovoru tvoří ideální výzkumný nástroj kvalitativního přístupu. Využíváme toho, že možnost volné nenucené a přirozené komunikace vede k určitému cíli. Velkou výhodou je pokládání doplňujících otázek, které se ukazují být velmi užitečné. Díky doplňujícím otázkám můžeme dosáhnout vyšší přesnosti než při strukturovaném rozhovoru. (Miovský, 2006)

6.1. Výběr zkoumaných respondentů a průběh výzkumu

První část rozhovorů byla vedena se dvěma státními zaměstnankyněmi odboru správních činností ve zdravotnictví a sociální péči. Výběr respondentů byl záměrný, neboť vybrané osoby mají dané zkušenosti a vědomosti z určitého prostředí. Proto dokážou podat dostatečně bohatý a informační obraz k dané problematice. (Gavora, 2000)

Konkrétně se jedná o vedoucí oddělení sociálně – právní ochrany dětí a mládeže a referentku náhradní rodinné péče. Respondenti byli vybráni záměrně díky své dlouholeté zkušenosti a možnosti hlubokého pohledu na změny v náhradní rodinné péči. Dalším důvodem pro výběr bylo, že respondentky mají rozdílný přístup ke klientům, což vnese do mého výzkumu dva odlišné pohledy na danou problematiku. Vedoucí oddělení sociálně – právní ochrany dětí přichází do přímého kontaktu s klienty v terénu, zastupuje zájmy dítěte v řízeních, v nichž se rozhoduje o nezletilých dětech (např., komu bude dítě svěřeno do výchovy, jaké bude výživné, jak bude upraven styk rodičů s dětmi atd.). Dále poskytuje poradenství rodinám s dětmi v nepříznivé sociální situaci. Pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě. Pořádá poradenské přednášky a kurzy zaměřené na řešení jejich problémů, souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou. Spolupracuje se všemi státními i nestátními organizacemi, soudy, notáři a orgány činnými v trestním řízení. Referentka náhradní rodinné péče, má na starosti odborné posuzování žadatelů a dětí pro potřeby zprostředkování náhradní rodinné péče má na starosti výběr vhodných osvojitelů a pěstounů pro konkrétní dítě, včetně zajišťování poradenské pomoci osvojitelům a pěstounům. Dále poskytuje sociálně - právní, výchovné,

případně psychologické poradenství rodinám a dětem, vyžadujícím zvláštní péči. V neposlední řadě zajišťuje koncepční, metodické a analytické činnosti na úseku náhradní rodinné péče. Pořádání přípravných kurzů, psychologické a zdravotní posouzení a závěr se zařazením do evidence pěstounů.

Do následujících kapitol jsem se rozhodla vložit mnou vedené rozhovory se čtyřmi respondenty, které jsou následně podrobně vyhodnoceny. Uvědomuji si, že některé citace mnou zpovídaných respondentů jsou někdy až příliš zdlouhavé, ale zařadila jsem je do své práce proto, aby byla znát autentičnost dialogů a nedošlo ke zkreslení obsahu. Nejvíce si cením upřímnosti, s jakou dotazující ke mně přistupovali.

7. Rozhovory s pracovníci orgánu sociálně – právní ochrany dětí

Výběr respondenta A byl ovlivněný odbornou praxí, kterou jsem na pracovišti orgánu sociálně – právní ochrany dětí vykonávala. Díky této praxi jsem mohla více nahlédnout do problematiky náhradní rodinné péče a získala jsem kontakty na další respondenty. Rozhovory jsou celé autenticky přepsané, aby z nich neunikl význam a jejich smysl. Při rozhovorech všichni respondenti využívají časový prostor během rozhovoru a podrobně popisují události na konkrétních příkladech, což dokáže nejlépe vystihnout daný problém.

7.1. Respondent A

Respondent A (RA) je vedoucí oddělení sociálně - právní ochrany dětí a mládeže a náhradní rodinné péče, která pracuje v oboru 32 let. Vystudovala střední sociálně – právní školu a následně fakultu tělesné výchovy a sportu. Po vysokoškolském studiu pracovala po dobu pěti let v psychiatrické léčebně v Bohnicích s duševně nemocnými. Poté nastoupila na odbor sociálních věcí a zdravotnictví, kde působí dodnes. Její zkušenost v oboru náhradní péče je velmi hluboká. Rozhovor probíhal v soukromé kanceláři respondenta A a trval přibližně 120 min.

1. Jaké jsou dle Vašeho názoru pozitivní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013?

„Novela přinesla rozšíření a zprofesionálnění pěstounské péče a to zejména pěstounské péče na přechodnou dobu. Tato péče sice byla již v zákoně obsažena, ale nikdo pořádně nevěděl, co to znamená a jak ji využívat. Díky úpravě v zákoně se tato péče začala kvalitně využívat. Mám s ní jen kladné zkušenosti, všichni pěstouni na přechodnou dobu mají svoji práci zažitou, vykonávají svoji práci naprosto výborně s profesionálním přístupem a s naprostou oddaností.“

„Novela dále přinesla posílení dlouhodobé pěstounské péče, která by mohla zvýšit počet potenciálních pěstounů. Pěstouni se stávají zaměstnanci, spadají pod úřad práce, hradí se jim sociální a zdravotní pojištění a získávají příspěvky na péči, které také zařizuje úřad práce. Celkově si mohu pěstouny jen vynachválit, jejich práce je bezpochyby

profesionální a dětem tato péče velmi prospívá. Pozitivním také shledávám vytváření individuálních plánů dítěte a případové konference.“

- Co obnáší individuální plány dítěte a případové konference?

„Individuální plány dítěte se dělají u všech dětí a vedou k odstranění závad u dětí, které jsou v ohrožení (např. něco se v rodině stalo a to vede ke špatnému vývoji dítěte atd.). Zjednodušeně se vytvoří stručný výpis ze spisu, který slouží jako návod, jaké jsou poměry v rodině a co je potřeba ve výchově sledovat. Případové konference vedou ke kolektivnímu rozhodování a kolektivnímu rozebrání případu. Konference mají správný účel. Bohužel je vše velmi administrativně náročné.“

2. Jaké jsou dle Vašeho názoru negativní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013?

„Negativní změna přišla i ve smyslu, že se jedná o výkon pěstounské péče s pěstouny, kteří jsou většinou prarodiči či jinými příbuznými a svoji „práci“ (zde se nejedná o práci, ale spíše příbuzenský vztah) vykonávají již několik let a jejich „práce“ se podceňuje. Tito pěstouni se musí od novely podřizovat neustálému školení rok co rok, což je pro pěstouny žijící v malých městech velmi náročné. Negativně vnímám pravidelnost školení i u nepříbuzensky spojených pěstounů. Rodina se neustále narušuje a školení by mohlo ztrácet na intenzitě a účelu. (např. vyčerpání témat). Ke školení pak vzniká velká nevůle hlavně pro pěstouny, kteří jsou prarodiči a je to pro ně velká zátěž i třeba díky jejich vysokému věku.“

„Dalším negativem je, že každé dva měsíce musí být pěstounská rodina ve spojení se sociální pracovníci a to se obrací proti sociálním pracovnícům tak i pěstounům. Vede to k velké zátěži obou stran a i jiných doprovázejících organizací. V případě, že se vyskytne problém ve výkonu pěstounské péče, je stejně vždy půlroční lhůta na vyřešení. Neustálé obtěžování rodiny a doprovázejících organizací je pak i velice nákladné a narušuje se tím intimita rodiny. Organizace, které se pěstounům věnují (v jejich vzdělávání) je na jednu uzavřenou pěstounskou rodinu vyhrazena částka 48. 000 Kč,- /za 1 kalendářní rok. Celý tento proces potřebuje přesnou evidenci objednávek a každá objednávka musí jít přes radu a celý proces se prodlužuje a je zbytečně složitý. Dokonce díky tomuhle systému musela být

najatá jedna zvláštní pracovnice, která spolupracuje s radou a dává dohromady veškerou dokumentaci. To vše vede k navýšení financí a zahlcení orgánu.“

3. Jaký přínos vnesl do praxe nový občanský zákoník v rámci sociálně – právní ochrany dětí?

„Žádný, je nepřehledný a zmatečný. Zákon o sociálně – právní ochraně dětí a zákon o rodině byl srozumitelný, přehledný a jasný. Ted' je chaos. Změnil se zákon o rodině, který se vnesl do nového občanského zákoníku a stal se nepřehledným. Doplnily jej o nové pojmy, jako jsou švagrovství, příbuzenské vztahy atd. Dále se přidal zákon o sociálně – právní ochraně dětí, pozměnilo se osvojování dětí, které se tímto zákonem zkomplikovalo, protože se dítě dostává o několik měsíců později do rodiny než je možné. Konkrétně se jedná o problém, kdy už je dítě právně volné, ale musí se čekat na souhlas matky, což je problém v malých městech. Matka se vůbec nedostaví nebo nevyjádří a soud musí rozhodovat o absolutním nezájmu rodičů a tím se celý proces prodlužuje. Matka může rozhodnutí po uplynutí tří měsíců odvolat. Tím trpí dítě a i osvojitelé, kteří by už mohli mít dítě v péči. Dítě je u pěstounů na přechodnou dobu a může se stát, že než soud vydá usnesení o volnosti dítěte, vystřídá tak dítě i vícero pěstounů ne-li i ústavní péči.“

„Jaké je to řešení? Z toho vznikají akorát útoky na fondy (viz Klokánek)! Nový občanský zákoník preferuje nezodpovědnost rodičů nad zájmy dítěte!“

4. Jak je ovlivněna Vaše práce současnými změnami v zákoně? (Sestava týmu, denní režimy, průběh práce atd...)

„Změna je viditelná s nárůstem administrativy, prací a prací s pěstouny (přibylo 11 pěstounských rodin). Sestava týmu se navýšila pouze o jednoho pracovníka.“

5. Jaký je Váš názor na profesionální pěstouny?

„Velmi kladný, rozhodně se nemůže jednat o výdělečnou činnost, péče je vykonávána 24hodin/denně a kontrolovaně. Pěstouni se neustále vzdělávají (semináře a pohybují se v komunitách pěstounů). Děti jsou na vyšší mentální a fyzické úrovni než děti z ústavů, to má velmi pozitivní efekt a hovoří za vše. Je to dáno hlavně individuálním přístupem k dětem, co ústavní péče rozhodně neumožňuje. Konkrétním případem máme teď

už 17 letou dívku, která ve svých 13 letech šla do pěstounské péče akademické malířce. Dívka byla zanedbaná, měla velmi špatné známky a to ohrožovalo její výběr střední školy. Když se ji pěstounka ujala (a to i ve vysokém věku dítěte), úplně v ní probudila cit a talent. Dívka si velmi zlepšila známky a připravila se důkladně na přijímačky na uměleckou školu, které úspěšně zvládla. Obě si velmi rozumí a při každé návštěvě, mám z nich velmi radostný pocit. Dívka bere svoji pěstounku jako vlastní matku a i ji tak oslovuje.“

6. Jak v praxi funguje spolupráce s biologickou rodinnou a profesionálními pěstouny?

„Není to častý případ, většinou v praxi biologická rodina funguje minimálně. Osobně máme jen jeden případ, kdy matka navázala kontakt s dítětem a ten kontakt se udržuje. Ve většině případů rodiče nejeví zájem.“

7. Domníváte se, že je více žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Vašem regionu?

„Nárůst žadatelů není viditelný, máme 39 přechodných pěstounů, kteří jsou maximálně zatíženi a je zde pořád rezerva. V posledních letech se zvýšil zájem o adopci a je to dáno tím, že je více párů, kteří nejsou schopni zplodit dítě.“

8. Je podle Vás příspěvek státu na pěstounskou péči dostačující?

„Pěstouni si nestěžují, nikdo neřekl, že je to málo. Čistý příjem je 15.000 Kč,-, což je minimální mzda. Za kojence a batolata je příspěvek 4.000 Kč,-. Tento příspěvek rozhodně pokryje všechny náklady okolo miminka a někdy i to je málo. Určitě kdyby se odměna pěstounů zvýšila o např. o 5.000 Kč,- vůbec by to nevadilo ba naopak. Pořád je to 24hodinová péče na plný úvazek.“

9. Domníváte se, že je zvýšený zájem o pěstounskou péči motivován pouze finančním ohodnocením od státu?

„Určitě NE! Všichni to dělají s úmyslem pomoci dětem. Někteří si dokonce zkomplikují vlastní osobní život (např. ztráta zaměstnání) a určitě to není výdělečná činnost. Všechny finance dítěte se spotřebují. Výhodou je, že si pěstouni nemusí hradit zdravotní a sociální pojištění a to zejména pro pěstouny, kteří jsou prarodiči. Jejich péče

se jim počítá do důchodu. Co se týká osob cizích, bych naopak finanční ohodnocení zvedla. Zasloužily by si klidně o 10.000 Kč,- více. Zvýšení pěstounského příspěvku by mohlo vést k větší motivaci cizích pěstounů. Pěstounů je stále nedostatek. Děti v ústavní péči je stále hodně. Děti v ústavech žijí v luxusu, neumí hospodařit s penězi, nemají vzor rodinného soužití a do budoucna se stávají rizikovou skupinou.“

7.2. Respondent B

Respondent B (RB) je referentka náhradní rodinné péče působící na Magistrátu města X. Vystudovala gymnázium a následně vyšší odbornou sociálně – právní školu. Od roku 1990 pracovala na úseku sociální – právní ochrany dětí, jako terénní pracovníce, v tomto období byla situace v daném městě působnosti velmi patologická (drogy atd.), což bylo velkým přínosem do praxe. Od roku 2000 pracuje na Magistrátě, kde pracuje doposud na úseku náhradní rodinné péče. Rozhovor taktéž probíhal v přirozeném prostředí respondenta B, což byla kancelář, ve které jsme v průběhu rozhovoru byly jen my dvě. Celý rozhovor trval cca 70 min.

1. Jaké jsou dle Vašeho názoru pozitivní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013?

„Záměr zákonodárců byl zkvalitnit sociální práci, uvést ji na vyšší úroveň. Což vedlo ke změnám v sociálním šetření a psaní anamnéz. Úkol byl, aby se lépe vyhodnocovaly situace dětí. To se splnilo, protože je povinné vyhodnocování individuálních plánů dítěte a vyhodnocování situace dítěte. Změna v podstatě obsahuje totéž, co metodika dříve obsahovala, jen je to rozvrstveno do speciálních formulářů. O de mne uslyšíte spíše trošku negativní názor, protože si myslím, že když byla dobrá anamnéza, tak byla dostatečně přehledná, abyste si dokázala udělat obrázek a není k tomu potřeba určených formulářů. Některé pracovníce se striktně drží (i když nemusí) typizovaných formulářů, do kterých záznam vyplňují. Já když je tady otevřu a než něčeho se dopátrám... Je to ve formulářích obsaženo duplicitně, nebo je tam obsaženo pět prázdných stránek, tak je to takové nešikovné. Píše se to otrocky bez přemýšlení. Snažíme se, aby si to pracovníce rozumně podle sebe upravily. Např. Když mám dítě neznámé anamnézy, tak asi není nic k vyplnění. Nerada bych byla, aby se z toho stala jen nějaká formalita, protože se všichni bojí kontrol. Při kontrolách, na které chodíme jako nadřízený orgán městských částí, se kontroluje, zda mají dokumentaci v pořádku, ale nesmí z toho nikdy utéct dítě! Sociální pracovníce to můžou mít krásně napsané a stane se třeba, že formuláře špatně vyhodnotí.

Závěr, který je důležitý je k ničemu. V celém formuláři je daná metodika, časový úsek, cíle, musí to být proveditelné, reálné, kontroluje se plnění, kterých se pracovníce drží. Vyžaduje to vyšší důslednost od sociálních pracovníků, což by bylo pěkné, kdyby je posílili personálně, ale to se nestalo. Všude sociální pracovníci zůstaly ve stejném počtu. Nadřazené úřady z toho mají akorát pocit, že se to zbyrokratizovalo, ale nemají čas na ty lidi a na tu sociální práci, jako takovou. Bohužel toto bylo celý záměr. Něco jiného je, když na západě má jedna pracovníce 10 případů, se kterými se může mazlit. U nás spadá až 350 případů na jednu pracovníci a spíše se „hasí co hoří“. Když je složitý případ, tak se intenzivně věnují celé dva měsíce jednomu případu a pak není čas ani na nic jiného. K tomu se vytváří standardy sociální práce a vyhodnocení případů každé dva měsíce. Chápu, ten záměr zkvalitnění, ale pracovníků je na to málo.“

„Výborné jsou určité případové konference, člověk se tam poučí, je dobré, že se tam všichni bezprostředně setkají (Rodiče s pěstouny, tak by to mělo být vždy. Bylo tomu tak i dříve, ale ne všichni to tak dodržovali). Je dobré nejdříve seznámit rodiče s pěstouny a pak s dětmi. Samozřejmě jsou rodiče, se kterými se nedomluvíte. Na případových konferencích, lze vidět rodiče v reálu a člověk dokáže odhadnout, jestli mají nějaký potenciál, který stojí za to podporovat a nebo vidíte, že je to úplně marné. Je fajn, že je, zde více názorů a většinou se tam všichni shodneme.“

„Největší změnou je, že novela dala podmínky pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu a tam se ukazuje, že to bylo nedopracované a nedokonalé, ukazuje se to jako veliký problém. Přináší to obrovské množství problémů, které nejsou vyřešeny a neví se, kdo by je měl řešit.“

- Je to tak, že pěstounská péče na přechodnou dobu z roku 2006 nebyla využívána nebo jaké problémy pěstounství na přechodnou dobu přináší?

„Vědělo se, co pěstounská péče na přechodnou dobu obnáší, ale nebyly ji stanovené podmínky. Průkopníci Láskovi, kteří do péče na přechodnou dobu šli ještě před novelou, tak prakticky mohli brát dávku jen tehdy, když měli dítě v péči a pak byli zase bez peněz. Proto se nikdo do této péče nehrnul. Dotyčný pěstoun by byl na „suchu“ a musel si hradit zdravotní a sociální. Novela upřesnila, za jakých podmínek se tato péče bude vykonávat. Stále je zmatek v praktických věcech např. když je dítě cizí národnosti (Slovák). Nebo když

„přechodkář“ nemá trvalé bydliště, tak je problém s pojištěním, s doklady a s lékaři. Bez trvalého pobytu nedostanou žádný doklad. S lékaři vznikaly také problémy kvůli pojišťovnám. Lékaři nechtěli děti vyšetřit. Do posudku napsali pouze jen: očkovan + způsobilý adopce a nic víc. Celkový lékařský posudek potřebuje přesnější specifikaci, dítě může mít žloutenku (vyšetření na žloutenku jsou velmi nákladná a je jasné, že to pak nechce nikdo dělat) a jiné onemocnění. Pěstoun musí být o zdravotním stavu dítěte přesně obeznámen. V současné době se problém s lékaři srovnal.“

2. Jaké jsou dle Vašeho názoru negativní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013?

„Negativně vnímám vysoký nárok na pracovníce, na jejich vzdělání (je jasné, že péče musí být kvalitní, k čemuž je důležité vysoké vzdělání, ale není to jen o vzdělání, ale hlavně o intuici a zájem). Pracovníků je málo, mnoho mladých lidí to nechce dělat a často se stává, že pracovníci pod velkým tlakem hrozně rychle vyhoří, vůbec to nezvládají. Chybí motivace a vysoké nároky na pracovníce tomu nepomáhají.“

„Problémy jsou také se soudy, zde nekoresponduje praktické předání dítěte a rozsudek. Čeká se, až rozsudek nabyde právní moci, zdržují se tím dávky pro pěstouny a předávání dítěte. Stát také nedomyslel to, že pěstouni jsou zaměstnanci nikoho. Je to bez ducha. Nikdo k tomu není kompetentní, když si pěstoun chce vzít dovolenou či je nemocný. Kam se má obrátit? Pěstoun i při své profesi stále může pobírat od zaměstnavatele (bývalého zaměstnání) mateřskou a příspěvek na rodčovství. Mělo by se to brát z hlediska profese, ta by měla být nějak hodnocená a neměly by se k tomu připočítávat další příspěvky. Bohužel nemáme žádnou páku, abychom jim mohli doporučit vyšší příspěvek.“

„Problémem jsou také dohody o výkonu pěstounské péče. Sociální práci nelze šít na míru, pokud ano je to vždycky špatně. To je vidět zrovna na těch dohodách nebo vyhodnoceních. Každý případ je individuální a musí se k němu tak přistupovat. Do § 6 (ohrožené děti) se dostaly všechny děti v náhradní péči, i když se tam mají o 200 % lépe než v jejich biologické rodině. O děti je postaráno, ale jsou brány pořád jako ohrožené děti, protože nemají vlastní rodiče. Tím pádem se na ně vztahuje celá taškařice. Jedná se o pěstouny, kteří jsou rodinnými příslušníky (strýcové tety atp.). Tito pěstouni děti vychovávají např. už 16 let (dítě už je skoro zletilé) a najednou šup, mají dohodu o výkonu pěstounské péče a teď tam musejí chodit každé 3 měsíce a děti každé 2 měsíce, i přesto

když je o děti evidentně dobře postaráno. K tomu se pěstouni musejí stále vzdělávat, přitom jsou to někdy lidi, kteří by mohli sami učit. Většinou jsou to někdy pedagogové nebo pěstouni, kteří mají dlouholetou zkušenost. To je takový paradox, že se tímto způsobem peníze neuvěřitelně vyhazují. Všude se šetří a za tohle se peníze vyhazují úplně zbytečně. Myslím, si, že to chce vyhodnotit, zda je v každém případě potřeba uzavírat dohodu o výkonu pěstounské péče. Tito pěstouni péči odlehčovací služby a vzdělávání určitě nepotřebují. Děti na tábor jezdit nebudou a pak zbývá jen pěstouna nutit, aby se vzdělával. Samozřejmě se to dá obejít, že dostanou např. internetové studium, ale je to opravdu velmi nákladné. Stát sám říká, že se má co nejméně zasahovat do rodiny jako takové, jen v případech, kdy je to nezbytné. Pěstoun získá dávku a tím má vlastně dohodu se státem, že jim stát do výchovy zasahuje.“

„Kdyby byl dostatečný počet pracovníků + každé pracoviště mělo svého psychologa nebo rodinného terapeuta, tak by to vypadalo jinak. Dále chybí nástroje, mít co poskytnout. Mimo systém nelze vyplatit dávku ani korunu na víc. V terénu se vyhodnotí situace, kdy se zjistí, že dotyčný potřebuje např. na novou postel, tak se vyplatila odpovídající částka. Ted' nejsou peníze, byty a ani rodinní terapeuti. Je to hezky napsané, ale bohužel chybí nástroje k výkonu. Sociální pracovníce z terénů si nejvíce stěžují právě na to, že nemají, co nabídnout. Je pár azylových domů, ale co dál? V dnešní situaci, kdy si lidé nevydělají ani na živobytí, jsou ceny bytů vysoké. Bohužel někteří svoji situaci nezvládají řešit, a to i když se snaží. Zjistí, že se dřou a neuživí se sami a třeba ani s jedním dítětem.“

3. Jaký přínos vnesl do praxe nový občanský zákoník v rámci sociálně – právní ochrany dětí?

„Zákon způsobil, že je celý proces na dlouhou dobu. Miminka, která by už mohla být v rodině, čekají v separaci na vyhodnocení soudu. Pro dítě je to psychicky náročné. Dítě přilne okolo 8 měsíců a vzniká pevná vazba k přechodným pěstounům a pak při předání do dlouhodobé péče prožije opět ztrátu. Je otázkou, co je lepší? Neříkám ústavy, to rozhodně ne! Pro miminka je to báječné, není tam separační úzkost, děti mají jinou jiskru v oku, ale je problém předávání. Díky předávání pak dochází k přetrhání vztahových vazeb.“

„Největším průšvihem jsou soudy, pracovníce se snaží vše potřebné rychle vyřídit. Děti se někdy svěřují do předadopční péče na předběžné opatření. Avšak některé soudy ho

udělají a některé ho neudělají, protože nevyhodnotí situaci dítěte jako ohrožující. Dítě je dle jejich pohledu „v náručí“, ve které je mu dobře, takže není potřeba jednat rychle. Měli jsme strašidelné případy, kdy jsme v lednu 2014 zprostředkovali osvojení. Děti byly v pěstounské péči na přechodnou dobu a po jejím uplynutí šly děti do adopce až po 8 měsících. Což bylo velmi ničující pro pěstouny, dítě (které neví čí je), a pro osvojitele je to také nesmírně psychicky vyčerpávající. Jsou to rodiče, kteří by si dítě vzali do týdne, jsou na to se vším všudy připraveni, ale nemohou si ani nakoupit (nevědí v jaké velikosti přijde dítě domů) a prakticky se chodí dívat na to, jak jim dítě roste před očima. Vidí to krásné, co s ním mohli zažít a nemají tu možnost. Soudy jsou nezávislé a nejsou připraveny.“

„Prodloužení lhůty nezájmu je veliký problém. Hrubý odhad paní soudkyně X je, že pokud vše probíhá hladce, tak se dítě po udělení nezájmu uvolní až po uplynutí 18 měsíců. Tak, kde je pak zájem dítěte? Dává se přednost biologické rodině před zájmem dítěte. Sociální pracovníce dbají na to, aby byl podmět k soudu dán hned, Soud si zve všechny účastníky řízení, ti se nedostaví, tak se soud odročí a zase se celý proces protáhne. K prodloužení celého procesu přispělo ustanovení zvláštního řízení soudního, které vzniklo paralelně s novým občanským zákoníkem. Zvláštní soudní řízení přidalo místní příslušnost. Dříve to bylo podle trvalého bydliště a teď je to podle toho, kde se dítě vyskytuje. Tak si soudci případy přehazují a někdy se stane, že nemáme stejný rozsudek. Což způsobilo v náhradní rodinné péči velké trápení. Prodloužení termínů a to, že soudy nesoudí včas.“

„Další novinkou „občana“ je, že se souhlas k odebrání dítěte dává u soudu, dříve se dával u orgánu sociálně – právní ochrany dětí (většinou u terénních pracovníků). Jaká matka (rodič) půjde v tíživé situaci na podatelnu k soudu? Ještě při příchodu narazí na justiční stráž a teď se bude u soudu motat se souhlasem k osvojení. Tak to asi nejde. Prakticky to většinou funguje tak, že se domluví termín se soudcem a rodiče jsou tam pak dovedeni za doprovodu sociálních pracovníků, protože svolení má být před vyšším soudním úředníkem nebo soudcem. To způsobilo, že „souhlasů“ máme méně. Matka došla na OSPOD, ale k soudu už ne a je jí těžké uhnat, aby se dostavila v daném termínu. Předpěstounská a předadopční péče také přešla na soudy, tím pádem se to také zpomalilo. Cílem bylo systém sjednotit, dříve sociální pracovníce odebíraly děti. Teď je to vyhodnoceno jako těžký zásah do rodičovských práv, ale i v situacích, kdy se jedná o předběžné opatření. Myslím, že se rozhodnutí mohlo nechat OSPODŮM, protože to soudy

neúměrně zatěžuje, dělají to pomalu. Jak už jsem již říkala, o věci samé se pak stejně jedná. Kdyby to fungovalo, tak v pořádku, ale vznikají velké prodlevy, narušují se plány předávání a všechny strany jsou z toho otrávené. Je to zátěž pro všechny!“

„Nový občanský zákoník také otevřel možnost předat dítě do trvalé péče hned po narození nebo ještě ve chvíli, kdy není dítě právně volné. Ta možnost je, ale pak se vyskytují podivnosti, že nikdo nesmí zprostředkovat náhradní rodinnou péči za nepřiměřenou úplatu/odměnu. To otevírá možnost, že děti můžou jít mimo systém. Asi se to děje, protože nám dětí oficiálně zprostředkovaných za poslední rok hodně ubylo. Opět se potvrzuje, že nový občanský zákoník je zákon, který nahrává biologické rodině než dítěti. Totéž platí i o zrušitelném osvojení, které dříve bylo do 1 roka a nezrušitelné. A dnes je až do 3 let zrušitelné, pořád je tam zmínka, že pokud by se někdo z rodiny objevil, tak má přednost. Osvojitelé jsou tímto velmi znejistěni, čekají třeba několik let na dítě a pak žijí v nejistotě. Máme případy, že děti nejsou ještě osvojené ani prvním stupněm. A to jsou případy z roku 2013 a ještě dnes neskončilo jednání a dosud nejsou děti osvojené. To je opravdu nevídaný úkaz!“

„Nový občanský zákoník ještě přidal, že může být osvojen i dospělý člověk, což je návrat do první republiky. Určitě se daná situace dá řešit jinak.“

4. Jak je ovlivněna Vaše práce současnými změnami v zákoně? (Sestava týmu, denní režimy, průběh práce atd...)

„Tím, jak se otevřela bezbřehá možnost biologickým rodičům, tak se případy pěstounské péče zkomplikovaly. Hrozně špatně se pěstounská péče vyhodnocuje a zprostředkovává. Děti pořád věří, že půjdou domů a nenavážou vztah s pěstounem. Pěstounská péče se pak nedaří, tak jak by měla. Navíc úplně skoro vymizeli dlouhodobí pěstouni, všichni zájemci se hrnou na „přechodku“. Pěstounská péče díky tomu krachuje, dítě potřebuje k někomu přilnout a pak se teprve dá tvarovat (výchova atp.). Na případových konferencích je to až žalostné, protože pěstounovi nezbyde žádný prostor. Mám zkušenost z nedávné případové konference, kdy měla pěstounka dva chlapce (každý chlapec měl jiného otce) a všichni z příbuzných chtěli mít děti na nějakou dobu u sebe. Nakonec z toho vyšel graf, ze kterého na pěstounku nezbyl skoro ani víkend. Na pěstounku zbyly jen veškeré povinnosti týkající se chlapců (jako je škola a veškerý servis). Nejraději chlapci chtěli chodit k babičce, protože babičce bylo 85 let a nechávala jim volný prostor

ke svobodě. Takhle by to asi vypadat nemělo?! Stát by si měl uvědomit, co je ve prospěch dítěte. Někdy se jedná o rodiče, kteří pořád hrají automaty, pijí alkohol, fetují atd. a my jim ty děti pořád dáváme. Děti mají pak patologický vzor rodiny. Děti někdy musejí doma i krást, aby se vůbec uživily a přežily. Děti se pak do takových rodin na propustky pouští. Pak se nemůžeme divit, že celý systém nemůže fungovat. Do pěstounské péče přibýlo o 1/5 více dětí než dříve, jsou to děti, které mají za sebou loupežná přepadení a ty nikdo nechce, je jich plný šuplík. A k osvojení je dětí málo. Tím se to úplně přehodilo a vneslo do práce jiný rozměr.“

„Z ministerstva přišel pokyn, že se musí hlásit děti, které jsou ve výchovných ústavech a nebo do „náhradky“ nechtějí, což je úplná absurdita. Vše se musí prověřit a vyhodnotit. Co takový šestnáctiletý kluk, kterému je v ústavu celkem dobře. On už je zklamaný ze všech vztahů, co prožil a dávat ho na 2 roky do pěstounské péče je nelogické. On už opravdu nikam nechce. Dále je povinností vše hlásit a všechny děti prokázat v evidenci fotkou atd. Některé děti jsou třeba na útěku, ovšem není reálně možné vše dohledat. Při kontrolách se to vyžaduje, aby bylo každé dítě mimo rodinu nahlášené.“

„Přibyla spousta práce a bohužel žádné personální úpravy!“

5. Jaký je Váš názor na profesionální pěstouny?

„Kdyby byla dodržena původní metodika, tak to není špatná věc a to hlavně, že pěstouni by měli mít nějaké vzdělání, protože i od vychovatelů se vyžaduje vysoká škola. Opravdu, když je dítě narušené, tak je potřeba mít znalosti, pouhý kurz nestačí. Pro neproblémové děti bez zátěže může být. Pěstoun by měl mít kvalitní dovednosti (dobré jsou zdravotní sestřičky, vychovatelé, pedagogové, psychologové atd.). Dokonce bych řekla, že z některých žadatelů roste nová vlna „sociálních romantiků“. Profesionální pěstouni mají ze své rodiny pracoviště, které je využíváno 24 hodin a nelze zabouchnout dveře a chovat se jako doma po práci. Vyžaduje se, aby práce byla opravdu profesionální a pěstouni byli odolní. Je to nápor. Mělo by se trvat na kvalitě lidí a kraj by měl mít kompetenci v tom, že by si určil počet pěstounů, které potřebuje pro svůj region, protože se to zatím nesmí nijak omezovat, což je špatně. Pořád se zvětšuje počet pěstounů, kteří chtějí pracovat jen s malými dětmi. Tolik miminek za chvíli ani nebude. Nelíbí se mi, že je v metodice doporučený věk 65 let, to je nehorázné. Měli jsme s tím problém. Byla tu paní 63 let, která chtěla zařadit do evidence s projevem, že svoje vnouče nehlídá, že ji unavuje. Do pěstounství se hrnula jen s vidinou přívýdělků k důchodu. Některá miminka opravdu v noci

nespějí a opravdu to chce produktivní věk, aby bylo o ně postaráno, protože je to velká zátěž. Navíc třígenerační rozdíl není ve výchově nic moc. Někteří žadatelé nemají třeba ani vřelý vztahy ve vlastní rodině a pak je to podezřelé, proč asi chtějí být pěstouny?

6. Jak v praxi funguje spolupráce s biologickou rodinnou a profesionálními pěstouny?

„Spolupráce funguje dobře, velmi v tom pomáhají doprovázející organizace. V případech, kde se pracuje na návratu dítěte do biologické rodiny, tak mají pěstouni ve smlouvě, že jim někdo v této práci pomůže. Pěstounům se pomáhá v domluvě s biologickou rodinou a i v organizaci setkání. Funguje to spolehlivě a děje se to poměrně často.“

7. Domníváte se, že je více žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Vašem regionu?

„Osvojitelů je pořád stejně, přibýlo žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu, ale máme stále nedostatek v celé republice pěstounů dlouhodobých.“

8. Je podle Vás příspěvek státu na pěstounskou péči dostačující?

„Vadí mi diskrepance toho, že se postavila pomyslná zeď mezi pěstouny dlouhodobými a pěstouny na přechodnou dobu, i když mají stejný cíl. Není to úplně nejlepší práce. Vypadá to, že je to hodně peněz, ale na druhou stranu je u pěstounství na přechodnou dobu nedostatek pomůcek k výkonu práce. Pěstouni by si měli vše hradit právě z peněz, co mají. Stát by měl zajistit, že by si pěstoun mohl věci půjčit. Pěstouni si musejí kupovat kočáry, sedačky a všechny potřeby dle různých věkových skupin dětí. Pěstoun si něco koupí a pak za rok už to nepotřebuje. Např. Paní, co si nakoupila věci pro dvojčata, neví, co pak s tím? Mělo by být centrum, jako na Slovensku. Tam to chodí tak, že pěstouni jsou zaměstnanci zařízení a tam si ty věci mohou půjčit. Toto zařízení zároveň diagnostikuje, do jakého druhu péče se dítě hodí, což není marné. Máme řadu skvělých pěstounů, kteří na děti dokonce doplácují. Platí dluhy např. za odpad. Dokonce za jedno dítě pěstoun platil až 100 000 Kč,- a to stát vůbec neřeší. Nemělo by se stát, aby se stát zříkal odpovědnosti. Pěstouni dostanou dítě bez ničeho skoro nahé z porodnice. To by mělo být ošetřené. Dále s čím nesouhlasím je, že pěstoun dlouhodobý má stejnou sumu peněz, jako „přechodkář“. Jen tehdy, když má v péči 3 děti, a to by se mělo srovnat. Neříkám, že peníze jsou motivující, ale děti jsou opravdu nákladné. To ústav stojí stále víc. Můj názor je, že by měl být jen jeden druh pěstounské péče, který by byl spravedlivě placený, nebyl podhodnocený ani nadhodnocený, a měl by podporu státu. Aby byla možnost z obvodu, kam to dítě patří, koupit mimořádné prostředky (např. pomůcky k vyučování atd.). Stát by měl pomoci, i když

je to péče kontrolovaná státem. Takhle na to pěstoun nemá prostředky, třeba ani na koupi rovnátek či dioptrických brýlí. Opravdu si myslím, že jen jeden druh pěstounské péče by byl ideální. S tím, že by jeden druh byl specializovaný na krátkou dobu. Stejně většinou doba jednoho roku, která v zákoně je, nestačí na vyřešení případu. Ve většině případů se celý proces protáhne, např.: alkoholik se musí začít léčit, pak musí prokázat nějakou dobu, že abstinguje a pak se mu teprve dítě předá zpátky. Pak jsou případy, že se rodiči dítě svěří, ale on po krátké době zase zkrachuje. Dítě se pak dostane do dalšího prostředí, protože původní pěstoun už má jiný případ. Nemělo by to být určené na rok, ale na dobu nezbytně nutnou do vyřešení situace! Dalším problémem s příspěvky je ve výkonu péče v předběžném opatření. Pokud dotyčný nemá pravomocné rozhodnutí soudu, tak nemá nárok na příspěvek. Úřad práce musí mít usnesení od soudu a pak teprve může vyplatit dávku. Dokonce jsem měla kuriózní případ, kdy rok a půl nebyl rozsudek v právní moci. Je zde cítit nepropojenost mezi úřady.“

9. Domníváte se, že zvýšený zájem o pěstounskou péči motivován pouze finančním ohodnocením od státu?

„Určitě z toho pěstouny nepodezřívám. Myslím si, že se to pro peníze dělat nedá. Musejí mít k dětem vztah. Většinou, když s nimi mluvím, berou svoji práci jako smysluplnou věc. Je to podle nich lepší než mít podřadnou práci. Pěstouni se cítí být potřební.“

8. Rozhovory s pěstouny

Druhou část respondentů tvoří pěstouni. Pěstouny jsem vybrala úmyslně, tak aby se od sebe pro můj výzkum lišili a dokázala jsem hloubkově nahlédnout do problematiky. Prvním respondentem z této skupiny je pěstounská rodina, která se od roku 2013 věnuje pěstounství na přechodnou dobu, což je po dosavadních změnách v zákonech. Druhým pěstounem je pěstounka, která se věnuje dlouhodobé pěstounské péči od roku 1995.

8.1. Respondent C

Respondent C (RC) je pěstounská rodina na přechodnou dobu, která má v péči již druhé dítě. Momentálně mají v péči po dobu 6 týdnů osmiměsíční problémovou holčičku. Holčička byla v době přijetí podvyživená a infekčně nemocná. Po příchodu nakazila oba manžele. Po krátké době pobytu holčičky v rodině jsou viditelné pozitivní změny (nárůst váhy, zubů a dlouhodobější spánek). Pěstounka má středoškolské vzdělání s maturitou (gymnázium), vždy chtěla pracovat s dětmi, především učit. Bohužel za totalitního režimu jí byla možnost vzdělání odepřena. Po studiu se brzy vdala a s manželem měli 4 děti. S dětmi byla celá léta doma a když děti vyrostly a odešly, zůstali s manželem sami po dobu dvou let. Pěstounka měla myšlenky, že by se věnovala studiu a šla učit. V padesáti letech je to velmi náročné a shánět práci v této době a letech bez praxe není úplně jednoduché. Po uplynutí této doby se dopracovali k myšlence o výkonu pěstounské péče. Manžel je truhlářem a soukromníkem, tak je převážně doma. Oba se ve výkonu péče zastupují a jsou si oporou. Rozhovor probíhal v domácím prostředí za přítomnosti obou manželů, miminka v současné péči a dvěma psy. Celý rozhovor trval cca 90 min.

1. Co Vás vedlo k tomu se stát profesionálním pěstounem?

Manžel: „Já jsem do toho vpadl.“ ((smích)) Manželka: „Já jsem vždycky chtěla pracovat s dětmi a v podstatě to samo vyplynulo ze situace. Když jsme zvažovali možnosti, zkušenosti a věk, tak mě možnost pěstouna zaujala, že zde zatím není potřeba mít žádné pedagogické či zdravotní vzdělání, ale rodičovské zkušenosti, a ty po 4 dětech určitě máme. Tak jsme si řekli, že to zkusíme. Veškerá specifika se stejně učí na školení.“ Manžel: „K pěstounství se potřebné znalosti na školení získají.“ Manželka: „I když si myslím, že většinu informací člověk získá během praxe. V kurzech je to takové, že si to člověk stejně nedokáže mnohdy úplně představit. Ze scének a řešení, které na sobě mezi ostatními pěstouny zkoušíme.“

2. Jaká byla dle Vašeho názoru spolupráce se sociálně – právním odborem?

Manželka: „U nás úžasná, myslím, že nemáme co vytknout. Na okrese a na kraji byli všichni od sociálních pracovníků až po psychology konče úžasní lidé, na kterých je opravdu vidět, že mají zájem pomoci dětem.“ Manžel: „My jsme zůstali stát s „otevřenou pusou“! Čekali jsme takovou ženskou typu paní Zubatá z filmu Kolja a to nebylo ani náhodou. Jednání bylo profesionální jak k dětem, tak k pěstounům. Jsou to lidé na svém místě.“ Manželka: „Co máme zprávy od kolegů, tak ne všude to funguje takhle. Skutečně někde problémy jsou, ale my si nemůžeme stěžovat.“ Manžel: „Jsou opravdu hodné, nejen že to jsou profesionálky, ale jsou to vesměs hodné ženské.“

3. Popište Váš první kontakt s pracovníky OSPOD. (Uveďte prosím ve stručnosti negativní a pozitivní stránky)

Manželka: „Co se týká prvního kontaktu při podávání žádosti, probíhalo to asi takto: Pracovnice OSPODU na nás zpočátku působila docela přísně, i když byla milá. Vyptala se nás na důvody, proč jsme se rozhodli žádost podat, seznámila nás s tím, co celý proces schvalování obnáší, dodala seznam všech požadovaných dokumentů a potvrzení, která budeme muset dodat. Toto jsme zvládli docela rychle, pak přijela na místní šetření. Musíme říci, že byla čím dál milejší, její přístup byl a stále je velmi vstřícný, milý, ale i profesionální, je vždy ochotná poradit a pomoci, vyjít vstříc.“ Manžel: „Podobné zkušenosti jsme měli vlastně i dál v průběhu příprav s ostatními - psychologka, sociální pracovníce, lektorky.“ Manželka: „Doposud jsme se v kontaktu s nimi nesetkali s negativním přístupem.“

Manželka: „Co se týká kontaktu v souvislosti s dítětem, je a bude to asi pokaždé jiné, podle toho, kam dítě spadá a jací pracovníci tam jsou. Zkušenost s prvním dítětem byla skvělá, vše bylo perfektně připravené, celou dobu jsme byli v kontaktu s pracovníci OSPODU dítěte, sama nás upozornila, co je třeba připravit, aktivně posouvali záležitosti dopředu, dbali důsledně na zájem dítěte, aby se jeho situace co nejdříve vyřešila (aby bylo dítě v nové rodině).“

Manželka: „Nyní u druhého dítěte je situace trochu jiná, přístup je neosobní, komunikujeme jen přes pracovníky naší doprovázející organizace, zatím nedošlo k žádnému posunu vpřed. Je to asi případ od případu jiný, možná i podle toho, kolik zkušeností konkrétní pracovníci mají s profesionálními pěstouny na přechodnou dobu.“

4. Museli jste si doplnit vzdělávání? (kurzy, testy + vlastní příprava)

Manželka: „Měli jsme psychologické testy a podmiňující kurzy. Pak jsme byli první, pilotní skupina, která dělala projekt PRIDE, a bylo to fajn. Obě části. Vlastní přípravu jsme ani moc neměli, máme sice povinné vzdělávání 24 hodin ročně, ale jelikož je teď s maličkou problém se vydat někam na seminář, tak probíhá spíše samostudium. Máme tu spoustu knih od naší doprovodné organizace.“ Manžel: *„Dvakrát jsme už byli na vzdělávacích kurzech, ale to bylo při prvním dítěti, kdy bylo možné hlídání. V této fázi není hlídání možné.“*

- Když jste podstoupili vzdělávací kurzy, byly pro Vás obohacující a přínosné?

Manželka: „Já myslím, že ano, protože si vybíráme vlastně sami témata, která nám přijdou důležitá. Ted' jsme měli jet na vzdělávací kurz, který byl zaměřený na kontakt s biologickou rodinou a na předávání dítěte vlastní rodině či jiné definitivní rodině. Tohle téma nám přišlo hodně důležité. Bohužel z toho sešlo, protože byla maličká nemocná a my taky. Na těchto seminářích se dozvídáme mnoho praktických informací a zvláště tam narážíme na lidi, kteří už tuto práci dělají déle a od nich získáváme další informace.“ Manžel: *„Nás vzdělávání k tomu i baví a je určitě přínosné.“* Manželka: *„Líbí se mi na tom i to, že jedna z možností vzdělávání jsou semináře, ale v podstatě i samostudium domácí, kde je to nastaveno tak (což mě až překvapilo), že dávají za 10 nastudovaných stránek hodinu vzdělávání, což mi přijde jako docela mírný požadavek. Pro toho, kdo rád čte, to není vůbec problém. I tak se člověk dozví spoustu užitečných věcí a nemusí nikam moc cestovat. Dá se to spojit různě. Na druhou stranu, když se na seminářích setkáváme s kolegy, se kterými se známe, je to příjemné sdílení zkušeností. Témata se stejně pořád opakují, tak si myslíme, že nic nezameškáme. Jen se může stát, že témata k seminářům budou brzy vyčerpaná.“*

5. Měli jste jasně stanovené požadavky na dítě, o které chcete pečovat?

Manžel: „Měli jsme stanovený věk do 3 let, protože jsme si prožili 4 puberty a docela nám to stačilo. Dva měli dobrou pubertu, ale dva ji měli takovou, že by nás málem přivedli do hrobu.“ ((smích)) Manželka: *„Pravdou je, že péče na přechodnou dobu je hlavně pro malinké děti, těch větších dětí, co byly svěřeny do této péče, je opravdu minimum. Co tedy vím. I když znám příběh paní pěstounky, která pečovala o dětičky také v rozmezí 0 – 3 roky. A jednoho dne ji zavolali z OSPODU, zda by mohla přijmout 14 letou slečnu, která odešla z domova a nemohla se vrátit. Paní slečnu přijala, ale bohužel musela*

být slečna po krátké době hospitalizovaná do psychiatrické léčebny. Velmi brzy se pak paní ujala biologické šestnáctileté sestry zmíněné slečny. Následně se šestnáctileté dívce narodilo miminko. Takže paní pěstounka pečovala jak o jí svěřené miminko, tak o šestnáctiletou dívku a i o její miminko. Je to taková případová perlička. Většinou se opravdu jedná o miminka rovnou z porodnice. Je to znát z dotazníků (dobrá rodina), které jsme vyplňovali, nejvíc je tam dětí z porodnice, těch tam je více jak polovina. Následují děti do jednoho roku a pak počet klesá. Úřady se snaží novorozence úplně uchránit ústavní péčí, a proto se svěřují hned z porodnice.“

6. Jak probíhala příprava na příchod dítěte?

Manželka: „Věci jsme si sháněli sami. Podle informací z organizace, které jsme ze začátku dostali, mělo být přijetí dítěte finančně náročné. Že se počáteční investice pohybuje až okolo 30.000 Kč, což nám přišlo v tu dobu opravdu přehnané. Skutečně se částka nakonec pohybovala až okolo 40.000 Kč.“ Manžel: „A to jsme kočárek dostali víceméně za „babku“ a dva jsme dostali od bráchy, za které jsme opravu rádi, protože se nám jeden z nich vejde do auta.“ Manželka: „Je pravda, že jsme se sešli ve svém okolí s lidmi, kteří mají pro nás pochopení. Například mám s paní prodavačkou ze second handu domluvu, že pokud jí přijde nové zboží, tak mi napíše sms a podrží mi určité věci, které si přijedu probrat, než je paní prodavačka dá do prodeje. Také od známých získáváme věci, které mají po dětech a myslí na nás. Musíme říct, že nás celkově okolí podporuje. Nikdy jsme se nesetkali s postojem, že bychom to dělali pro peníze. U rodiny a dětí jsme to chápali a všichni se k tomu postavili pozitivně, ale i lidi v okolí, se kterými se setkáváme, tak máme ve všech podporu.“

7. Jak jste zvládli příchod dítěte, popište ve stručnosti negativní a pozitivní stránky.

Manželka: „První dítě úplně bez problémů, to bylo perfektně připravené. Zde bylo specifikum, že jsme ještě neměli podepsanou smlouvu s doprovodnou organizací. Takže nás při průběhu převzetí dítěte nikdo nedoprovázel. Místo nich však zafungovala sociální pracovnice OSPODU, ale i tak měli vše, co s dětátkem souviselo, perfektně připravené. Nebyl žádný problém. První holčičku jsme měli po dobu 3,5 měsíce, protože byla zanechána v porodnici a řešila se hned adopce. Maminka dala souhlas k adopci a šlo to rychle. Šlo jen o to, najít vhodnou rodinu. Předávání v tomto případě pěkně sedlo. Holčičce se daří velmi dobře. Je to šikovná rodina.“

- Jste s nimi stále v kontaktu?

Manželka: „Máme na ně kontakt, ale není pravidelný. Ted' jsme jim zrovna posílali deník života¹⁶, který jsme nechali vytisknout. Dá se říct, že je to takový nepravidelný kontakt, ale jsme rádi, když se nám ozvou, že se maličké daří dobře. Manžel: „Nechceme se do nich montovat, my nejsme součástí rodiny. Předávání bylo také v duchu mírnosti, dozvěděli jsme se při něm celkem podstatné věci, které by nás nenapadly.“ Manželka: „Zajímavé bylo, že nejen my jsme prožívali ztrátu miminka. Co jsme mluvili s adoptivními rodiči, tak to oni prožívali snad ještě hůř, jak my, protože měli pocit, že nám malou berou, i když my jsme si ji nepřivlastňovali. Přistupovali jsme k ní, že je tu s námi jen na chvíli, člověk se na ni i za tak krátkou dobu velmi zafixoval. Nepřišlo nám, že bychom před adoptivními rodiči dávali najevo ztrátu.“ Manžel: „No já to obřečel a moc jsem to nezvládal, na mně to viděli. Byl to celkem problém, ale myslím si, že při tom druhém dítěti má člověk větší zkušenosti a bude to snad lepší. Slečna, která nás doprovází, většinou říká, že chlapi to skoro vždy obřečí. Měli jsme ji 3,5 měsíce a tak nám vlezla do srdce, že to byl problém.“ Manželka: „I u současné holčičky, které je osm měsíců, bylo celkem dost těžké předávání, přijímání, zvykání a když si představíme, že nám ji po roce vezmou a vidíme to, jak se mění, bude to složité. Snažíme se už ted' na to připravovat a s tou myšlenkou ztráty neustále pracovat, aby to nebyl takový šok.

Manželka: „V případě druhé holčičky to bylo složitější. My jsme ji přebírali z nemocnice, kde s přechodnou péčí neměli vůbec žádné zkušenosti. Paní doktorka měla strach nám ji předat, i když jsme měli rozhodnutí a byla tam s námi soudní vykonavatelka, tak z toho byla paní doktorka úplně vystresovaná. Místo toho, abychom si děťátko převzali a v klidu předali papíry, tak jsme tam čekali zbytečně 3,5 hodiny mezi nemocnými dětmi a vychytali jsme tam, co se dalo. Pořád nám ji nechtěli dát až potom, když to manžel vzal trochu razantně. Jinak vše bylo v pořádku. Pozitivní stránky vidíme zase v tom, jak kraj a sociální pracovnice spolupracují a jsou perfektní, snaží se vše v čas podchytit a vše, co lze připravit, připraví. Tohle nebylo závislé na nich, za tohle nedorozumění nemohly. Negativní je to, že o přechodné péči spousta nemocnic nebo míst, kde se děti přebírají, nevědí nebo vědí málo. Pak z toho mají sami nepříjemný pocity, a když po nich chceme něco vědět, tak nevědí, co nám mohou říct a kam v soukromých informacích můžou dojít

¹⁶ Kniha života- pomocník při budování identity dítěte. Tato kniha zaznamenává důležité momenty za života dítěte, včetně jeho minulosti. Kniha může obsahovat obrázky, fotografie, popisky, památeční předměty apod. (Pokorná, 2012).

nebo nemají připravené některé věci, které jsou k děťátku potřeba (např. doklady), takže tam se zjišťují někdy docela složité údaje o zdravotním stavu a různé věci okolo. Také když jde o větší dítě, tak informace o jeho režimu. Z tohoto hlediska je to někdy složitější, ale nemusí to být vždy tak. Negativní jsou podle mě také nově nastavené čekací lhůty k osvojení, tím jak se celý proces táhne přes soudy. Ale shledávám v tom i druhou stránku věci, myslím si. Když si představíte tu situaci, že jsme maličkou předávali, tak jí bylo 3,5 měsíce a šla do předadopční péče, což je v pořádku. Adoptivní rodina žije tím, že to děťátko je jejich, a teď, když se přihlásí do toho dalšího půl roku někdo z biologické rodiny, tak oni, kteří se vidí jako budoucí rodiče, budou maličkou předávat do biologické rodiny. Což je, podle mě, takový citový šok pro tu rodinu, že si nejsem vůbec jistá, zda jsou schopni to vůbec ustát. Z tohoto hlediska se nedivím soudům, že jsou opatrní, že raději čekají. I když je to pro dítě v nepořádku, pro tu rodinu také citově náročné, protože se tři čtvrtě roku jen chodí dívat na dítě, ale ten šok by byl menší. Než se pak po půl roce vzdát dítěte, které berete jako vlastní. Podle mě nový občanský zákoník tomu nahrává, dříve, když se děťátko dalo do adopce, tak to byla definitivita, a hotovo. Je to neprůchodná situace díky novele zákona. Zájem dítěte z toho uniká. Také se mi zdá, že je pak zde vidět střet právního procesu a lidského pohledu.“

8. Jaký je Váš postoj k biologické rodině dítěte? (Obavy + pozitiva)

Manželka: V prvním případě jsme kontakt s biologickou matkou vůbec neměli, to měla pouze sociální pracovnice, protože bylo děťátko určené rovnou k adopci. V současné situaci je to složitější, protože tady bychom se teprve měli setkat na případové konferenci s biologickou matkou. To by mělo být prvně, co se uvidíme a bez maličky. Zatím nemáme nastavený režim návštěv a pokud by se jednalo o vrácení do rodiny, tak je právě potřeba režim nastavit. Komunikace s maminkou dítěte je složitá, tak jsme se s manželem, s OSPODEM a doprovázející organizací domluvili, že kontakt budou mít jen oni, protože péče o maličkou je sama o sobě velmi náročná a nepotřebujeme být zahlceni desítkami nepříjemných „esemesek“ denně. Upřímně z toho máme s manželem trošičku obavy, máme je na základě informací, které se k nám dostaly od úředníků. Maminka je poněkud zvláštní osobnost, tak zde by byl ten kontakt opravdu problematický, takže je zatím hlídáný přes doprovázející organizaci. Uvidíme, jak to bude dál. Zatím je to otevřená otázka, jak to bude probíhat. Pokud to soud vyhodnotí tak, že by se měla malička vrátit do rodiny, protože maminka se odvolala proti soudnímu rozhodnutí, takže se jedná. Je nařízené nové soudní jednání, ale ještě neproběhlo. Takže pokud to soud vyhodnotí na návrat do

biologické rodiny, tak se potom bude jednat právě o ten kontakt mezi maličkou a maminkou, takže uvidíme, jak to bude. Máme z toho takové smíšené pocity. Na jednu stranu si člověk uvědomuje (jsem také matka), že to pouto matky a dítě je silné. Na druhou stranu, když jsme viděli negativa, která tam jsou a jsou neoddiskutovatelná tak si člověk říká, že to není dobré vracet to dítě do rodiny. Máme z toho obavy. Říkáme si, my o tom nerozhodujeme, my o maličkou v podstatě jen pečujeme. Nejde to, aby si člověk nepřipouštěl takové myšlenky. To člověka prostě samo napadne, když vidíme, že se nám podařil nějaký pokrok, že dítě nejedlo a jí, nespinkalo a teď spinká, když zapláče, tak má okamžitě někoho u sebe a když si představím, že to pak nebude tak fungovat, tak to není úplně jednoduché. Je to směsice pochopení a obav. Jak už jsme již zmiňovali, máme velkou podporu v doprovázející organizaci (Dobrá rodina). V tomto případě si určitě zažádáme o asistentovaný kontakt, abychom měli jistotu, že vše probíhá tak jak má.“

9. Domníváte se, že pěstounské rodiny jsou dostatečně ohodnoceny za výchovu dítěte?

Manželka: „Zde jsou dva názory proti sobě, jako když vezmete samotný plat 20.000 Kč,- hrubého, tak se dostanete na nějakých 17.000 Kč,- čistého po všech odečtech. Na jednu stranu jaká je situace na trhu práce, jsou to slušné peníze s tím, že člověk nemusí nikam dojíždět, má vlastně práci doma. Z tohoto hlediska ANO. Když se k tomu připočítá rodičovský příspěvek + příspěvek na dítě, tak peníze vylezou solidně nahoru. Na druhou stranu u některého děťátka, které je zdravé, tak v podstatě potřebujete jen peníze na pleny na výživu a pediatra, kterého my máme tady vedle. Tak je to akorát. Pokud se jedná o dítě, které vyžaduje nějakou speciální péči, tak tam ty náklady jdou docela horentně nahoru, zvlášť, když bydlíte mimo město. Dítě pak vyžaduje hodně ježdění a zkrátka toho děťátka potřebuje hodně.“ Manžel: „Pak když se jede několikrát týdně dlouhá vzdálenost, tak je to opravdu finančně nákladné.“ Manželka: „Další věc je ta, že jsme se bavili jen o platu pěstouna, ale v podstatě je potřeba vzít v úvahu, že je to opravdu 24 hodin denně a k tomu patří noci, které člověk nezamhouří oka, patří k tomu i celé dny, kdy dítě prakticky nepoložíte do postýlky. To máme výhodu, že jsme doma dva, tak si v té práci vzájemně vyhovíme, vystřídáme se u maličké. Rozhodně si nemyslím, že by ohodnocení mělo být nižší. To určitě ne. I když spousta lidí si to nemyslí. Ti by si měli tu práci zkusit, co to obnáší. Pak mu dojde, že 16. 000 Kč,- čistého za 24 hodin denně, fakt není moc. Manžel: „Zrovna naše současná holčička nechce být ani 3 minuty sama, tak si vážně nedokážu představit, jak by se dala zvládnout péče pouze v jednom.“ Manželka: „Určitě to není zlatý

důl, nehledě na to, že si člověk nemůže naplánovat vůbec nic. Musíme pořád plánovat s ohledem na to, že i když dítětko nemáme, že nám můžou zavolat a ihned musíme být k dispozici.“

8.2. Respondent D

Respondent D (RD) je dlouhodobá pěstounka, která má celkem 12 dětí, z toho má pět vlastních a dalších sedm dětí přijala do pěstounské péče. Její život patří dětem. Pěstounka vystudovala strojní průmyslovou školu, následně strojní fakultu, kde má 5 uzavřených ročníků neukončených státní závěrečnou zkouškou. V průběhu života se začala zajímat o sociální sféru, ve které se začala vzdělávat. Vystudovala vyšší odbornou školu sociálně správní a následně vystudovala bakalářský obor: vzdělávání dospělých na univerzitě Jana Amose Komenského. Od ledna 2015 pracuje jako klíčový pracovník pro neziskovou organizaci pomáhající při doprovázení rodin v oblasti náhradní rodinné péči. Domluvená schůzka rozhovoru musela být z důvodů nemoci odvolána a tak rozhovor probíhal pomocí video hovoru (skypu) z domácího prostředí obou stran. Celková doba rozhovoru trvala cca 40 min.

1. Co Vás vedlo k tomu se stát profesionálním pěstounem?

„Vždy jsem chtěla pomáhat dětem, vlastní děti mám, takže tu nebyla potřeba mít děti. Byla to taková chuť, aby děti, které jsou svým způsobem opuštěné, mohly žít v rodině. To si myslím, že je taková základní věc. A druhá věc je, že já jsem vždy chtěla mít hodně dětí. Jsem na ně nastavená a celý můj život je tomu přizpůsobený. Je to tak, když si беру další a složitější děti, zvyšuji si kvalifikaci, ale to samozřejmě není hlavní motiv. Hlavní motiv je pomoci dětem.“

2. Jaká byla dle Vašeho názoru spolupráce se sociálně – právním odborem?

„Když jsem žádala o první dítě, tak jsem měla opravdu otřesnou zkušenost. Tam byla taková paní, že by se od ní paní Zubatá z filmu Kolja mohla učit. Byla opravdu hrozně nesympatická. Poté ji vystřídala jiná paní, která byla naopak moc milá, která je dodnes fajn a známe se spolu dlouhou řadu let. Ve skutečnosti to bylo tak, že jsme z těch sedmi dětí žádali pouze jen o jedno dítě. Postup probíhal klasicky. Podali jsme žádosti, kde nás přijala ta již zmiňovaná velmi nesympatická paní, která dávala najevo, že má hodně práce a že my už máme vlastní děti, tak proč chceme další děti. To nebylo vůbec příjemné. Nicméně jsme prošli celým tím procesem a holčičku jsme dostali hned druhý den, co jsme byli zařazeni do registru. Všechny ostatní děti jsme potkali cestou životem, takže jsme tam

v různé formě potřebovali nějakou spolupráci s úřady (někdy to byl OSPOD někdy magistrát nebo ministerstvo, podle toho, v jaké fázi se děti nacházely). To už můžu říci, že naopak spolupráce byla úplně nadstandartní, protože ty tři situace byly svým způsobem složité. Musím říci, že OSPOD, magistrát a ministerstvo odvedly opravdu veliký kus práce.“

- V jakém roce probíhala Vaše první žádost o pěstounství?

„V roce 1995.“

3. Popište Váš první kontakt s pracovníky OSPOD. (Uveďte prosím ve stručnosti negativní a pozitivní stránky)

„První kontakt byl pro mě takový těžký kvůli nepříjemné sociální pracovníci. Vlastně, když si na to vzpomínám, tak náš úplně první kontakt, ten vyřizoval manžel, byl, když jsme si brali do pěstounské péče nevidomou holčičku a to už je déle než těch zmíněných 20 let. Nevidomou holčičku jsme potkali během života. A to nám tenkrát vyšli naopak všichni opravdu hodně vstříc. Tenkrát se okolo toho opravdu po pravdě tolik „nešaškovalo“ jako teď. Myslím si, že je v současnosti lepší, že se některé věci dělají jinak než tenkrát. Dříve se o nás nikdo nějak zvlášť nezajímal. My jsme nebyli žádní schválení pěstouni. V závěru se tady na nás nebyl nikdo ani podívat. Takže to byla opravdu jenom soudní věc, kde jsme nebyli ani u soudu, protože to šlo někam až na kraj Slovenska a Moravy. Vše se vyřizovalo poštou. Bylo fajn, že nám sociální pracovnice radila (v právních věcech atd.). Uplynula nějaká řada let a pak jsme si dávali tu klasickou žádost a to bylo nepříjemné, protože tam se nás opravdu hodně snažila (ta již zmiňovaná nepříjemná sociální pracovnice) odradit. Říkala nám: „Že už jsme jedno dítě měli, že už jsme při jednom dítěti nějakou zkušenost s pěstounskou péčí měli, že se nám ta péče úplně nepovedla“ (což z našeho úhlu pohledu nebyla pravda). My jsme si brali čtrnáctileté postižené dítě, tak je jasné, že to bylo „nějaké“. Ale dodnes spolu vztahy máme. Bylo to opravdu protivné. Sociální pracovnice nás chodila kontrolovat v situacích, které byly úplně neuvěřitelné, např. v půl sedmé ráno. Jednou přišla v neděli a já měla zrovna zlomenou nohu. Děti vařily oběd a ona napsala do zprávy, že bylo poledne a matka ležela v posteli a děti pracovaly (a to děti nebyly žádné „mrňousové“, chodily už na střední školu). S touto sociální pracovnící to bylo opravdu náročné. Ta potom odešla a vystřídala ji jiná a s tou už jsem byla vždy spokojená. Zde jsem se naopak dostala do bodu, že jsem měla chuť jí říkat věci, se kterými jsem si nebyla jistá. Nebo, když nějaké věci úplně nefungovaly tak,

jak jsem si představovala. Mohla jsem s ní mluvit celkem otevřeně o tom, jak to u nás chodí. Myslím si, že by to tak mělo být.“

4. Museli jste si doplnit vzdělávání? (kurzy, testy + vlastní příprava)

„Když jsme měli první dítě, tak se neřešilo vůbec nic. Při druhém dítěti, abychom si mohli podat klasickou žádost, tak jsme se zúčastnili příprav v rámci pěstounské péče. My jsme vlastně byli první pilotní manželský pár, který se zúčastnil běhu příprav v rámci kojeneckého ústavu. Zúčastnili jsme se toho taky kvůli té nepříjemné sociální pracovníci, abychom ji také dokázali, že jsme ochotni pro to něco udělat. V současné době máme povinné vzdělávání 24 hodin ročně. Mezitím jsem k tomu vystudovala školu, spoustu věcí jsem načetla a navíc jsem se sama přesunula ve vlastní profesi do pozice sociální pracovníce, která doprovází rodiny s přijatými dětmi. Tak si leckdy myslím, že toho sama vím více, než se dozvím na seminářích atd. Vzdělávání si vlastně pořád doplňuji a nejen jako pěstounka, ale i jako sociální pracovníce. Vybírám si témata, která jdou ruku v ruce s tím, co mě právě zajímá. Musím říci, že více mě přitahuje třídení mezinárodní konference než tříhodinový seminář na téma „paci, paci, pacičky“. Kolegyně, která má na starosti vzdělávání pěstounů, se obává, koho bude na semináře zvat, protože už tam všichni byli a některá témata jsou už opravdu ohraná. Není toho tolik, aby o tom mohl člověk 20 let stále nově hovořit.“

5. Měli jste jasně stanovené požadavky na dítě, o které chcete pečovat?

„Ne, my jsme měli hodně volno. Když budu mluvit o naší Terezce, kterou jsme brali klasickým zprostředkováním, tak jsme chtěli jenom tři věci. Chtěli jsme, aby to byla holčička, protože se hodila do sourozenecké konstelace, tak jak to u nás bylo. Chtěli jsme, aby to nebylo dítě na vozičku a chtěli jsme, aby byla mladší než naše nejmladší biologické dítě. U následujících dětí jsme nevybírali, protože přišli v průběhu života sami.“

6. Jak probíhala příprava na příchod dítěte?

„Byli jsme na přípravných kurzech. Když jsme si brali první dítě, tak to nebyla žádná příprava. Myslela jsem si, že největším problémem je to, že dítě nevidí. Tak jsme si přečetla spoustu knížek o nevidomých. Nejdříve jsem si neuvědomovala, že největším problémem je ta „náhradka“. Zatímco mám teď dvě neslyšící holčičky, vidím, že největším problémem je, že se jedná o ranně traumatizované dítě. Ne to, že má smyslovou vadu. V tom jsem se rozhodně přesunula z jedné pozice do druhé.“

7. Jak jste zvládli příchod dítěte, popište ve stručnosti negativní a pozitivní stránky.

„Asi jsem nebyla připravená na to, že na nás Tereška (když teda zůstaneme u případu Terešky, která je pro pěstounskou péči nejtypičtější) vůbec nereaguje. To, že my ji máme rádi, ale ona nás nemá ráda, protože my jsme v jejím životě cizí lidé, několikrát v pořadí. Tohle bylo vlastně u všech dětí, které přišly. My jsme se rozhodli je mít rádi. Rozhodli jsme se, že jsou naše, ale my jsme nebyli jejich. Na to už jsem byla u těch dalších dětí připravená, což nesnižovalo náročnost situace, ale už jsem věděla, že to nějakým způsobem funguje a že se tomu říká adaptační fáze a že ta přejde a bude to dobré. Po prvé mi to tak úplně nedošlo, i když jsem měla načtené spoustu literatury. Myslela jsem si také, že když dítě přijde do rodiny, že udělá raketový start. Všude se to tenkrát říkalo a u Terky to nebyla vůbec pravda. Tereška naopak byla ještě tři měsíce stáhlá, uzavřená do sebe, ale teď dobrý. Je jí dvacet

8. Jaký je Váš postoj k biologické rodině dítěte? (Obavy + pozitiva)

„U Terešky rodiče neznáme, ale jinak známe všechny rodiče našich dětí. Naše jedno dítě má pravidelný kontakt s rodičem. Každý týden si pro něj přijde a pak ho vrátí. Už to takto trvá pět let a je to úplně neuvěřitelné. Jinak se většinou rodiče jen z počátku trochu zajímali, ale pak ten jejich zájem vyšuměl. Myslím si, že biologičtí rodiče do života dětí patří, ale samozřejmě je za tím vždy nějaké ale. Kdyby to byli fajn lidi, tak by se o svoje děti starali sami. Vždy je tam něco, co není úplně dobré.“

- Nastala někdy nepříjemná situace, kdy děti chtěly vidět své rodiče či naopak rodiče své děti?

„Určitě byla. Nejhorší bylo, když přišli rodiče s tím, že chtějí vidět své děti, což se někdy stávalo. Největší napětí nastalo, když za námi přišli rodiče, Olašští Romové, kteří byli ze začátku dosti agresivní. Všelíjak vyhrožovali, ale posléze se to celkem rychle podalo. Nakonec jsem se se všemi biologickými rodiči normálně domluvila.“

9. Domníváte se, že pěstounské rodiny jsou dostatečně ohodnoceny za výchovu dítěte?

„Já jsem byla pěstounka ještě za starého režimu, takže jsem brala nevidomé mentálně postižené dítě, a brala jsem 300 Kč,- měsíčně. V současné době mám o hodně víc, když to spočítám na pět dětí, které doma mám. Ale řekla bych to takto, jako profesi ne.

Názory, že za ty peníze by to dělal každý a podobné, tak si myslím, že by si dotyčný více vydělal sběrem než touto profesí. Když se to pak rozpočítá - 24 hodin, noc + den atd. - tak to tolik peněz není. Na druhou stranu musím upřímně říci, že v době, kdy to se zaměstnáním není všechno, tak úplně jisté a stane se v rodině nějaká nenadálá situace, není to zase tak málo peněz. Například u nás kdy je manžel placený z grantů a někdy granty jsou a někdy zase ne, je třeba překlenout nějaké období, tak to je trvalý příjem, který umožní se najíst a udrží pět krků na živu.

10. Výsledky empirického výzkumu

Základním krokem pro využití empirického materiálu k obecným poznatkům je uspořádání získaných dat do určitých kategorií (Zich, 2009).

Z mého výzkumu získáme odpovědi respondentů na dosavadní změny v náhradní rodinné péči a jak systém funguje v praxi. Tyto postoje pomocí otevřeného kódování vzájemně porovnám a vytřídím z nich významové jednotky, které se překrývají.

Otevřené kódování seskupuje získané pojmy do vyššího řádu (kategorií), které pak navzájem porovnáváme a třídíme. Následně se snažíme najít společné jevy či překrývající jednotky nebo zcela odlišné celky. Tímto způsobem provedeme kategorizaci¹⁷. U otevřeného kódování používáme výrazy používané účastníky výzkumu. Díky vytvořeným kategoriím jsme nadále schopni určit konkrétní vlastnosti zkoumaného jevu. (Miovský, 2006)

10.1. Vyhodnocení výsledků rozhovorů sociálních pracovníků

1. Pozitivní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí (2013)

Z analýzy první otázky vyplývá, že respondentka A (dále jen RA) a respondentka B (dále jen RB) shledávají pozitivní změny v zákoně hlavně ve *zprofesionálnění pěstounské péče, zejména pěstounské péče na přechodnou dobu (RA) a zprofesionálnění sociální práce (RB)*. Obě se shodly na pozitivním poznatku ve: ***Stanovení podmínek pro výkon na přechodnou dobu, díky nimž se začala tato péče kvalitně využívat.*** Avšak RB dodává, že „*stále ještě nejsou ustálené praktické věci okolo této péče (...)*“ (RB). Zásadní pro obě respondentky jsou: *Povinné vyhodnocování individuálních plánů dítěte, vyhodnocování situace dítěte (RB) a případové konference (RA). Formuláře nutné k vyhodnocení situace dítěte a následný individuální plán práce s ohroženým dítětem, plány mají danou metodiku, časový úsek, cíle, musí to být proveditelné a reálné. (RB)* Rovněž RB hovořila o negativních stránkách formulářů: „*Vyžaduje se tím větší důslednost sociálních pracovníků, které jsou nadmíru zahlcené (...)*“ (RB). Avšak RA u případových konferencí shledává *jejich správný účel, který vede k odstranění závad u dětí (RA)*. Dále RB a RA na případových konferencích oceňují, *bezprostřednost setkání rodičů s pěstouny. Rodiče dětí lze pak vidět reálně a lze pak vyhodnotit jejich potenciál a situaci. Případové konference přinášejí více názorů (RB), kolektivní rozhodování a kolektivní rozebrání případu (RA)*.

¹⁷ Proces seskupování dílčích pojmů.

Bohužel i u případových konferencí respondentky považují administrativní náročnost za negativní. Z výzkumů Olgy Šmídové – Matoušové (Bubleová et al, 2014a), která taktéž zkoumala postoj sociálních pracovníků ke změnám zákona SPOD, shledávám značnou podobnost v odpovědích sociálních pracovníků. Ve výčtu pozitivních okolností, které zákon přinesl, se objevují: spolupráce s neziskovými organizacemi, která je uzpůsobená specifickým vlastnostem dítěte podle OSPODU, rozvoj poradenství, podpora vzdělávání pěstounů a jiné podpůrné aktivity (např. svépomocné skupiny náhradních rodin apod.) a v neposlední řadě dostupnost sociálních služeb.

2. Negativní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí (2013)

U odpovědí na druhou otázku častokrát zazněly odpovědi: *Vysoké nároky na sociální pracovníce (vzdělání, práce pod tlakem a malá motivace).* (RB) *Chybí dostatečný počet pracovníků a nástroje k výkonu sociální práce, které by dokázaly klientům něco nabídnout (např. příspěvek na novou postel).* (RB) *Dlouhá prodleva mezi předáváním dítěte a rozsudkem soudu, zdržují se tím dávky a předávání dítěte* (RB). Obě respondentky se shodly na: ***Celkovém zahlcení orgánů (přesná evidence a veškerá dokumentace).*** (RA + RB) Zásadní pro RB je, že „*Pěstouni nejsou zaměstnanci žádného zařízení, pěstoun nemá možnost obrátit se ke kompetentní osobě, která by řešila např. dovolenou, výdaje za dítě (koupě dioptrických brýlí, placení dluhů dítěte, vybavení pro dvojčata aj.).*“ (RB). Dále RB jako negativní působení novely zákona vidí v: *Dohodách o výkonu pěstounské péče, ve vyhodnocení situace dítěte a individuálních plánech, protože nedbají na individualitu případů (§ 6 ohrožené děti jsou všechny děti v náhradní rodinné péči).* (RB) Respondentka A záporně vyhodnocuje: *Pravidelnost školení i u příbuzensky spojených pěstounů, což vede k neustálému narušování rodiny, ke školení vzniká odpor ze strany pěstounů (např. kvůli dostupnosti a věku pěstounů) a může to také vést i k přečerpání témat* (RA). Taktéž RB za negativní označuje zahrnutí rodinných příslušníků do procesu náhradní rodinné péče: „*rodinní příslušníci, kteří už mají dítě např. 16 let v péči. I po tak dlouhé době musejí být každé dva měsíce kontrolováni a neustále vzděláváni. (...)*“ (RB). Obě respondentky se následně shodují v tom, že důsledek zahrnutí rodinných příslušníků do procesu náhradní rodinné péče ***vede k velké zátěži sociálních pracovníků a doprovodných organizací, vysokým nákladům a zbytečným zásahům do intimity rodiny*** (RA + RB). *Práce těchto pěstounů se zbytečně podceňuje a obrací se to proti sociálním pracovníkům a i pěstounům.* (RA) Jako klíčové řešení k této situaci RB uvádí: „*Chtělo by rozvázně*

rozhodovat o tom, zda je potřeba opravdu uzavírat dohodu o výkonu pěstounské péče v každém případě náhradní rodinné péče.“ (RB). Ve výčtu negací v přijaté novele dle výzkumu Olgy Šmídové – Matoušové (Bubleová et al, 2014a), rovněž sociální pracovníce shledávají přehlcnost a pomalost soudů, které převzaly některé pravomoci OSPODU,¹⁸ prodlužování lhůt (např., předběžný souhlas biologické matky s umístěním do NP, lhůt pro přiznání některých dávek aj.), časová náročnost nové dokumentace, nedostatek pracovníků vzhledem k nárůstu agendy, přetíženost pracovníků, nedostatek kapacit a času na terénní sociální práci, nedostatečná spolupráce rezortů a rezervy ve spolupráci se školami, zdravotnickými zařízeními a lékaři a úřady.

3. Občanský zákoník a jeho přínos do praxe

V celku jednoznačně negativní odpovědi převažovaly u třetí otázky. RA v občanském zákoníku neobjevila žádný přínos do praxe a vyjadřuje to slovy: „*Žádný, je nepřehledný a zmatečný!*“ *Zánikem zákona o rodině a rozkouskování zákona o sociálně – právní ochraně dětí vznikl akorát chaos. Vše se tímto zákonem zkomplikovalo a vznikly zbytečné časové prodlevy* (RA). Obě respondentky se spolehlivě shodly ve výroku: „**Nový občanský zákoník preferuje nezodpovědnost rodičů nad zájmy dítěte!**“ (RA+RB). Dále se obě shodují v tom, že *zákon způsobil celkovou prodlouženost všech procesů, protože se musí čekat na vyhodnocení soudů. Tím vzniká psychický nápor na děti, pěstouny a i budoucí rodiče (při osvojení). Soudy jsou nezávislé a nejsou připraveny.*(RA+RB) RB dodává, že: „*Prodlouženost lhůty o kvalifikovaném nezájmu o dítě, je způsoben tím, že soud případ neustále odročuje, protože se čeká na všechny účastníky řízení (zejména rodiče). Ti se nedostaví a proces se opět prodlouží. Celková prodlouženost termínů, je také způsobena soudy, které nesoudí včas a někdy se dokonce stane, že se neshodnou na stejném rozsudku. Předpěstounská a předadopční péče je díky soudům taktéž zpomalená, vznikají velké prodlevy a je to zátěž pro všechny (...).*“ (RB). Další negativní prodloužení lhůty dle RB vzniká také při zrušitelném osvojení, které je nově prodloužené na 3 roky, protože se stále čeká na přihlášení někoho z biologické rodiny. Tím trpí osvojitelé i dítě (RB). Dále RB zmiňuje důsledek podávání souhlasu k odebrání dítěte u soudu větou: „*To způsobilo, že*

¹⁸ Sdružení rodinněprávních a opatrovnických soudů prosazují, aby na obecných soudech vznikly specializované senáty zaměřené na oblast rodinného práva. Současná praxe je, že rodinněprávními věcmi se zabývají začínající soudci nebo soudci, kteří neobstáli v jiných agendách. Organizace žádají, aby na všech okresních i krajských soudech byly zřízeny senáty specializované na opatrovnické a rodinné právo. Dnes se takové nacházejí pouze na většině okresních soudech. Ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová potvrdila, že řešení opatrovnických kauz patří v českém soudnictví k nedoceneným oblastem, soudci nad nimi stráví měsíce, spoustu jednacích dnů, jsou tam emoce a mají nízký koeficient. (Koukal, 2015)

souhlasů k odebrání dítěte je méně. Rozhodnutí by se mělo nechat na orgánu sociálně – právní ochrany dětí, protože to soudy neúměrně zatěžuje“ (RB). Dále RB dodává, že Občanský zákoník otevřel možnost předat dítě do trvalé péče rovnou po narození (kdy dítě ještě není právně volné). Tím se otevřela možnost, že děti můžou jít mimo systém, opět se potvrzuje nahrávání biologické rodině (RB). RB také negativně vnímá osvojení dospělých, a to jako: „Návrat do první republiky.“ (RB)

4. Ovlivnění práce současnými změnami v zákoně

Na otázku, jak ovlivnily současné změny v zákoně práci pracovníků, se rovněž obě respondentky vyjádřily spíše v negativním duchu. RB změnu v práci vnímá slovy: *„Přišla spousta práce a žádné personální úpravy!“ (RB)*. Respondentka A se díky úpravám v zákoně navýšila sestava týmu pouze o jednoho pracovníka, ale taktéž změny vnímá ve vyčerpávajícím duchu *v nárůstu administrativy a práce s pěstouny. Má celkem o 11 pěstounských rodin více (RA)*. RB se změny v práci jeví hlavně ve: *Zkomplikování případů pěstounské péče. Těžké vyhodnocování a zprostředkování pěstounské péče. Krachování pěstounské péče, vymizeli dlouhodobí pěstouni, zájem je více o pěstouny na přechodnou dobu. Do pěstounské péče přibylo o 1/5 více dětí, které nikdo nechce. Děti určené k osvojení je málo, což vneslo jiný rozměr v celkové práci. Děti ve výchovných ústavech se musejí prověřovat, což RB shledává naprosto nesmyslným.*

Z výzkumů vyplývá, že změny do práce sociálních pracovníků přinesly veliký chaos a zmatky. Filozofie změn nebyla dostatečně připravena, pracovníci a klienti neměli možnost dostatečného pochopení změn a jejich implementace do praxe. Nejistota o správném postupu pracovníků byla značná, nejasnosti se objevovaly v dělbě kompetencí určitých institucí a úřadů v oblasti NP. Chaos se podle sociálních pracovníků týkal i nově zavedených dohod o výkonu pěstounské péče s pěstouny a byl spojen také s jejich financováním, které bylo nepřipravené a zmatečné. Peníze se klientům vyplácely opožděně a jejich využití bylo chaotické. Optimistický názor zastávají sociální pracovníci ve změnách v praxi, které hodnotí jako obrat o 180 stupňů. Oceňují výhody přímého a bližšího vztahu ke klientům. Zejména ve vzájemném kontaktu pěstounů a pořádání akreditovaných seminářů. Náhradní rodiče jsou poté otevřenější a nebojí se přiznat veškeré problémy. (Bubleová et al, 2014a)

5. Názory na profesionální pěstouny

Názor na profesionální pěstouny mají obě respondentky kladný. RA se domnívá, že *se rozhodně nemůže jednat o výdělečnou činnost, péče se vykonává 24 hodin/denně a je kontrolovaná. Děti jsou na vyšší mentální a fyzické úrovni než děti z ústavů. Díky individuálnímu přístupu k nim (RA).* Pro obě respondentky je evidentně přínosné, **že se pěstouni nacházejí v pěstounských komunitách a neustále se vzdělávají (RA + RB).** RB klade důraz na profesionalitu a kvalitní dovednosti pěstounů. Apeluje na to, aby se trvalo na kvalitě lidí a kraj by měl mít kompetenci v tom, aby si mohl určit počet pěstounů pro svůj region. Zatím se to omezovat nemůže a to je dle jejího názoru špatně.

Při výběru pěstounů a umístování dětí spoléhají pracovnice OSPOD hlavně na dojem a věří své intuici. Nové formy dohod o výkonu pěstounské péče a individuálních plánů jsou pro klienta prospěšné a dávají větší prostor pro neziskové organizace. Tím je lépe posílena příprava a podpora profesionálních pěstounů (Bubleová et al, 2014a).

6. Spolupráce biologické rodiny dítěte s profesionálními pěstouny

Zkušenosti respondentek v práci s biologickou rodinou se značně odlišovaly. RA zná v praxi pouze jeden případ, kdy spolupracuje rodina s pěstouny, jinak ve většině případech rodiče nejeví zájem. Naopak RB se spoluprací biologické rodiny s pěstouny setkává poměrně často. Velmi si ji chválí, dle jejího názoru funguje dobře a to zejména díky doprovodným organizacím, které fungují spolehlivě. V současné době se objevují pochybnosti o jednoznačném přínosu kontaktu s biologickými rodiči, vyplývá to z výsledku výzkumných studií. Lze těžko předpokládat, zda pro dítě, o které se jejich rodiče nestarali a zanedbávali jej, je přínosné tento vztah udržovat. Cílem kontaktu by mělo být zejména redukování úzkosti dítěte a podpora pocitu jistoty, ale v praxi je to mnohdy naopak. Objevují se zejména rušivé elementy (lži, nesplněné sliby, nespolehlivost atd.) (Bubleová et al, 2014a). Viditelné je to okolo 5 – 8 let dítěte, kdy vnímá své sociální role v rámci rodiny a dokáže vyhodnotit, že se mu u biologických rodičů nežije tak harmonicky, jako u náhradních rodičů (Linares, et al, 2010). Dle výzkumu Olgy Šmídové – Matoušové (Bubleová et al, 2014a) se objevuje nejistota sociálních pracovníků právě v důrazu na kontakt s biologickou rodinou, neboť to přináší zásadní změnu myšlení a zajištění organizace NP. Převážná většina sociálních pracovníků zastává názor, že by bylo lepší, kdyby některé děti na svoji biologickou rodinu zapoměly. Podle nich může dětem v NP tento nespolehlivý a střídavý

zájem biologických rodičů přinést zklamání a také vnést neklid do náhradní rodiny a může také vést k odrazení nových zájemců o NP.

7. Nárůst žadatelů o náhradní rodinnou péči

Rozdílný pohled také respondentky zastávají v otázce týkající se nárůstu žadatelů o náhradní rodinnou péči v jejich regionu. RA neshledává viditelný nárůst žadatelů. V evidenci mají 39 přechodných pěstounů, kteří jsou maximálně zatíženi. V posledních letech pocítuje vyšší zájem o adopci. RB zaznamenává více zájemců o pěstounství na přechodnou dobu, ale postrádá pěstouny dlouhodobé a vyhodnocuje to jako globální problém celé České republiky. Zájemců o náhradní rodinnou péči se početně posunul. (Viz vyhodnocení statistických údajů str. 39)

8. Je příspěvek státu na pěstounskou péči dostačující?

Příspěvek státu na pěstounskou péči obě respondentky vyhodnotily jako dostačující. RA uvedla, *že si pěstouni nestěžují, ale náklady za děti jsou mnohdy vysoké, takže kdyby se jim pěstounská odměna zvýšila např. o 5.000 Kč, nevadilo by to. Také se dle jejího názoru musí brát v potaz, že to je jejich práce na plný úvazek a je vykonávána 24/hodin denně.* RB naopak negativně vnímá rozdílnost v příjmu pěstounů dlouhodobých a pěstounů na přechodnou dobu. K pěstounství na přechodnou dobu postrádá pomůcky k výkonu práce. Dle jejího názoru by je měl stát zajistit, aby si je mohl pěstoun půjčit. Neustálé nakupování pomůcek je pro pěstouny nákladné. Někteří pěstouni dokonce doplácí dluhy za děti, což by měl také stát zastřešit. Dalším nedostatkem podle RB jsou příspěvky ve výkonu předběžného opatření, na které nemá dotyčný pěstoun nárok, pokud nemá pravomocné rozhodnutí soudu.

9. Finanční ohodnocení státu a motivace pěstounů

Ani jedna z respondentek pěstouny nepodezřívá, že by svoji práci vykonávali, jako výdělečnou činnost. Obě se shodují, že pěstouni svoji práci vykonávají s úmyslem pomoci dětem. Dle výzkumu Olgy Šmídové – Matoušové (Bubleová et al, 2014a) se mezi zájemci o přechodnou pěstounskou péči často objevují sociálně slabé rodiny nebo ti co hledají práci po ztrátě zaměstnání. Taková motivace bývá pouze finanční. Materiální a sociální

podmínky budoucích pěstounů nejsou jasně vymezeny. Častou překážkou ke svěření dítěte do péče bývá běžná hypotéka.

10.2. Vyhodnocení výsledků rozhovorů pěstounů

1. Motivace k pěstounství

„Motivaci k rodičovství ovlivňují různé faktory. Pudová potřeba mít potomstvo a pečovat o ně je vrozená, ale její intenzita není u všech lidí stejná. Někteří jedinci mají malou potřebu mít potomstvo, zatímco jiní touží mít hodně dětí. Tato potřeba je, stejně tak jako jiné pudové tendence, ve značné míře modifikována psychosociálně. To znamená, že ji ovlivňují i další potřeby, např. potřeba osobního rozvoje a úspěšnosti. Působí na ni i různé společenské faktory, především hodnoty a normy, které daná společnost aktuálně uznává.“ (Vágnerová, 2012, 6 s.). V rámci shrnutí druhé části otázek se respondenti na otázku motivace zcela totožně shodují. Pro pěstounskou rodinu respondenti C (dále jen RC) a i pro dlouhodobou pěstounku respondentku D (dále jen RD) byla hlavní motivace pomoci dětem a pracovat s nimi. Pro RC to vyplynulo ze situace, kdy je možnost pěstouna zaujala a kde mohou uplatnit své rodičovské zkušenosti. RD toužila vždy po velké rodině s hodně dětmi. Mezi hlavní důvody o uvažování přijetí dítěte se staví touha pomoci druhým, a to jak v České republice, tak i Evropě, viz grafy příloha D, str. 99.

2. Spolupráce se sociálně – právním odborem

V případě RC, kdy spolupráce se sociálně – právním odborem probíhala již po novele zákona, se respondenti setkali jen s velice kladným přístupem, kterému nemají co vytknout. Přístup charakterizují: *„(...) od sociálních pracovníků až po psychology konče to byli úžasní lidé, na kterých je vidět, že mají zájem pomoci dětem. Jednání bylo profesionální jak k dětem, tak k pěstounům. Jsou to lidé na svém místě.“* (RC) Bohužel u RD byla první zkušenost se sociálně – právním odborem úplně opačná. Při podání žádosti (roku 1995) je sociální pracovnice chtěla spíše od pěstounství odradit a spolupráce s ní byla nepříjemná. Avšak postupem času, kdy RD potřebovala spolupráci s jinými úřady (magistrát, ministerstvo, orgán sociálně – právní ochrany dětí atd.) se situace obrátila: *„To můžu říci, že spolupráce byla nadstandartní (...) magistrát a ministerstvo odvedlo opravdu veliký kus práce.“* (RD). Důležitým aspektem hodnocení OSPODU je ochota, zájem a

osobní přístup pracovníc. V současné době jsou sociální pracovníce hodnoceny lépe než dřív a to zejména funkčnost poskytovaných služeb. (Bubleová et al, 2014a)

3. První kontakt s pracovníky OSPOD

První kontakt u všech respondentů měl odlišnou podobu, jak z hlediska doby, tak zkušeností. RC s manželem hovořili o průběhu podávání žádosti, při níž byli seznámeni s celým procesem schvalování, obdrželi seznam všech dokumentů a potvrzení, poté sociální pracovníce přijela na místní šetření. *„Musíme říci, že sociální pracovníce byla čím dál milejší, její přístup byl stále velmi vstřícný, milý, ale i profesionální, je vždy ochotna poradit a pomoci. (...) Podobné zkušenosti jsme měli i s ostatními pracovníky (psycholožka, sociální pracovníce, lektorky). Doposud jsme se v kontaktu s nimi nesetkali s negativním přístupem.“* (RC) Co se týče kontaktu s dětmi, měla u RC pokaždé jinou podobu, záleží to na individualitě případů, za jakých okolností je dítě do pěstounské péče přijímáno (kde se dítě nachází a jací pracovníci okolo jsou). *„Zkušenost s prvním dítětem byla skvělá, vše bylo perfektně připravené, celou dobu jsme byli v kontaktu s pracovníci OSPODU (...) U druhého dítěte byl přístup neosobní, komunikujeme jen přes pracovníci naší doprovodné organizace.“* (RC) Naopak v případě druhé respondentky v době před 20 lety u přijímání prvního dítěte RD, nebyli s manželem schváleni jako pěstouni a přístup k nim byl rozhodně volnější než je v současnosti. *„(...)tady se na nás nebyl nikdo ani podívat.(...) byla to opravdu jenom soudní věc.“* (RD) Ale i tenkrát RD vyšli všichni pracovníci ohledně přijímání dítěte do péče vstřícní. Při podávání klasické žádosti o pěstounství zažila RD velmi neochotný přístup sociální pracovníce, která se snažila RD od pěstounství odradit a chodila je úmyslně kontrolovat v nevhodných situacích, které pak negativně vyhodnotila do posudků. Momentálně mají s novou sociální pracovnící jen kladné zkušenosti. V současné době respondenti zejména oceňují celkový zájem a ochotu celého týmu pracovníků, s kterými spolupracují.

4. Doplnění vzdělání

V otázce, zda si museli dotazovaní pěstouni doplnit vzdělání, odpověděli obě skupiny, že ano a to již v průběhu příprav na pěstounství. Všichni se shodou okolností zúčastnili pilotních přípravných kurzů. Manželé RC hovořili o projektu PRIDE. Obě části tohoto projektu jim přišly přínosné a oceňují získané informace. Dále podstoupili

psychologické testy a podmiňující kurzy. Díky vysoké vytíženosti v péči o dítě dosud nemají mnoho času navštěvovat semináře, tak využívají možnost vzdělávání ve formě samostudia, kterou velmi oceňují. Při prvním dítěti, kdy bylo možné hlídání, navštívili dvakrát vzdělávací kurz. Vzdělávací kurzy jim připadají také velmi obohacující a to zejména proto, že si sami vybírají témata, která se jim zrovna akutně hodí a přijdou jim důležitá. Témata se neustále opakují, Rovněž RC zmínili vedlejší přínos seminářů „(...) *když se na seminářích setkáváme s kolegy, se kterými se známe, je to příjemné sdílení zkušeností.*“ (RC) Také RD s manželem se zúčastnili příprav v rámci pěstounské péče, přípravy probíhaly v rámci kojeneckého ústavu. „*Zúčastnili jsme se toho taky kvůli té nepříjemné sociální pracovníci, abychom ji také dokázali, že jsme ochotni pro to něco udělat. V současné době máme povinné vzdělávání 24 hodin ročně.*“ (RD) S hlubokým zájmem o problematiku náhradní rodinné péče se RD sama vzdělávala, vystudovala k tomu školu a následně se přesunula profesně do role sociální pracovníce, která doprovází rodiny s přijatými dětmi. Vzdělání si průběžně doplňuje nejen jako pěstounka, ale i jako sociální pracovníce. Vybírá si témata, která ji opravdu baví. Opět byla u obou respondentů této skupiny zmíněna obava z **vyčerpání témat na seminářích.** „*Některá témata jsou opravdu ohraná.*“ (RD). Přípravné kurzy jsou některými pěstouny považovány za zbytečné, ale později mění názor. Aby kurzy plnily svůj cíl, je třeba, aby získané informace byly propojeny s konkrétním doporučením a praktickými příklady z praxe. Dobré je také, aby jedním z přednášejících byl zkušený pěstoun či osvojitel, tím je zaručena autenticita výkladu. Programy by měly také zahrnovat návody, jak pracovat s ostatními členy rodiny. (Bubleová et al, 2014a)

5. Požadavky na dítě

Pátá otázka zjišťovala, zda měli respondenti specifické požadavky na dítě, o které chtěli pečovat. RC měli stanovený věk 0 – 3 roky a péči na přechodnou dobu, v této péči jsou většinou děti v rozmezí této věkové kategorie. Jako odůvodnění pro výběr této skupiny RC uvedli: „(...) *prožili jsme 4 puberty a docela nám to stačilo.*“ U klasického zprostředkování měla RD pouze požadavky, aby to byla holčička a byla mladší než jejich nejmladší biologická dcera. U dalších dětí žádné podmínky neměli, protože děti přišly v průběhu života. Požadavky žadatelů jsou odlišné, ale většina lidí touží po zdravém, bílém dítěti do jednoho roku. Pěstouni, kteří už děti mají, ale chtějí hlavně pomoci jinému dítěti, jsou velmi tolerantní k požadavkům na dítě. Tito pěstouni přijmou dítě se zdravotním

handicapem, jiného etnika či celou sourozeneckou skupinu. Bohužel těchto pěstounů je v současné době málo. Rizikem těchto pěstounů je, že tito pěstouni se chtějí „rozdat“ až natolik své péče mezi spoustu dětí, že pak může být ovlivněna kvalita jejich péče (Gabriel a Novák, 2008).

6. Příprava na příchod dítěte

Na přípravy na příchod dítěte do rodiny měli respondenti rozdílný pohled. RC popis přípravy pojali spíše materiálně a RD soustředila přípravu na vzdělávání pro nevidomé. V počátcích přechodné péče museli RC investovat přibližně 40.000 Kč,-. Dále zmiňovali velkou podporu okolí, která jim mnohé usnadňuje (např. spolupráce s paní ze second handu či získávání věcí od známých). Zatímco RD po příchodu nevidomého dítěte zjistila, že problémem je právě náhradní rodinná péče. *„Nejdříve jsem si neuvědomovala, že největším problémem je ta „náhradka“ (...) největším problémem je to, že se jedná o raně traumatizované dítě než to, že má smyslovou vadu“ (RD).*

7. Zvládnutí příchodu dítěte do rodiny (negativní a pozitivní stránky)

První kontakt s dítětem má vždy rozmanitou podobu. Je plný očekávání od náhradních rodičů. Mnozí z nich mají představy velmi idylické. Většina náhradních rodičů si případné problémy ani neuvědomuje (Zezulová, 2012). RC hovořili o obou případech pěstounské péče. V přijímání prvního dítěte bylo vše perfektně připravené, a to i když místo doprovodné organizace vše zařizovala sociální pracovnice orgánu sociálně – právní ochrany dítěte. Dítě po uplynutí 3,5 měsíce šlo z jejich péče rovnou k adoptivním rodičům. Při předávání dítěte prožívali navzájem s adoptivními rodiči ztrátu dítěte, protože jim připadlo, že jim dítě berou. Domnívají se, že postupem času u dalšího dítěte budou odloučení prožívat méně emotivně a snaží se s tímto pocitem neustále pracovat. V případě druhého dítěte bylo přijímání složitější, jelikož dítě přijímali z nemocnice a paní doktorka s procesem pěstounství na přechodnou dobu neměla žádné zkušenosti. Právě v tom vidí RC negativní stránku věci. Nemocnice nebo jiná místa, kde se děti přebírají, jsou totiž nedostatečně informováni, což přináší zbytečné problémy. Rovněž negativně vnímají nově nastavené čekací lhůty k osvojení. Dlouhé prodlevy kvůli soudům umožňují biologickým rodičům, vzít si dítě zpět od adoptivních rodičů. *„(...) dříve když se děťátko dalo do adopce, tak to byla definitivita a hotovo. Je to neprůchodná situace díky novele zákona.*

Zájem dítěte z toho uniká. Také se mi zdá, že je pak zde vidět střet právního procesu a lidského pohledu.“(RC). Za pozitivní RC označují spolupráci úřadů a sociálních pracovníků. RD naopak v přijímání dítěte negativně pociťovala nepřipravenost na to, že dítě na ně vůbec nereaguje. RD to vyjádřila slovy: *„To, že my ji máme rádi, ale ona nás nemá ráda, protože my jsme v jejím životě cizí lidé, jako několikátí v pořadí. Tohle bylo vlastně u všech dětí, které přišly. My jsme se rozhodli je mít rádi. Rozhodli jsme se, že jsou naše, ale my jsme nebyli jejich. Na to už jsem byla u těch dalších dětí připravená, což nezmenšovalo to, že to byla náročná situace.*“(RD) Sžívání s novou rodinou je náročné, pro dítě, náhradní rodiče a eventuálně i sourozence. Proces adaptace probíhá v závislosti na věku dítěte, jeho dispozicích i dřívějších zkušenostech. Některé zažité podmínky dítěte mohou ovlivňovat vývoj dětské osobnosti. Příchod dítěte do rodiny může probíhat bez problémů, a to zejména pokud jsou náhradní rodiče zkušenější (viz RD). Náhradní rodiče procházejí dlouhodobým procesem, který může vyvolávat pocity beznaděje a bezmocnosti. Neprožívají přípravu v podobě prožívání těhotenství a navíc k nim nepřichází malé miminko, proto se někteří rodiče mohou potýkat s pocitem nesouladu mezi realitou a idealizovaným očekáváním, proto mohou být první reakce na příchod dítěte radostné, ale i nejisté a rozpačité. (Vágnerová, 2012)

8. Biologická rodina dítěte a pěstouni

Postoj k biologické rodině mají oba respondenti rozdílný hlavně kvůli formě pěstounské péče. RC v prvním případě péče měli určené dítě k osvojení, proto v tomto případě kontakt s biologickou rodinou nebyl žádný. U současného dítěte v péči na kontakt teprve čekají. Proces je v jednání, pokud by se jednalo o vrácení dítěte zpět do rodiny, tak je potřeba nastavit režim návštěv biologické rodiny. U RC prožívají z plánovaného kontaktu s biologickou rodinou smíšené pocity *„Je to směsice pochopení a obav. (...) máme velkou oporu v doprovázející organizaci. V tomto případě si zažádáme o asistentovaný kontakt.*“(RC) U RD ze všech sedmi dětí, co mají v péči, má pravidelný kontakt s biologickou rodinou pouze jedno z nich, u zbylých rodičů zájem o děti úplně vyšuměl. *„Myslím si, že biologičtí rodiče do života dětí patří, ale samozřejmě jsou za tím vždy nějaké ale.(...) Největší napětí bylo, když za námi přišli rodiče Olašští Romové, kteří byli ze začátku dosti agresivní.*“(RD). Nakonec se RD se všemi rodiči dokázala rozumně domluvit. Postoj pěstounů k biologické rodině přijatého dítěte může být různý. Pěstouni mohou být ovlivňováni a zatěžováni biologickými rodiči přijatého dítěte. Je těžké udržet

pevnou vazbu s dítětem, které je ovlivňováno biologickými rodiči a současným zázemím. Komunikace mezi biologickými rodiči a pěstouny bývá obtížná a to zejména z hlediska vzdělanosti a sociokulturní úrovně, proto společný kontakt může způsobovat stres. Biologičtí rodiče většinou ztrácí zájem, ale pokud se dítě stýká s někým z biologické rodiny, mohou mít pěstouni oprávněný strach, že bude dítě negativně ovlivněno a tím bude narušena jeho výchova. (Bubleová et al, 2014a)

9. Dostatečné ohodnocení pěstounských rodin

Z poslední otázky zaměřené na hodnocení pěstounských rodin vyplývá, že si taktéž oba respondenti myslí, že profese pěstouna se opravdu **nedá dělat pro peníze**. A že v době špatného uplatnění na trhu práce je to slušný výdělek. RC s manželem ještě dodává, že případech, kdy dítě potřebuje zvláštní péči, je ohodnocení pěstounů skutečně nízké. Některé dítě má vyšší výdaje a vyžaduje opravdu 24 hodinovou péči. Dále dodávají: *„Zrovna naše současná holčička nechce být ani 3 minuty sama, tak si vážně nedokážu představit, jak by se dala zvládnout péče pouze v jednom. Určitě to není zlatý důl, nehledě na to, že si člověk nemůže naplánovat vůbec nic.“ (RC)*

10.3. Shrnutí výsledků

V následném textu po analýze výsledku z výzkumného šetření mohu hypotézy potvrdit či vyvrátit.

Hypotéza 1: *Předpokládám, že současné změny v oblasti náhradní rodinné péče jsou pro sociální pracovníky v praxi prospěšné a kvalitní.*

Z výzkumného šetření vyplývá, že záměr novel vedl zejména ke zprofesionální sociální práce a pěstounské péče, která má již stanovené podmínky pro výkon. Bohužel se však v praxi vyskytuje mnoho nedostatků a to zejména ve velké zátěži sociálních pracovníků v důsledku nízkého personálního obsazení, proto není práce vykonávána tak kvalitně, jak by si sociální pracovníci představovaly. Z tohoto důvodu musím svojí hypotézu č. 1 **zamítnout**.

Hypotéza 2: *Předpokládám, že současné změny v oblasti náhradní rodinné péče jsou pro klienty (pěstouny) v praxi prospěšné a kvalitní.*

Z analýzy rozhovorů s pěstouny vyplývá, že současné změny v oblasti náhradní rodinné péče vnímají velmi kladně. Spolupráce s doprovodnými organizacemi a s OSPODEM jsou pro ně velmi příjemné a dle jejich názorů je práce vykonávána kvalitně a pečlivě. V tomto případě mohu konstatovat, že se mi hypotéza č. 2 se mi **potvrdila**.

Hypotéza 3: *Očekávaná novela zákona sociálně – právní ochrany dětí a zákona o rodině z roku 2013 přinesla velké obohacení pro zdravý vývoj dítěte, a i v systému náhradní rodinné péče.*

Z teoretické části diplomové práce se dovídáme, že obě tyto novely zahrnují zřetelný důraz na to, aby děti v první řadě vyrůstaly v rodinném prostředí. Rodinné prostředí má přednost před ústavní péčí a to přispívá ke zdravému vývoji dítěte. Zejména pro novorozence je pevná náruč náhradní matky velmi důležitá. Dítě získává pocit důvěry a bezpečí, snáze navazuje kontakty, tvoří si vlastní identitu atd. Z rozhovorů v praktické části také vyplývá, že dětem rodinná péče velmi svědčí. To je podle mého názoru stěžejní a tímto se mi hypotéza č. 3 **potvrdila**.

Hypotéza 4: *Předpokládám, že občanský zákoník vnesl úsporu času a přehlednost v oblasti náhradní rodinné péči.*

Občanský zákoník měl být přehledný a přístupný každému člověku a jeho účelnost měla usnadnit práci všem potřebným. Avšak dle odpovědí z výzkumného šetření, lze s jistotou říci, že občanský zákoník v oblasti náhradní rodinné péči své očekávání nesplnil. Z toho vyplývá, že hypotéza č. 4 se mi **nepotvrdila**.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat změny v zákonech týkající se náhradní rodinné péče, které charakterizují ve své první části diplomové práce. Za důležité z této části považuji zmiňovanou historii náhradní péče, která se v průběhu dějin z určitých důvodů vyvíjela a došla až do současného stavu. Primárním cílem praktické části práce bylo prozkoumat oblast náhradní rodinné péče od platných novel zákonů, zmapovat tak změny v životě pěstounů a sociálních pracovníků a tím zjistit silné a slabé stránky současného systému. Pro získání dat a realizaci výzkumné části jsem použila polostrukturované rozhovory, které se mi při práci velmi osvědčily. Troufám si říci, že stanovené cíle práce se mi podařilo naplnit.

Ke stanoveným cílům byly formulovány patřičné hypotézy, které mi byly vodítkem pro získávání dat a psaní celé diplomové práce. Ze čtyř hypotéz se mi dvě hypotézy potvrdily a zbylé dvě jsem musela vyvrátit. Zajímavé je zhodnocení nejnovějších změn v systému náhradní rodinné péče z pohledu sociálních pracovníků, které ve změně shledávají chaotičnost (v uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče, v občanském zákoníku atd.), nedomyšlenost a hlavně přibývající práci a nedostatek pracovníků. V této oblasti jsem očekávala pozitivní hodnocení změn ze strany sociálních pracovníků. Po vyhodnocení rozhovorů jsem došla k závěru, že pro úspěšné fungování nového systému je zapotřebí právě dostatečný počet zaměstnanců sociálních služeb. Vhodné by bylo, aby byl na každého sociálního pracovníka omezen počet klientů. Posílila by se tak odolnost pracovníků a následně by se tím mohli dostatečně věnovat každému případu či klientovi tak, jak je potřeba. Dále by bylo přínosné, kdyby se dalo o případech rozhodovat individuálně a kdyby byla sociálním pracovníkům věnována větší samostatnost a důvěra v rozhodování. Naopak z pohledu pěstounů jsem zjistila (což jsem také předpokládala), že sociální služby jsou vykonávány na vysoké úrovni a neshledávají zde pěstouni zásadní nedostatky, pouze snad v neuspokojivé informovanosti ostatních rezortů. Dále jsem se domnívala, že z hlediska zdravého vývoje dítěte je novela přínosná. Tohoto tvrzení jsem stále zastáncem, je nesrovnatelné rodinné prostředí a ústavní zařízení pro výchovu dítěte. Bohužel cesta k úplnému vymizení ústavů je ještě stále zdlouhavá, ale věřím, že čas poskytne dostatečné množství pěstounů, kteří k tomu napomohou. V neposlední řadě jsem se domnívala, že účelem občanského zákoníku je lidem zjednodušit právní oblast a také zjednodušit práci lidem pracujícím v sociální oblasti. Ale naopak jsem došla k závěru, že občanský zákoník přinesl mnoho nejasností, mezer a otevřených otázek. S hlubším

náhledem do právních předpisů a také použitých rozhovorů jsem zjistila, že jsou v novele velmi posílena práva rodičů. V některých případech se však můžeme setkat s opačným záměrem, než pomoci dítěti.

Pro fungující a kvalitní systém náhradní rodinné péče je mimo jiné také důležité mínění veřejnosti a její informovanost. Ve studiu anglického systému náhradní péče jsem se dozvěděla, že v Anglii je pěstounství považováno za prestižní povolání. V České republice bohužel tento pohled chybí a tím chybí i mnoho pěstounů. Z mého výzkumu vyplývá, že pěstounství se rozhodně nedá vykonávat jen kvůli finanční odměně od státu.

Zezulová (2012) ve své knize uvádí, že nikdo nemá větší zájem o blaho dítěte a nikdo nezná lépe jeho potřeby, než ten, kdo s ním žije jeho každodenní život, kdo ho přijímá jako jedinečnou osobnost do svého domova, rodiny a především do svého srdce, Proto bude vždy zastáncem toho, že dítě patří domů. Já taktéž sdílím tento názor.

Shrnutí

Má diplomová práce se zabývá náhradní rodinou péčí. Zejména je zaměřena na souhrn změn v zákonech v současném systému a na jejich přínos do praxe. Hlavním cílem byla snaha zmapovat oblast náhradní rodinné péče od prvních zmínek nalezinců na území Čech a Moravy.

Teoretická část je členěna do čtyř kapitol, které obsahují historii, impuls změn ze strany OSN k novele zákonů a jejich implementaci. Dále popisují všechny formy náhradní rodinné péče České republiky včetně financování a vzdělávání pěstounů. Poslední kapitolu teoretické části jsem zaměřila na systém náhradní rodinné péče na území Velké Británie, která je vzorem pro obdobný systém v České republice. Praktická část práce je věnována kvalitativnímu výzkumu, který se snaží pomocí polostrukturovaných rozhovorů zjistit, jak zmiňované změny fungují v praxi a jak ovlivňují práci sociálních pracovníků a pěstounů. Z praxe vyplývá, že novela napomáhá zdravému vývoji dítěte, avšak v praxi chybí ucelené nástroje sociální práce k jejímu správnému naplnění a funkčnosti.

Summary

My dissertation work deals with substitute foster care. It's mainly focused on summary of changes in law in the current system and their contribution to practice. The main goal was to map out the area of substitute foster care from the very first references of foundlings of Bohemia and Moravia.

The theoretical part is divided into four chapters that include history, reason of changes from the UN to the amendment of laws and their implementation. Further I describe all forms of substitute foster care in Czech republic including financing and education of foster parents. The last chapter of theoretical part I focused on the substitute foster care system in the UK which is the model for a similar system in the Czech republic. The practical part is dedicated to qualitative research that tries by using the semi-structured interviews to find out how the mentioned changes work in praxis and how they affect the work of social workers and foster parents. The praxis shows that the amendment helps the healthy development of the child however the praxis lacks a coherent tools of social work to its proper fulfillment and functionality.

Seznam použité literatury

- ARCHEROVÁ, A. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. 119 s. ISBN 80-7178-578-4
- BITTNER, P., HAVIGEROVÁ, J., JANIŠOVÁ I., LANGHANSOVÁ H., *Děti z ústavů!*, Liga lidských práv, 2007, 72 s. ISBN 978-80-903473-4-2
- BUBLEOVÁ, V., et al. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte s reintegrace rodiny*. Středisko náhradní rodinné péče, VÚPSV, 2002
- BUBLEOVÁ, V. a KOLEKTIV AUTORŮ, *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, Praha, 2007, 236 s. ISBN 978 – 80 – 86684 – 47 – 5
- BUBLEOVÁ, V., et al. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v české republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*, Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014a
- BUBLEOVÁ, V., et al. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014b ISBN: 978-80-87455-19-7
- BUBLEOVÁ, V., et al. *Základní informace o osvojení (adopci)*, Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014c ISBN: 978-80-87455-18-0
- DAVID, R. *Práva dítěte, Úmluva o právech dítěte a její charakteristika, Mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty, Rodina a základy rodinného práva*, nakladatelství: Olomouc, 1999
- FRANTÍKOVÁ, J., *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008
- GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1. Vyd. Grada, 2008 ISBN: 978-80-247-1788-3
- GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, 1. vyd. Brno: Paldo, 2000, 208 s. ISBN: 80-85931-79-6
- HENDL, J., *Kvalitativní výzkum, základy metody a aplikace*, 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN: 80-7367-040-2
- KOUKAL, J., *O rodině často rozhodují začátečníci*, deník Právo, 18. Února, 2015, Zpravodajství, str. 5
- KRAUS, B., Poláčková, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Paido, edice pedagogické literatury, Brno 2001, 199 s.
- LINARES, L., O., et al. *Perception of coparenting in foster care. Family Process*, 2010

- LUKE, N., SEBBA, J., *Effective parent-and-child fostering, An international literature review*, Rees Centre for Research in Fostering and Education University of Oxford, 2014, ISBN: 978-0-9576782-8-6
- MHMP: MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY, *Náhradní rodinná péče pro pracovníky OSPOD*, 2014
- MATĚJČEK, Z., et al. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8
- MATĚJČEK, Z. a DYTRYCH, Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, Grada Publishing, 1999. ISBN: 80-7169-897-0
- MATĚJČEK, Z., et al. *Osvojení a pěstounská péče*, 1. Vyd. Praha: Portál, 2002, 152 s. ISBN 80-7178-637-3
- MĚSTSKÉ CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A PREVENCE, *Mateřství, rodičovství, náhradní rodinná péče*, 1.vyd: sdružení pro podporu osob s duševním postižením, 2006, 175 s.
- MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN: 80-247-1362-4
- MOTEJL, O. A AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Rodina a dítě*, Veřejný ochránce, Brno, 2007
- NOVÁK, O., et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*, 1. Vyd. Středisko náhradní rodinné péče, Praha, 2014, 259 s. ISBN 978-80-87455-15-9
- POKORNÁ, P., et al. *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinou péči: podpora pěstounských a osvojitelských rodin s romskými dětmi, arteterapie, klub náhradních rodin*, VTI, Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2012, ISBN 978-80-87455-13-5
- RYAN, T., WALKER, R., *Life Story Work: A Practical Guide to Helping Children Understand Their Past*, British Association for Adoption and Fostering (BAAF), 1993, ISBN: 1873868103
- STEIN, M., *Quality Matters in Children's Services*, Jessica Kingsley Publishers: London and Philadelphia, 2009, ISBN 978-1-84310-926-6
- ŠVARČÍČEK, R., et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN: 978-80-7367-313-0
- TRUBAČOVÁ, K., *Kam kráčí ochrana práv dětí v ČR?*, MPSV, Odbor ochrany práv dětí, 2014

- ÚPLNÉ ZNĚNÍ, *Rodinné právo, Sociálně – právní ochrana dětí, Mezinárodněprávní ochrana dítěte, Registrované partnerství*, Edice ÚZ, Sagit, 2013.
- VÁGNEROVÁ, M., *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*, 1. Vyd. Středisko náhradní rodinné péče, o. s., Praha, 2012, 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2
- VYSKOČIL, F., *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*, Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha: 2014
- WILSON, K., et al, *Fostering success: An exploration of the research literature in foster care*, Nottingham University 2004, ISBN: 1 904812 04 X
- ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. 1. Vyd. Portál, 2012. 196 s. ISBN 978-80-262-0065-9
- ZICH, F. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Eupress, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s. 2009.
- ŽIŽLAVSKÁ, A., *Konference Dítě v systému náhradní rodinné péče: Sborník příspěvků z konference Masarykovy univerzity*, Brno, 2008

Seznam internetových zdrojů

- ADOPCE.COM, *Mezinárodní seminář PRIDE*, 2013, [online], © Copyright 2010, [cit. 17. dubna 2015], Dostupné z www.adopce.com/aktuality/mezinarodni-seminar-pride/
- Babybox, [online] © 2010 Babybox, [cit. 28. února 2015], Dostupné z <http://www.babybox.cz/>
- Britské listy, 2011. *tisková zpráva Ligy lidských práv*. ISSN 1213-1792. [cit. 2. března 2015] Dostupné z <http://www.blisty.cz/art/59158.html>.
- BÍBA, L., Klaus vetoval zákon, který má zrušit kojenecké ústavy a předat děti pěstounům, *Hospodářské Noviny iHNed*, 2012, [online] Copyright © 1996-2015, [cit. 2. března 2015], ISSN 1213-7693, Dostupné z <http://zpravy.ihned.cz/politika/c1-57456970-klaus-vetoval-zakon-ktery-ma-zrusit-kojenecke-ustavy-a-predat-deti-pestounum>.
- Česká republika. Listina základních práv a svobod. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23. Dostupné také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426>. ISSN 1211-1244.
- Dokumenty OSN [online] © 2005 Ženevská deklarace práv dítěte [cit. 22. února 2015], dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/deklarace-prav-ditete.pdf>
- DEPARTMENT FOR EDUCATION. *Statistical first release*, [online]. 2012 [cit. 2. dubna 2015]. Dostupné z https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/20219210/sfr20-2012v2.pdf
- FosterCare, 2015, *Fostering with us* [online] ® UK, [cit. 21. března 2015], Dostupné z http://www.fostercareuk.co.uk/tl_files/files/downloads/2015%20Foster%20Care%20UK%20FOSTERING%20WITH%20US%20Brochure.pdf
- FosterCare, 2013, *Statement of purpose* [online] ® UK, [cit. 30. března 2015], Dostupné z http://www.fostercareuk.co.uk/tl_files/files/downloads/2015_FosterCare%20UK_Statement%20Of%20Purpose.pdf
- Výroční zpráva 2011 střediska NRP, 2011 [cit. 2. dubna 2015] dostupná z http://www.nahradnirodina.cz/files/File/novelizace_spo_srpen_2011_-_duvodovka.pdf.

- HOFMANNOVÁ, H., *Postavení orgánu sociálně – právní ochrany dětí jako opatrovníka ohroženého dítěte a jeho role v řízení ve věcech péče o děti. Úloha soudů a orgánů veřejné moci v těchto řízeních (judikatura Ústavního soudu)*, Analýza projektu: „Kodifikace právní úpravy podpory rodin a náhradní rodinné péče a systému péče o ohrožené děti“, MPSV, 2014, [online], NETservis s.r.o. © 2015, [cit. 15. března 2015], dostupné z <<http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/?vystup=seznam>>
- KOLDINSKÁ K., *Britská právní úprava a praxe sociálních služeb jako inspirace pro Českou republiku?*, Aplikované právo 2/2004, [online], © 2009 [cit. 28. února 2015], dostupné z <<http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/22.pdf>>
- MACELA, M., *Rozbor nákladů jednotlivých typů služeb péče o ohrožené děti*, 2014, Deník veřejné správy, [online], © 2015 Triada, spol. s r. o., Praha, [cit. 13. března 2015], dostupné z <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6642305>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, *Nový občanský zákoník*, [online], Webové stránky Kancl © 2013–2015, [cit. 15. března 2015], dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/obecne/>
- MPSV, *Právo na dětství: Národní strategie ochrany práv dětí*. 3. [online]. 2012 [cit. 2. března] Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>>
- MPVS, *Novela zákona o sociálně - právní ochraně dětí*, Odbor rodiny a ochrany práv dětí, 2013a [online], [cit. 3. března 2015], dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf
- MPSV, *Zásadní vyjádření MPSV k pojetí PPPD ze 14. března 2013*, 2013b, [online], [cit. 16. března 2015], dostupné z <http://www.rpp.cz/inpage/co-je-pppd/>
- MPSV, *Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře*, 2013c, [online], [cit. 17. března 2015], dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/14503>
- MPSV, *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*, 2013d, [online], [cit. 18. března 2015], dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/3869>
- MPVS, *Implementace změn a jejich dopady v souvislosti s novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů*, 2014 [online], NETservis s.r.o. © 2015, [cit. 13. března 2015], dostupné z <<http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/?vystup=seznam>>
- MPVS, *Statistiky*, [online], [cit. 1. dubna 2015], dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

- Nejvyšší správní soud, [online] Copyright © 2003 – 2010, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb.[cit. 22. února 2015], dostupné z <
http://www.nssoud.cz/zakony/209_1992.pdf>
- NOVÁK, O., *Náhradní rodinná péče v České republice a zkušenosti přímých aktérů*, Nadace Sirius: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Projekt Centrum podpory NRP, Středisko Nadace Sirius, 2014, [online], [cit. 22. března 2015], Dostupné z <
<http://nadacesirius.cz/cs/ops-centrum-podpory/projekt-centrum-podpory-nrp/seminare-a-konference>>
- NOVÁK, O., *Projekt Centrum podpory NRP, Omnibusové šetření: Hlavní důvod uvažování o přijetí dítěte*, [online] Středisko Náhradní rodinné péče, 2013 [cit. 7. března 2015], Dostupné z <
http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Konference_Zavery_zahr_vyzkumu/presentace_nova_grafika/Presentace_Omnibusove_setreni_a_zavery_zahr_vyzkumu_O._Novak_V._Bubleova.pdf>
- OBČANSKÝ ZÁKONÍK 89/2012 Sb., ze dne 3. února 2012 [online], dostupné z
<http://www.bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/images/stories/novy-obcansky-zakonik-2014-ke-stazeni/Novy-obcansky-zakonik-2014-ke-stazeni-zdarma-online.pdf>
- SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN [online], [cit. 17. dubna 2015], Dostupné z <
<http://www.pestouni.cz/pestouni/aktuality/cz/>>
- SIMPLY FOSTERING, *Fostering allowance* [online] © Copyright 2008 - 2014 [cit. 3. dubna 2015]. Dostupné z <http://simplyfostering.co.uk/how-to-be-a-foster-carer/fostering-allowance/>
- STŘEP – české centrum pro sanaci rodiny, *Výroční zpráva 2013*, 2013 [online] © 2007 [cit. 17. dubna 2015], Dostupné z
<http://www.kilahoo.cz/www_strep/files/vyrocní_zpráva_2013.pdf>
- ZÁKONY PRO LIDI, *Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*, 2012 [online] © ANION CS 2010-2015, [cit. 17. března 2015], dostupné z <
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473#p5>>

Seznam příloh

Příloha A – Dotazník pro pracovníce OSPOD	I
Příloha B – Dotazník pro pěstouny	II
Příloha C – Souhrn právních úprav náhradní rodinné péče	III
Příloha D – Statistické údaje	IV
Příloha E – Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu	V
Příloha F – Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu.....	VI

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník pro pracovnice OSPOD

Jsem studentkou Husitsko-teologické fakulty, Karlovy univerzity, obor sociální a charitativní práce. Ve své diplomové práci se zabývám problematikou náhradní rodinné péče. Vaše odpovědi na dané otázky mně velice pomohou v problematice, které se věnuji. Chtěla bych znát Vaší odpověď na tuto problematiku a na to, jak vnímáte změnu v občanském zákoníku v rámci sociálně právní ochrany dítěte. Přinesla jeho novelizace podle Vás zlepšení situace dítěte ve společnosti a vede k zjednodušení? Vaše odpovědi jsou anonymní a budou sloužit k doporučení dobré praxe v sociálně právní ochraně dítěte. Na otázky odpovídejte prosím dle Vašich zkušeností a názorů.

Děkuji za Váš čas

1. Jaké jsou dle vašeho názoru pozitivní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013?
2. Jaké jsou dle vašeho názoru negativní změny zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2013?
3. Jaký přínos vnesl do praxe nový občanský zákoník v rámci sociálně – právní ochrany dětí?
4. Jak je ovlivněna vaše práce současnými změnami v zákoně? (*Sestava týmu, denní režimy, průběh práce atd...*)
5. Jaký je váš názor na profesionální pěstouny?
6. Jak v praxi funguje spolupráce s biologickou rodinnou a profesionálními pěstouny?
7. Domníváte se, že je nárůst žadatelů o náhradní rodinnou péči ve vašem regionu?
8. Je podle vás příspěvek státu na pěstounskou péči dostačující?
9. Domníváte se, že je zvýšený zájem o pěstounskou péči motivován pouze finančním ohodnocením od státu?

Příloha B – Dotazník pro pěstouny

Jsem studentkou Husitsko-teologické fakulty, Karlovy univerzity, obor sociální a charitativní práce. Ve své diplomové práci se zabývám problematikou náhradní rodinné péče. Vaše odpovědi na dané otázky mně velice pomohou v problematice, které se věnuji. Chtěla bych znát Vaší odpověď na tuto problematiku a na to, jak vnímáte změnu v občanském zákoníku v rámci sociálně právní ochrany dítěte. Přinesla jeho novelizace podle Vás zlepšení situace dítěte ve společnosti a vede k zjednodušení? Vaše odpovědi jsou anonymní a budou sloužit k doporučení dobré praxe v sociálně právní ochraně dítěte. Na otázky odpovídejte prosím dle Vašich zkušeností a názorů.

Děkuji za Váš čas

1. Co vás vedlo k tomu se stát profesionálním pěstounem?
2. Jaká byla dle vašeho názoru spolupráce se sociálně – právním odborem?
3. Popište váš první kontakt s pracovníky OSPOD. *(Uved'te prosím ve stručnosti negativní a pozitivní stránky)*
4. Museli jste si doplnit vzdělávání? *(kurzy, testy + vlastní příprava)*
5. Měli jste jasně stanovené požadavky na dítě, o které chcete pečovat?
6. Jak probíhala příprava na příchod dítěte?
7. Jak jste zvládli příchod dítěte, popište ve stručnosti negativní a pozitivní stránky.
8. Jaký je váš názor a postoj k biologické rodině dítěte? *(Obavy + pozitiva)*
9. Domníváte se, že pěstounské rodiny jsou dostatečně ohodnoceny za výchovu dítěte?

Příloha C – Souhrn právních úprav náhradní rodinné péče

Změny v oblasti náhradní rodinné péče:	
Změny v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče	Ministerstvo práce a sociálních věcí již NRP nezprostředkovává; Krajský úřad zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a pokud v průběhu řízení zjistí závažné důvody, pro které nelze žadatele o NRP zařadit do evidence, může žádost zamítnout i před provedením odborného posouzení; Osvojení do ciziny lze jen za předpokladů, kdy je zřejmé, že dítěti nelze zprostředkovat osvojení v ČR a nebude možné ani v budoucnu péči převzít osobou blízkou či příbuznou; Krajský úřad poskytuje poradenskou pomoc při svěření dítěte do NRP, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu (čas rozsahu přípravy pro tento druh je min. 72hod a pro osvojitele a dlouhodobé pěstouny činí 48hod. u druhožadatelů může krajský úřad přípravu snížit (minimum jsou 4 hodiny.); Dítě, které je v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo v pěstounské péči na přechodnou dobu může být před rozhodnutím soudu o svěření dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno do péče osoby z evidence pěstounů do předpěstounské péče (její délku stanovuje soud §963 NOZ). Novela umožňuje předpěstounskou péči zrušit.
Práva a povinnosti osob pečujících	Osoba pečující má právo: Na pomoc při zajištění osobní péče o dítě v případě nemoci, vyřizování nezbytných osobních záležitostí aj.; Na zajištění „respitní péče“ (min. 14 dní za rok pro dítě starší 2let); Na zprostředkování odborné pomoci (terapeutické, psychologické aj. min 1x za 6 měsíců); Na zprostředkování a zajištění vzdělávání; Na asistenci a pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem. Osoba pečující má povinnosti: Vzdělávat se v dovednosti výchovy a to 24 hod. v 1 kalendářním roce po sobě jdoucím; Umožnit sledování naplňování dohody o výkonu NRP; Udržovat a prohlubovat sounáležitost s osobami dítěti blízkými.
Dohody o výkonu pěstounské péče	Jsou novým dokumentem, který upravuje práva a povinnosti pěstounů, které jsou vždy specifikovány dle potřeb dítěte a rodiny Dohody mohou uzavřít obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, osoby pověřené k výkonu sociálně - právní ochrany dětí (§ 47 zákona č. 359/1999 Sb.) Je možnost výpovědi dohody Nové systémové financování: státní příspěvek na výkon pěstounské péče (48 000/rok/dohoda či rozhodnutí)
Změna v systému pěstounských dávek	Převod pěstounských dávek za systému státní sociální podpory; Zvýšení odměn pěstouna; Odměna prarodičům v roli pěstouna je přiznána v případech zvláštního zřetele (případy posuzuje příslušný obecní úřad s rozšířenou působností); Odměna pěstouna zahrnuje veškeré pojištění (sociální zabezpečení,

	<i>úrazové pojištění a všeobecné zdravotní pojištění).</i>
Pěstounská péče na přechodnou dobu	• <i>Specifické podmínky o evidenci žadatelů + jejich specifické posuzování a přípravy (§ 27a zákona č. 359/1999 Sb.);</i> • <i>Soud navrhuje svěřeni dítěte do této péče na dobu:</i> ○ <i>Po kterou rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat;</i> ○ <i>Po které lze udělit souhlas rodičů k osvojení;</i> ○ <i>Po dobu, kdy soud stanoví, že není třeba souhlas rodičů k osvojení.</i> • <i>Jedná se o institut přechodný a krizový.</i>
Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany	• <i>Získaly nové činnosti jako: zajišťování přípravy žadatelů o NRP, možnost uzavírat s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče, poskytování odborné pomoci a poradenství náhradním rodičům i dětem;</i> • <i>Zvyšování nároků na kvalifikaci;</i> • <i>Změny v oblasti vydávání pověření k výkonu sociálně – právní ochrany dětí (v každém kraji by měla být pověřená osoba);</i> • <i>Pořádání a svolávání „případových konferencí“ při sledování údajů a poskytování všech informací ohledně případů v rámci informačního systému sociálně – právní ochrany dětí (§51 a §53a zákona č. 359/1999 Sb.);</i> • <i>V řízení ve věci svěřeni dítěte do NRP rozhoduje vždy soud.</i>
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	• <i>Změna limitů dětí v ústavních zařízeních;</i> • <i>Omezení počtu dětí na jednu pečující osobu;</i> • <i>Změny ve výši státních příspěvků pro tato zařízení;</i> • <i>Jasně stanovení práv a povinností pro ředitele těchto zařízení;</i> • <i>Omezení doby pobytu v těchto zařízeních.</i>
Osvojení	• <i>Osvojení je třeba sepsat u soudu, a to přímo u soudce či vyššího soudního úředníka. Rovněž soud rozhoduje o převzetí dítěte do NRP;</i> • <i>Matka může dát souhlas nejdříve po šestinedělí, otec dítěte kdykoliv po narození dítěte;</i> • <i>Souhlas s osvojením lze odvolat po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán. (§ 817 NOZ);</i> • <i>dítě lze převzít do péče přímo z porodnice, pokud s tím biologičtí rodiče (matka) dítěte souhlasí a dovoluje to zdravotní stav dítěte. (§ 823 NOZ);</i> • <i>je možné převzít do péče dítě, u něhož ještě neuplynula tříměsíční lhůta od podepsání protokolárního souhlasu rodičů (matky) dítěte s osvojením;</i> • <i>Do procesu osvojení mohou opětovně vstoupit biologičtí rodiče.</i>

Vlastní zpracování autorky ze zdrojů: (Úplné znění, 2013, Vyskočil 2014 a občanský zákoník č. 89/2012 Sb.)

Příloha D – Statistické údaje

<i>Umístění dětí a mladistvých v NRP, ústavní a ochranné výchovy v roce 2013 v ČR</i>		
	<i>umístění:</i>	<i>počet dětí:</i>
1.	do péče budoucích osvojitelů	426
2.	Osvojení	504
3.	do výchovy jiných fyzických osob	1 178
4.	do péče budoucích pěstounů	403
5.	do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu	607
6.	do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte a OSPOD	844
7.	počet dětí umístěných do ústavní péče na konci sledovaného roku	29

Vlastní zpracování autorky podle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí, MPSV, 2013

<i>Počet dětí v NRP (pěstounská péče, osobní péče poručníka a výchova jiné fyzické osoby než jsou rodiče)</i>		
1.	počet dětí v NRP k 1. 1. 2013	15 260
2.	počet dětí umístěných v průběhu sledovaného roku	3 844
3.	počet dětí umístěných v NRP k 31. 11. 2013	16 174

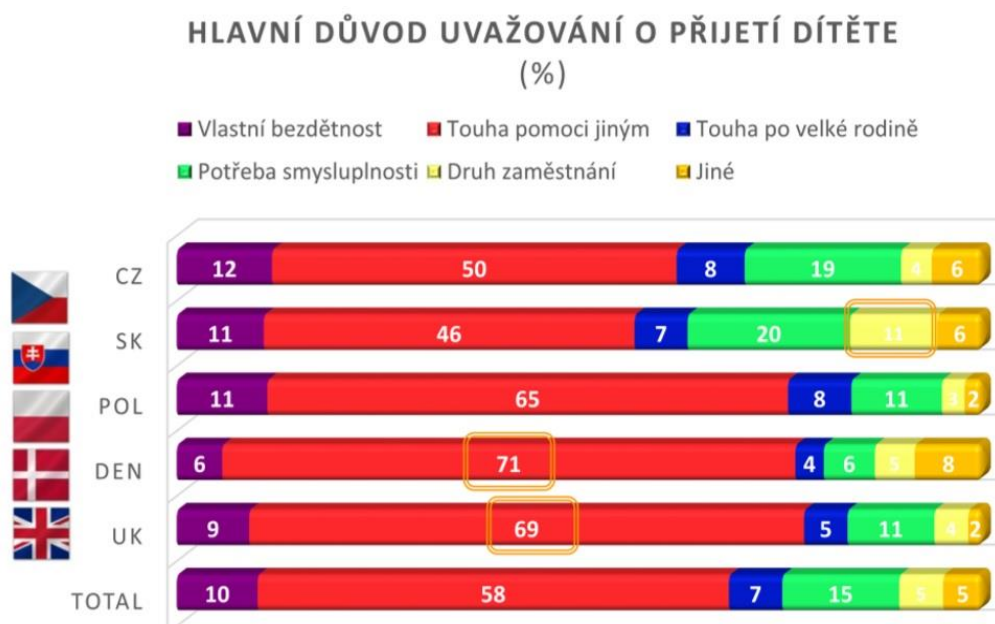
Vlastní zpracování autorky podle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí, MPSV, 2013

<i>Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochranou výchovou umístěných v ústavních zařízeních</i>	
Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou k 31. 12. 2013	6 526
Počet dětí s uloženou ochranou výchovou k 31. 12. 2013	106

Vlastní zpracování autorky podle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí, MPSV, 2013

Zdroj: Novák, Náhradní rodinná péče v České republice a zkušenosti přímých aktérů, Projekt Centrum podpory NRP, Středisko Nadace Sirius, 2014, str. 9.

Zdroj: Středisko náhradní rodinné péče, Omnibusové šetření: Hlavní důvod uvažování o přijetí dítěte, Středisko Náhradní rodinné péče, 2013, str. 7

Příloha E - Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

Tiskopis prosím vyplňte čitelně

podací razítko

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

I. Žadatelka:

Příjmení:	Jméno ¹⁾ :
Rodné příjmení ²⁾ :	Titul před jménem: za jménem:
Rodné číslo ³⁾ :	Datum narození:
Místo trvalého pobytu: Obec: Část obce: Ulice: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:	
Cizinec - adresa pobytu: Obec: Část obce: Ulice: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:	
Rodinný stav:	Telefon: E-mail:

II. Žadatel:

Příjmení:	Jméno ¹⁾ :
Rodné příjmení ²⁾ :	Titul před jménem: za jménem:
Rodné číslo ³⁾ :	Datum narození:
Místo trvalého pobytu: Obec: Část obce: Ulice: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:	
Cizinec - adresa pobytu: Obec: Část obce: Ulice: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:	
Rodinný stav:	Telefon: E-mail:

Žádám o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se **osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu**^{*)}, v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

V **případě osvojení**, pokud krajský úřad nezprostředkuje osvojení do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů, **souhlasím – nesouhlasím**^{*)} s tím, aby tato žádost byla postoupena Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí za účelem zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny.

Žádám výlučně o osvojení z ciziny. Ano – Ne^{*)}

¹⁾ Uveďte všechna jména osoby.

²⁾ Kolonku **Rodné příjmení** vyplňte pouze v případě, že se liší od příjmení.

³⁾ Cizinci, pokud nemají v ČR přiděleno rodné číslo, uvedou v kolonce **Rodné číslo** v ČR datum narození ve tvaru den, měsíc, rok.

⁴⁾ Pokud je místo čísla popisného přiděleno číslo evidenční, uveďte před číslem písmeno E.

^{*)} Nehodící se škrtněte.

Souhlasím s tím, že orgány sociálně právní ochrany dětí, podílející se na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče, jsou oprávněny zajišťovat další potřebné údaje zejména o tom, zda způsobem svého života budu zajišťovat pro dítě vhodné rodinné prostředí, a dále jsou oprávněny kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Dávám souhlas s uchováním a zpracováním osobních údajů a fotokopii osobních dokladů všemi orgány sociálně-právní ochrany, které se budou podílet na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče (v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění a zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, v platném znění).

Souhlasím s účastí na odborné přípravě k přijetí dítěte do rodiny.

Formulář jsem převzal(a) z oficiálních webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, nezměnil(a) jsem na něm žádné pevné texty, pouze jsem pravdivě vyplnil(a) kolonky určené k vyplňování.

V _____ dne ____ . ____ . 20

podpis žadatelky

V _____ dne ____ . ____ . 20

podpis žadatele

K žádosti prosím doložte:

- občan ČR - doklad o státním občanství
- cizinec – doklad o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo o nepřetržitém přechodném pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR
- občan ČR - opis z evidence Rejstříku trestů – vyžádá obecní úřad s rozšířenou působností
- cizinec - doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v době od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti – doloží žadatel
- zpráva o zdravotním stavu praktického lékaře předložena žadatelem
- dotazník obsahující další osobní údaje žadatele, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, údaje o osobách žijících v domácnosti žadatele, představy o dítěti

Formuláře žádosti naleznete na internetové adrese <http://www.mpsv.cz>.

**Příloha F - Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů
vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu.**

ČÁST A– ÚDAJE O ŽADATELI/ŽADATELCE

I. OSOBNÍ ÚDAJE ŽADATELE/KY

Jméno a příjmení:
Datum narození:

Rodné příjmení:

Státní příslušnost:

Národnost:

Náboženské vyznání:

Jazyk/y používané v domácnosti:

Kontaktní údaje (pokud se liší od údajů uvedených v žádosti):

Adresa:

Pobyt na adrese od:

Telefon:

E-mail:

II. VZDĚLÁNÍ (uved'te název školy, vyučení, odborné zkoušky)

☐ základní

☐ vyučen – obor:

☐ středoškolské:

☐ vyšší odborné:

☐ vysokoškolské:

Jiné odborné zkoušky:

**III. ZAMĚSTNÁNÍ (uved'te název zaměstnavatele a Vaše postavení v zaměstnání
max. 5 let zpět, pracovní dobu, vzdálenost od místa bydliště)**

.....
.....
.....
.....
.....
.....

IV. ZÁJMY

.....
.....
.....
.....
.....

Ministerstvo práce a sociálních věcí, duben 2013

V. ZKUŠENOSTI S PÉČÍ O DĚTI

Věnoval/a jste se péči o děti

- v rámci výkonu zaměstnání?

☐ ano

☐ ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

- v rámci dobrovolné činnosti?

☐ ano

☐ ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

- jinde?

☐ ano

☐ ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

VI. ZDRAVOTNÍ STAV

Léčíte se s nějakým onemocněním?

☐ ano

☐ ne

Jakým:

.....
.....

Máte nějaké zdravotní obtíže a omezení (alergie, astma...)?

☐ ano

☐ ne

Jaké:

.....
.....
.....

Užíváte trvale léky?:

☐ ano

☐ ne

Jaké:

.....

Docházíte k odbornému lékaři

☐ ano; jaké odbornosti

☐ ne

ZDRAVOTNÍ STAV

Vyskytlo se ve Vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

☐ ano ☐ ne

Jaké:

Jaká závažnější onemocnění jste prodělal/a Vy?:

.....

Utrpěl/a jste nějaký závažný úraz?:

☐ ano ☐ ne

Kdy a jaký:

Zůstaly Vám nějaké následky?:

☐ ano ☐ ne

Jaké:

Byl/a jste někdy hospitalizován/a pro duševní onemocnění?

☐ ano ☐ ne

S jakým onemocněním:

.....

Byl/a jste vyšetřen/a nebo ambulantně léčen/a u neurologa, psychiatra či psychologa?

☐ ano ☐ ne

S jakým onemocněním:

.....

Pobíráte plný nebo částečný invalidní důchod?:

☐ ČID ☐ ID ☐ ne

Dg.:

Léčil/a jste se s nějakou závislostí (drogovou, alkoholovou, hráčskou, jinou): ☐ ano ☐ ne

Kdy a s čím:

.....

Cítíte se z Vašeho pohledu zdrav/a?

☐ ano

☐ ne – proč:

VII. RODIČE

Matka:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřela v roce:

Příčina úmrtí:

Otec:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřel v roce:

Příčina úmrtí:

Sourozenci:

☐ ano

Kolik:

Kolikátý/á jste v pořadí:

Věk, pohlaví:

☐ ne

VIII. PARTNERSKÝ VZTAH

Manžel/ka, partner/ka

Jméno a příjmení:

Rodné příjmení:

Datum narození:

Datum uzavření sňatku:

Délka známosti před sňatkem:

Délka společného soužití před sňatkem:

Pořadí manželství:

Jste rozvedený/á:

Kolikrát:

V roce:

Kdo podával návrh na rozvod?

☐ vy

☐ bývalý/á manžel/ka

Důvod:

Děti z předchozích manželství:

☐ ano

Kolik:

☐ ne

Jste s dětmi v kontaktu?

☐ ano

Jak často:

☐ ne

ČÁST B – ÚDAJE O DĚTECH (vyplní žadatelé společně)

DĚTI i dospělí žijící mimo rodinu

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- ☐ dítě ze současného vztahu ☐ dítě partnera ☐ dítě partnerky
☐ osvojené v roce ☐ v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- ☐ dobrý ☐ jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- ☐ dítě ze současného vztahu ☐ dítě partnera ☐ dítě partnerky
☐ osvojené v roce ☐ v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- ☐ dobrý ☐ jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- ☐ dítě ze současného vztahu ☐ dítě partnera ☐ dítě partnerky
☐ osvojené v roce ☐ v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- ☐ dobrý ☐ jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- ☐ dítě ze současného vztahu ☐ dítě partnera ☐ dítě partnerky
☐ osvojené v roce ☐ v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- ☐ dobrý ☐ jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

ČÁST C – ÚDAJE O DOMÁCNOSTI (vyplní žadatelé společně)

I. BYTOVÉ POMĚRY

Žijete v: ☐ rodinném domě ☐ v bytě

o velikosti (uved'te rozlohu i počet místností):

Dům/byt, ve kterém žijete? ☐ je ve Vašem osobním vlastnictví
☐ užíváte na základě nájemní smlouvy
☐ užíváte na základě podnájemní smlouvy
☐ užíváte na základě jiného oprávnění, jakého?
.....

Máte zahradu? ☐ ano ☐ ne

Máte nějaké domácí zvíře? ☐ ano Jaké?
☐ ne

Bude mít přijaté dítě/děti vlastní pokoj? ☐ ano ☐ ne

Žije s Vaší rodinou (kromě dětí uvedených v další části) někdo ve společné domácnosti (kdo, proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života..)?
.....
.....
.....
.....

II. LOKALITA

Jak byste charakterizovali lokalitu, ve které žijete? (samota, vesnice, historické centrum města, klidná vilová čtvrť apod.)
.....
.....
.....
.....
.....

Občanská vybavenost:

Dostupnost mateřské školy:
.....
.....

Dostupnost základní školy:
.....
.....

Dostupnost dětského lékaře:
.....
.....
.....

Ministerstvo práce a sociálních věcí, duben 2013

III. FINANČNÍ SITUACE

Příjmy pravidelné:

- ☐ ano ve výši:
☐ ne

Příjmy nepravidelné, občasné:

- ☐ ano ve výši (obvykle za rok):
☐ ne

Dávky státní sociální podpory (rodičovský příspěvek, přídavek na dítě aj.):

- ☐ ano ve výši:

Jaké:

- ☐ ne

Dávky péstounské péče - odměna péstouna

- ☐ ano odměna péstouna ve výši:
☐ ne

Dávky sociální péče (dávky pro osoby se zdravotním postižením, dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na péči):

- ☐ ano ve výši:

Jaké:

- ☐ ne

Soudně určená vyživovací povinnost:

Příjem:

- ☐ ano ve výši:
☐ ne

Výdaj:

- ☐ ano ve výši:
☐ ne

Jiná platební povinnost: (úvěry, půjčky, exekuce atd.):

- ☐ ano ve výši:

Jaká:

- ☐ ne

ČÁST D – PŘEDSTAVY A OČEKÁVÁNÍ (vyplní žadatelé společně)

I. OČEKÁVÁNÍ

Zde uveďte, proč jste se pro náhradní rodinnou péči rozhodl/la/li, co od přijetí dítěte očekáváte, kdo se nejvíce na péči o dítě bude podílet, zda plánujete opustit zaměstnání atd.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II. PŘEDSTAVY O PŘIJATÉM DÍTĚTI

Uveďte své představy o přijímaném dítěti/dětech (např. věk, jaké zdravotní omezení u přijímaného dítěte jste připraveni zvládnout apod.), zda máte zkušenosti s výchovou dětí v náhradní péči, eventuálně s problémy ve výchově dětí; atd.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a jsou pravdivé a jsem si vědom/a toho, že uvedení nepravdivých údajů může mít za následek nezařazení nebo vyřazení mé žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Souhlasím s uchováním a zpracováním osobních údajů uvedených v dotazníku v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění.

Datum:

Podpis žadatele:

Podpis žadatelky: